

Majandusarengu töögrupi raport

10. NOVEMBER 2016

Peaministri eessõna

Viimasel ajal on kõlanud järjest arvamusi, et Eesti majandusega on midagi lahti. Eesti majanduskasv on viimastel aastatel osutunud varasemast aeglasemaks ning jäänud ootusele alla. Kuna majanduskasv on Vabariigi Valitsuse üks olulisematest prioriteetidest, siis kutsusin eelmisel aastal kokku Eesti parimad eksperdid ja palusin neilt hinnangut, mida peab ette võtma majanduskasvu kiirendamiseks. Uitmõtetest ja ilukõnedest on vähe abi, vaja on ekspertide tervikvaadet ning süsteemseid ettepanekuid.

Käesolevas raportis on eksperdid lähenenud kasvu pudelikaeladele analüütiliselt, sõnastanud vajalikud muutused ning välja pakkunud hulgaliselt konkreetseid poliitikasoovitusi. Raport julgustab oma sõnumiga, et Eesti majandus on võimeline praegusest kiiremini kasvama, kuiigi selle jaoks tuleb astuda mitmeid samme. Eesti on jõudnud sissetulekutaseme poolest selliste riikide hulka, kus valitseb tihe konkurents. Me peame rakendama arenenud riikidele omast poliitikat ja kohandama seda Eesti oludega, et oma majandusmudelit edasi arendada ja praeguseid tugevaid külgi paremini ära kasutada. See on pikaajaline protsess, mille käigus on meie ülesandeks olla tõhusad ning järjepidevad õppijad.

Käesolevat raportit läbib sõnum, et Eesti majanduskasvu võtmetegijaks on meie inimesed. Ma jagan seda seisukohta täielikult. Meil tuleb jätkata jõupingutusi selle nimel, et võimalikult paljud inimesed saaksid tööelus osaleda. Inimestel peavad olema võimalused omandada selliseid teadmisi, oskusi ning kogemusi, mis aitavad lahendada ülesandeid ja teha valikuid tehnoloogiliselt järjest keerukamaks muutuv keskkonnas. Me peame arvestama ja oskama kohanduda sellega, et muutuste kiirus üleilmses majanduses on suurenenud. Eesti stardipositsioon rahvusvahelises inimvara võrdluses on hea, kuid meil tuleb seda potentsiaali paremini ära kasutada.

Raport kõrvutab Eestit läbivalt nii Põhjamaade kui ka anglosaksi riikidega. Osalesin aasta jooksul korduvalt majandusarengu töögrupi ekspertide kohtumistel ning me arutasime ka uue Põhjamaa visiooni. Mul on hea meel leida käesolevast tööst mitmeid konkreetseid ideid selle sihi ellu viimiseks.

Eksperdid on seda meelt, et Eesti ettevõtluskeskkonnal ei ole selliseid arengutakistusi, mille kiire kõrvaldamine annaks majandusele kohe olulise pikaajalise kasvuimpulsi. Mõneti on see ka kompliment varasemate valitsuste ja parlamendikoosseisude tööle majanduskeskkonna arendamisel. Samas saab alati veel paremini ning meil on rohkesti võimalusi anda kasvule lisahoogu struktuurireformidega tööjõuturul, haridus- ja teadusmaastikul ning Eesti majanduskeskkonda tugevdades.

Eesti majanduskeskkond võib olla väga hea, aga ta ei saa mitte kunagi valmis. Meil on ruumi paremaks saada paljudes valdkondades. Raport kutsub valitsust üles seni tehtud plaane veelgi jõulisemalt ellu viima, avaldab toetust mitmetele käimasolevatele reformidele ning pakub uusi värskeid ideid ja poliitikasoovitusi. Peaministrina esitan ekspertide välja pakutud soovitusel valitsuskabinetile arutamiseks, et need seejärel ellu viia.

Ma tänan kõiki töögrupis osalenud eksperte südamega tehtud töö ning inspireerivate ideede eest. Raport on nüüd valmis ja siht seatud, aga töö Eesti majandusele uue hoo andmiseks alles algab.

Edu meile selleks!

Taavi Rõivas
Peaminister

Töögrupi juhi saatesõna

Lugupeetud peaminister Taavi Rõivas,

Majandusarengu töögrupi nimel esitan meie raporti.

Kutsusite 2015. aasta novembris kokku kümme erineva tausta ja kogemusega inimest ja palusite leida arengutakistused, mis pidurdavad Eesti ekspordivõimet ning ettevõtjate investeeringuid. Soovisite, et moodustataks töögrupp pakuks välja tegevusi, mis kiirendavad Eesti majandusarengut ja suurendavad meie rahvusvahelist konkurentsivõimet.

Majandusarengu töögrupp alustas detailsete intervjuudega, kus uurisime töögrupi liikmete hinnanguid hetkeolukorrale ja probleemidele. Intervjuu teemade põhjal moodustasime alamgrupid, kus arutlesime fookuseritult valitud teemade üle ja pakusime hüpoteesid edasisteks tegevusteks. Seejärel arutasime hüpoteese uuesti töögrupis ja valisime välja lahendused, millele oli kogu töögrupi tugi. Kaasasime oma aruteludesse erinevaid spetsialiste ja toetusime varem loodud materjalidele. Käesolev raport ei pretendeeri kõikehõlmavusele.

Hoolimata töögrupi liikmete mitmekesisest taustast ja intervjuude erinevatest rõhuasetustest, saime hea diskussiooni ruttu käima. Ühine tõlgendus Eesti majanduse olukorrast ja meie suurimatest probleemidest moodustus mõneti üllatavaltki kiiresti. Meil ei tekkinud põhimõttelisi eriarvamusi, kuigi mõnedes väiksemates eelistustes jäi sisse ka ootuspäraseid erinevusi.

Majandusarengu töögrupi hinnangul on Eesti majanduskasvu viimasel kahel kümnendil toetanud jõud suuresti ammendumas. Selles olukorras ei ole midagi unikaalset. Mitmed riigid on läbinud Eestiga sarnaselt edukaid tugeva kasvu perioode, mil sissetulekutase liigub kõrgelt arenenud riikidele kiiresti lähemale, ja kogunud seejärel kasvu aeglustumist.

Kui teatav kasvu aeglustumine on paratamatu, siis pikaajaline kasvu takerdumine võib viidata nähtusele, mida tuntakse keskmise sissetuleku lõksuna. Kuna lihtsat retsepti sellelt tasemelt edasi arenemiseks ei ole, siis on vaid sihiteadlikult ja julgelt majanduspoliitilisi valikuid teinud riikidel õnnestunud kiiresti edasi kasvada.

Majandusarengu töögrupi arvates valitseb oht, et kui me praeguses olukorras teadlikult ja laiapõhjaliselt ei pinguta ja ei vii otsustavalt ellu vajalikke reforme, siis võib Eesti majanduskasv jääda pikemaks ajaks tagasihoidlikuks. Eesti järgneva kahe kümnendi demograafilised prognoosid on majanduskasvu seisukohalt selgelt nõrgad. Maailmamajanduse ja mitmete Eesti oluliste kaubanduspartnerite kasvuväljavaated on endist viisi ebamäärased ning globaalse majanduskriisi järgsed riskid ei ole kaugeltki taandunud.

Majandusarengu töögrupp pakub välja seitse majanduskasvu kiirendavat ettepanekute paketti, mille rakendamine võimaldab järgmisel kümnendil saavutada vähemalt 4 protsendilise majanduskasvu. Need keskenduvad oskustööjõu kasvava puudujäägi korvamisele, ärikeskkonna parandamisele ning inimvara ja tootlikkuse kasvule. Meie hinnangul on just inimvara ja tootlikkuse kasv see, millest Eesti edasine areng kõige rohkem sõltub. Peame sellega silmas meie majanduse teadmismahukuse, ettevõtlikkuse ning koostöö- ja juhtimisoskuse kasvu, samuti meie võimet plaanitud ja otsustatud tegevused ka ellu viia.

Oleme jõudnud oma riigi arengus faasi, kus lihtne jäljendamine või samade tegevuste natuke paremini tegemine meid enam soovitud kiirusega edasi ei vii. Inimvara kasv on keerukas ja aeglane. Seda kasvu saab aga märkimisväärselt kiirendada oskusliku ja kaasava juhtimisega. Juhtimise kvaliteedi mõtestamine ja parandamine on kõikide Eesti oluliste valdkondade

juhtide suureks ülesandeks. Näidates pühendumust, head eeskuju ja koostööd, suudame kogukonnana teha järgmise arenguhüppe. Rahvusvaheline Valuutafond on hinnanud, et Eesti majanduskasvu potentsiaal on järgmisel kümnendil alla 3 protsendi aastas. Majandusarengu töögrupi hinnangul on meil olemas eeldused vähemalt 4 protsendilise keskmise majanduskasvu eesmärgi saavutamiseks. Selleks on vajalik otsustavalt ja heas koostöös ellu viia majandusarengut toetavad sammud.

Majandusarengu töögrupi liikmed on tänulikud rikkaliku ja avardava kogemuse eest, mis me töögrupis osaledes saime. Tundsime suurt huvi ja toetust paljudelt Eesti arengule kaasamõtlevatelt inimestelt. Meie hinnangul on Eestis suur, ehkki mõneti killustunud, potentsiaal Eesti arengut paremini lahti mõtestada ja selle aktiivselt kaasa aidata. Oma hiljutisele kogemusele tuginedes julgeme riigijuhtidele soovitada aktiivsemat kaasamist ja rohkemat valdkondade- ja inimesteülest koostööd. Kõige lõpuks aga soovime

oskust vajalikud otsused teha, et need siis tõhusalt ellu viia.

Majandusarengu töögrupi liikmed ei ole oma tööd Eesti majandusarengule kaasaitamisel lõpetanud. Kuigi oleme oma ettepanekud esitanud, oleme edasi aktiivsed jälgijad, et esitatud ettepanekud peale põhjalikumalt debatti ka tegudeks jõuaksid. Vahest aga veelgi olulisem on meie kõikide tõdemus, et arengut ei ole võimalik kelleltki tellida või osta. Arengus tuleb ise aktiivselt osaleda. Töögrupi kümme liiget keskenduvad kõik oma põhitööle veelgi suurema pühendumusega. Loomes õhinaga uut teadmist, näitame suu- repärast koostööd ja eestvedamist ning viime tehtud otsused kõhklemata ellu.

Erkki Raasuke

Majandusarengu töögrupi juht

Majandusarengu töögrupi koosseis ja töös osalenud spetsialistid

Majandusarengu töögrupi juht:

Erkki Raasuke

Majandusarengu töögrupi liikmed:

Ardo Hansson

Margit Härma

Väino Kaldoja

Seth Lackman

Maris Lauri (kuni haridus- ja teadusministriks saamiseni)

Ruth Oltjer

Rain Rannu

Urmas Varblane

Taavi Veskimägi

Riigikantseleist osalesid majandusarengu töögrupis

Henry Kattago

Meelis Kitsing

Martin Lindpere

Siim Sikkut

Majandusarengu töögrupp tänab majandusarengu töögrupi koosolekutel osalemise ja diskussiooni panustamise eest järgmisi spetsialiste: Dmitri Jegorov, Triin Anett Kaasik, Ave Lauringson, Reelika Leetmaa, Toomas Lepp, Evelyn Liivamägi, Jaanika Meriküll, Kurmet Ojamaa, Jaan Pillesaar, Indrek Reimand, Tairi Rõõm, Orsolya Soosaar, Indrek Tammeaid, Kadri Ukrainski, Mari Vavulski ja Renno Veinthal.

Raportis kasutatavad lühendid

CIS	Community Innovation Survey	OSKA	tööjõuturu oskuste arendamise koordineerimisüsteem
DESI	Digital Economy and Society Index	OVI	otsesed välisinvesteeringud
EK	Euroopa Komisjon	RFID	Radio Frequency Identification
EL	Euroopa Liit	RK	Riigikantselei
ETAG	Eesti Teadusagentuur	RVF	Rahvusvaheline Valuutafond
HTM	Haridus- ja Teadusministeerium	SAEI	Small Advanced Economy Initiative (väikeste arenenud majandusega riikide algatus)
IKT	info- ja kommunikatsioonitehnoloogia	SKP	sisemajanduse koguprodukt
JUM	justiitsministeerium	TA	teadus- ja arendustegevus
LTT erialad	loodus-, täppis- ja tehnikaerialad	TAI	teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon
MATG	majandusarengu töögrupp	VKE	väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted
MKM	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium		
MTÜ	mittetulundusühing		
OECD	Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon		

Sisukord

Peaministri eessõna	3
Töögrupi juhi saatesõna	4
I PEATÜKK. RAPORTI KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE	8
II PEATÜKK. MAJANDUSKASVU SEITSE KÄSKU	13
III PEATÜKK. MAJANDUSARENGU TÖÖGRUPI ETTEPANEKUD DETAILSEMALT	16
Tööturg	16
Tööjõu ja tööalase aktiivsuse suurendamine	16
Millistes vanusegruppides on Eestis kasutamata tööjõuvaru?	16
Töötundide arvu suurendamine	19
Eriteema 1. Aktiivse töörandepoliitika rakendamine majanduskasvu teenistusse	20
Eriteema 2: E-töötaja kontseptsioon	23
Tööjõu paigutumise tõhustamine majanduses	24
Eriteema 3. Ümberõppe süsteemi laiendamine	25
Üleminek tööjõumahukalt majandusmudelilt kapitali- ja teadmismahukale	28
Majanduse teadmismahukuse suurenemine	29
Taustainfo 1. Eesti teadus- ja arendustegevuse maht ja struktuur võrdluses teiste riikidega	29
Eriteema 4. Eesti kõrg- ja kutsehariduse lõpetajate struktuur võrdluses põhjamaadega	40
Majanduse digitaliseerimine	42
Taustainfo 2. Eesti tööstuse digitaliseerimise valmidus	42
Taustainfo 3. Eesti majanduse struktuur tegevusalade kaupa rahvusvahelises võrdluses	45
Ärikeskkonna parandamine	47
Ettevõtluskeskkonna parandamine.	47
Taustainfo 4. Ettevõtluse demograafia trendid eestis	48
Maksukeskkonna parandamine	52
Eesti maksustruktuur võrdluses OECD riikidega.	52
Eriteema 5. Säilitada ettevõtte tulumaksusüsteem, maksustades madalama määraga regulaarsed dividendimaksud	56
Eriteema 6. Maksukoormuse nihutamine ettevõtetelt omandile	57
Eriteema 7. Tootlikkuse suurendamine maksude ja otsetoetuste abil innovatsiooni soodustamise kaudu	58
Varia	59
Majandusarengu ettenägelikum juhtimine arengukavadega	59
Juhtimiskultuur majanduskasvu toetaja või piirajana.	62
IV PEATÜKK. TEGEVUSTE MÕJU, MAKSUMUS JA MÕJUHORIZONT	65

I PEATÜKK

Raporti kommenteeritud kokkuvõte

Peaminister Taavi Rõivas kutsus majandusarengu töögrupi kokku 2015. aasta oktoobris ja palus sõnastada tegevused, mis kiirendaksid Eesti majanduskasvu nii lühi- kui ka pikaajalisel perioodil. **Eesti majanduskasv on nüüdseks juba mitu aastat aeglustunud, jäädes alla tasemele, milleks Eesti majandus oleks võimeline.** Käesolev aasta ei ole taas toonud oodatud majanduskasvu kiirenemist. Lisaks aeglasele majanduskasvule on Eesti tootlikkuse kasv ning sissetulekutaseme ühildumine Euroopa Liiduga seiskunud.

Eesti on majanduskasvu mõjutavate institutsioonide toimimise poolest rahvusvahelistes võrdlustes heal positsioonil. Oleme sageli arenenud riikide hulgas, kus sissetulekutase on märgatavalt kõrgem kui meil. Kuigi Eesti aeglase majanduskasvu taga on arvestatavad väliskeskkonna tegurid, kutsub praegune olukord üles ettevaatlikkusele. Nõrga kasvu ajajärgud ei ole riikide majandusajaloos erakordsed, ent kiire majanduskasv minevikus ei paku tuleviku majanduskasvu jaoks alati garantiid. **Majandusarengu töögrupi arvates peab midagi ette võtmata arvestama ohuga, et Eesti majanduskasv jääb pikemaks ajaks tagasihoidlikuks.** Siinkohal tasub lisada, et maailmamajanduse ja eriti just mitmete Euroopa riikide kasvuväljavaade on endist viisi ebamäärane ning negatiivsed riskid ei ole kaugelki taandunud.

Eesti majandus on varem korduvalt üles näidanud paindlikkust, mis on aidanud muutunud keskkonnaga kohanduda. Seepärast tuleb majanduselu puudutavate otsuste langetamisel kindlasti arvestada mõjuga majanduse paindlikkusele. Eesti aeglane majanduskasv ei viita kiire kohandamise vajadusele. **Majandusarengu töögrupi arvates tuleks sellegipoolest praegust olukorda ära kasutada majanduskasvu alus-**

talade tugevdamiseks, sest erinevalt hädaolukorras kohandumisest on nüüd võimalik läbimõeldumalt tegutseda. Muutuste elluviimisel on keskne roll valitsuse eestvedamisel ja juhtimisel, et saavutada võetavatele meetmetele ühiskondlik toetus.

Majanduse kasvumootoriks on eelkõige ettevõtjad, kuid ka riik peab majanduse kasvuvõimega järjepidevalt reformide kaudu tegelema. Selle raporti koostamise ajal oleme näinud mitmeid valitsuse majanduspoliitika algatusi, mis on majanduskasvu ja konkurentsivõime toetamiseks vajalikud. Sealhulgas on näiteks tööstuspoliitika rohelise raamatu koostamine, investeerimisfondide seaduse muutmise, pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse parandamine, noorte tööhõives osalemise soodustamine, osalusoptionide maksustamine, ettevõtluskonto, suurtarbijatele elektri hinna konkurentsivõimelisemaks tegemine jpt. teemad. Mõned käimasolevad reformid, mida tahame toetada ja millele omalt poolt hoogu juurde soovida, on lisatud ka meie välja pakutud tegevuste nimistusse. Samas **kutsume valitsust üles majanduskasvu vallas ambitsioonikamalt tegutsema ning kriitiliselt hindama seniste majanduskasvu alustalade toimimist.** Kiiresti muutuvast maailmamajanduses ei ole konkurentsieelised püsivad, nende uuendamiseks teevad riigid erinevate struktuuri-reformide näol pidevaid jõupingutusi. Arvestama peab asjaolu, et viimase 25 aastaga on Eesti liikunud kõrgelt arenenud riikidele järjest lähemale, edasine sissetulekutaseme ühtlustamine tähendab tegutsenud järjest tihedamas konkurentsikategoorias. Meie konkurentsivõimet mõjutab see, kui hästi suudame luua uusi võimeid, kui tulemuslikult oma institutsioone tööle panna ning kui tõhusat poliitikat kujundada.

Majanduse arengutakistuste tuvastamiseks pole üldtunnustatud meetodikat, mis võimaldaks suuremad kitsaskohad identifitseerida ja seejärel need tähtsuse järjekorda panna. Oleme Eesti majandusarengu hindamisel tuginenud esiteks suurel määral rahvusvahelisele võrdlusele, kõrvutades Eestit Põhjamaade ning anglosaksi riikidega. Põhjamaad on olnud Eestile heaks pikaajaliseks eeskujuks, aga samas on osa majanduspoliitilisi valikuid lähendanud meid pigem anglosaksi majandusmudelile. Teiseks oleme vaadanud, kuidas Eestil on saavutanud arengukavades seatud eesmärged.

RVI hinnangu kohaselt¹ **iseloomustab Eesti majandust küll teatud tugevate külgede kogum, kuid samas puudub artikuleeritud majanduspoliitika mudel.**

MATG tõlgendab seda nii, et kõrgelt arenenud majandusele kohase majanduspoliitika mudeli kujundamiseks peab Eesti tegema senisest süsteemsemat ja sihipärasemat tööd. **Esiteks** on vaja suurendada teadlikkust, kuidas Eesti tugevad küljed majandust paremini teeniks ning kuidas majanduspoliitika abiga neid tugevaid külgi saaks veelgi võimendada ja uusi võimeid luua. Eestil on näiteks vaja juurutada paremaid seire- ja analüüsisüsteeme teadmiste kolmnurga² poliitika tugevdamiseks, mis on Eesti majanduse mitmekesistamise faasis olulisel kohal. **Teiseks** on vaja suuremat terviklikkust, mis tagab muu hulgas parema kooskõla ja koordinatsiooni poliitika ellu viimisel. Eesti majandusmudel peab mitmekesistuma tehnoloogia- ja teadmismahukuse suurenemisega ning majanduspoliitika peab toetama seda üleminekut. Käesolevast raportist leiab näiteks ettepaneku analüüsida, kuidas võiks maksupoliitika sellele kaasa aidata. **MATG rõhutab välja pakutud tegevuste raames samuti tervikliku lähenemise vajalikkust**, sest mitmed tegevused võimenduvad üksteisega koostoimes. Näiteks ambitsioonika OVI siht-

märgi seadmisel pole mõtet, kui praegune välistööjõu kaasamise kord ei lihtsustu.

MATG ei tuvastanud suuri arengutakistusi, mille kõrvaldamine annaks Eesti majandusele kohe olulise pikaajalise kasvuimpulsi. MATG välja pakutud majanduskasvu kiirendavad tegevused on jaotatud seitsmesse valdkonda. Esmalt oleme vaadanud tootmise tööjõusisendi kvantiteeti ja kvaliteeti, seejärel tootmise kapitalisisendit ning tootlikkust suurendavaid tegevusi. Oleme teinud kokku 80 ettepanekut, mida valitsus saab ellu viia majanduskasvu kiirendamiseks või majanduskasvu puudutavate otsuste jaoks vajaliku inforuumi parandamiseks. Välja pakutu hulgas on üksikuid suurema ja hulgaliselt väiksema mõjujõuga tegevusi, mis võimaldavad MATG hinnangul Eesti sissetulekutaset mõõdukalt tõsta, kuid see avaldub pikema aja jooksul. Kõige suurem mõju lisandväärtuse kasvule on tootlikkust suurendavatel tegevustel. **MATG arvates võiks Eesti seada eesmärgiks vähemalt 4-protsendilise keskmise majanduskasvu saavutamise.** Kui kasvupotentsiaal jääb sellest madalamaks, siis tuleb välja töötada lisameetmed majanduskasvu edendamiseks.

Käesoleval aastal koostatud Rahandusministeeriumi pikaajaline majandusprognoos³ näeb Eesti keskmiseks aastaseks majanduskasvuks lähema viie aasta jooksul pisut alla 3 protsendi, sealt edasi järgneva kahe aastakümne jooksul kasvab Eesti majandus keskkeltläbi 1,6 protsenti aastas. Eelmise aasta lõpus avaldas RVI raportit Eesti sissetulekutaseme ühtlustumise ning majanduse pikaajalise kasvuvõime kohta⁴. Selle raportit kohaselt on Eesti majandus võimeline kasvama lähema viie aasta jooksul keskkeltläbi 3 protsenti aastas ning sellele järgneva kahe aastakümne jooksul ligikaudu 2,8 protsenti aastas. Need **pealtnäha väikesed prognoosierinevused Rahandusministeeriumi**

1 <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14117.pdf>

2 Teadmiste kolmnurga poliitika – haridus-, teadus- ja innovatsioonipoliitika, inglise keeles *knowledge triangle*.

3 Prognoosid leiab aadressilt: <http://www.fin.ee/majandusprognoosid>

4 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15337.pdf>

ja RVF vahel kumuleeruvad 25 aasta perspektiivis koguni 40-protsendiliseks sissetulekutaseme erinevuseks. Väiksemgi kasvuerinevus loeb pikal perioodil palju.

Me jagame RVF seisukohta, et 2,8-protsendilise keskmise pikaajalise majanduskasvu saavutamiseks on vaja täielikku pühendumust arengukavade ja eesmärkide elluviimisel. Samuti oleme nõus raporti hinnanguga, et **Eesti majandus võib kasvada isegi kiiremini, kui igapäevapoliitikat suudetakse enam tootlikkuse suurendamisele fokuseerida, tugevdada kasvu soodustavaid meetmeid ja viia traditsioonilises majanduses ellu uuenduskuur, ning erilist tähelepanu tuleks pöörata investeerimise hoogustamisele.**

Kui minevikus on Eesti majanduskasvu kiirenemise kaasa toonud enamasti väliskeskonna nõudlus, siis praeguses väliskeskonna konjunktuuris on sellele raskem lootma jääda. Aeglase majanduskasvu kindistumise vältimiseks on oluline ajastada mitmete majanduskasvu kiirendavate meetmete ellu viimine lühiajalisse perioodi. **MATG soovib alustada tööturu meetmete elluviimisega.** Esmajärjekorras tuleb senisest rohkem tähelepanu pöörata poliitika seire ning analüütilise töö kvaliteedile ja tõhustamisele.

Töõjõuturg on Eesti majandusarengu üks suuremaid kitsaskohti, sest tööjõupakkumine on piiratud ning demograafilised trendid vähendavad järgnevatel kümnenditel tööealise elanikkonda veelgi. **Rahvusvahelise võrdluse kohaselt on meil võimalik tööjõupakkumist suurendada, kuid kasutamata puhvrid ei ole enam suured.** Mitteamiivse tööjõu arvelt oleks MATG hinnangul võimalik 10-aastasest perspektiivis tuua aastas Eesti tööturule vähemalt 2 tuhat lisa töökätt. Pikemas perspektiivis ei piisa sellest demograafiliste trendide kompenseerimiseks, mille jaoks on vaja rohkem kaa-

sata välistööjõudu. Eesti on konkurentsivõime kavas seadnud eesmärgi, et tööealise elanikkonna aktiivsus peab jõudma 20–64-aastaste vanusegrupis 76 protsendini aastaks 2020. Kuna töökäte nappus majanduses on olnud suur, siis selle eesmärgi saavutas Eesti juba 2015. aastal, mil tööealise elanikkonna aktiivsus kasvas 76,2 protsendini. MATG on seisukohal, et Eestil peaks olema märgatavalt ambitsioonikam tööturu eesmärk, mis võtab paremini arvesse demograafiliste trendide mõju majandusaktiivsusele. **MATG teeb ettepaneku seada uueks pikaajaliseks eesmärgiks hoida Eesti tööjõud (hõivatud ja töötud kokku) praegusel tasemel.** Eesti elanikkond väheneb prognooside⁵ kohaselt 2015–2020. aastatel 27 tuhande inimese võrra ning sellele järgnevatel kümnendil 76 tuhande inimese võrra. Tööealine elanikkond kahaneb samas ajavahemikus ligikaudu poole vähem. Seega tuleb igal aastal kaasata lisaks olemasolevale ligikaudu paar tuhat töökätt välismaalt, et hoida Eesti tööjõud praegusel tasemel. Rahvusvahelise Valuutafondi analüüsi⁶ kohaselt suurendab nii kvalifitseerimata kui ka kvalifitseeritud välistööjõu osakaalu suurenemine töötajaskonnas arvestatavalt arenenud riikide SKPd töötaja kohta.

Eesti majanduse konkurentsivõime on seni olnud tööjõumahukad valdkonnad, kuid aastaid kestnud palgasurve seab odavale tööjõule üles ehitatud ärimudeleid järjest enam löögi alla. Pinge tööturul näitab töökäte puudust ning annab laiemas plaanis märku tööjõumahuka majandusmudeli ammendumisest ja majanduse mitmekesisistamise vajadusest. Need sümptomid viitavad ohule, mida riigid on keskmise sissetuleku lõksu⁷ jäädes kogunud. Tööjõupakkumise suurendamine toob olukorrale leevendust ja pikendab üleminekuajaga tehnoloogia- ja teadmismahukale majandusmudelile. Eesti majanduse jaoks on see pikendus hädavajalik, sest mitmed märgid

5 <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00002>

6 Rahvusvaheline Valuutafond on leidnud, et 1 protsendipunktiline välistööjõu osakaalu suurenemine suurendab SKPd töötaja kohta 2 protsenti pikal perioodil. Vaata lähemalt: <https://blog-imfdirect.imf.org/2016/10/24/migrants-bring-economic-benefits-for-advanced-economies/>

7 <http://documents.worldbank.org/curated/en/291521468179640202/The-middle-income-trap-turns-ten>

viitavad, et Eesti majanduses on uuenduslikkusel ja intellektuaalomandil põhinevad ärimudelid majanduskasvu vedajana endiselt tagasihoidlikud. **MATG arvates valitseb suur konkurentsivõime kriisi oht, kui palgasurve jätkudes leiab aset Eesti majanduse jaoks oluliste⁸ ettevõtete lahkumine, mida kõrgema lisandväärtusega töökohtade loomine ei kompenseeri.** Eesti ühiskonnas on mõningane olukorrateadlikkus, et meil on vaja liikuda suurema tehnoloogia- ja teadmismahukuse suunas, kuid teekaardi kavandamiseks pole see piisavalt struktureeritud. Meie välja pakutud tegevustel on suur kokkulangevus tegevustega, mida hiljuti Justiitsministeeriumi avaldatud raport tõstab esile Eesti ärikeskkonna konkurentsivõime kasvatamiseks⁹, seda eriti just tööturu vallas. Esile tasub tõsta ka niinimetatud seisakumurdjate artiklite sarja. **Terviklik arusaam Eesti majanduse teadmismahukamaks muutumise kohta on siiski alles kujunemisejärgus, sest innovatsiooni, teadmiste ja tehnoloogilise arengu seadmine kasvustrateegia keskmesse on pikaajaline protsess.** Ka meie ei paku valmis lahendusi. Oleme oma töös põgusalt vaadanud, kuidas hariduse ja teaduse valdkond saaks majanduskasvule paremini kaasa aidata.

Kapitali akumulatsioon panustab majanduse kasvuvõimesse, mistõttu on oluline investeringute taseme säilitamine. Eesti paistab teiste EL riikide hulgas silma kõrge investeringute taseme poolest SKPs. Eesti investeringud on kinnisvarakesksed, mis ei loo kuigivõrd pikaajalist kasvuvõimet. Seevastu teadmismahukate investeringute osakaal on tagasihoidlik. Tasub märkida, et Eesti atraktiivsus uute OVI sihtkohana on võrreldes möödunud kümnendiga vähenenud ning OVI seis on viimastel aastatel püsinud stabiilsena. OVI kanali kaudu toimunud teadmiste ja tehnoloogia siire on aja jooksul olnud oluliseks Eesti majanduskasvu vedajaks. MATG toetab uute OVI sissevoolu sihtmärgi

saavutamist, milleks on 70 miljonit aastas¹⁰. **Samas kutsume üles suurendama uute OVI sissevoolu sihtmärki vähemalt 100 miljonini aastas.** Kui olemasolevad OVI lahkuvad Eestist, siis peab sihtmärk olema veelgi kõrgem. Sealjuures annaks edu teadmismahukate OVI kaasamisel impulsi Eesti teadmismajanduse institutsioonide tugevdamisele.

Kasvu seostatakse muutustega, kuid muutuste esile kutsumiseks on sageli vaja riskeerida. **Majandusarengu töögrupi arvates on Eesti praeguses majanduskasvu toetavas poliitikas vähe teadlikku riskeerimist majanduskasvu suurendamise eesmärgil.** Alalhoidlik lähenemine võib teatud olukorras olla õigustatud, ent Eesti kesine majanduskasv kutsub üles astuma julgemaid majanduspoliitilisi samme. Eesti saab lühiajalises perspektiivis näiteks inimeste töörännet paremini majanduskasvu teenistusse rakendada, pikema perspektiivi majanduskasvu silmas pidades on võimalik astuda julgemaid samme ja suurendada innovatsiooniga tihedamalt seotud erialade õpetamist. MATG toetab idufirmadele soodsa kasvukeskkonna loomist. Soovitame seda riski tasakaalustada sama süsteemse konkurentsivõime parandamisega ka traditsioonilises majanduses, kus digitaalne innovatsioon peab muutuma kasvustrateegia osaks. Digipööre ei ole pelgalt tehnoloogia uuendamine, see loob võimalusi uutele ärimudelitele, tulude ja tootlikkusele suurendamisele. Riskeerida ei tohiks kindlasti makromajanduslike tasakaalustamatuste tekitamise hinnaga ning samuti riigi osalemisega ettevõtluses. **MATG pakutavad tegevused saab ellu viia ilma avaliku sektori laenukoormust suurendamata. Me ei näe ka kaugemas ettevaates reforme, mille elluviimiseks peaks Eesti avaliku sektori laenukoormust suurendama. Samuti puudub MATG tegevuste elluviimisel vajadus suurendada avalikus sektoris töötajate arvu.**

8 Eestis kogutakse ligikaudu 90 protsenti maksudest 5 protsendi ettevõtete käest. Lisaks töökohtade kaotusele võib suure tähtsusega ettevõtte lahkumine kaasa tuua arvestatava maksude laekumise vähenemise.

9 http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/konkurentsivoimelisema_arikeskkonna_raport.pdf

10 Eesti välisinvesteeringute ja ekspordi tegevuskava aastateks 2014-2017 (Made in Estonia 3.0) seab eesmärgiks Eestisse toodud investeeringute mahuks aastas 70 miljonit eurot, arvuviselt 30 ettevõtet. Loe lähemalt aadressil: https://www.mkm.ee/MIE3/download/made_in_estonia_3.0.pdf

Arusaam tõhusast makromajanduse poliitikast on praeguseks paremini välja kujunenud võrreldes mikromajanduse poliitikaga. Märksa keerulisem on öelda, kuidas haridus-, teadus- või ettevõtluspoliitika saaks majanduskasvu kõige paremal viisil toetada. Sestap on oluline poliitikasammude mõju pidevalt hinnata. Tõendipõhise majanduspoliitika elluviimine eeldab tugeva analüütilise võimekuse olemasolu. MATG arvates peavad seire- ja uuringurutiinid tugevdama arusaama, kuidas mikromajanduse poliitika majanduskasvu toetab – **majanduspoliitika tegemise protsessis tuleb tugevdada õpimehhanismi ja kasutada võimalusi selle institutsionaliseerimiseks**. See looks parema infovälja majandusarengu takistuste diagnoosimiseks ning kõrvaldamiseks. Samuti on MATG seisukohal, et **Eesti võidak mikropoliitika kujundamisel senisest enam rahvusvahelisi tippeksperthe kaasates**. Analüüsitöö peaks muu hulgas aitama tulude ja kulude arvutusega siis, kui väärtushinnangutele tuginedes pakutakse majandusprobleemidele erinevaid lahendusi. Eesti arengut suunavad ligikaudu 50 strateegilist dokumenti. **MATG leiab, et Eesti strateegiapõhise majanduse juhtimise tulemuslikkuse suurendamiseks on vajalik suurem reeglipõhisus, seades selgemad kriteeriumid eesmärkide saavutamise hindamiseks**. Suure strateegiliste dokumentide hulga juures muutub raskesti hoomatavaks nende omavahelise kooskõla saavutamine ja sellele ei ole head lahendust.

MATG raportis on käsitletud majanduskasvuga seotud teemasid valikuliselt. Oleme töös keskendunud eel-

kõige Eesti majanduse analüüsile ning pööranud vähem tähelepanu väliskeskkonnale. Eesti väiksuse ja avatuse tõttu väärinuks väliskeskkonna trendid ja nende mõju Eesti majandusele vähemasti eraldiseisvat peatükki. Me ei ole käsitlenud ka innovatsiooni ning majanduskasvu rahastamise teemat, mis samuti vajaks kriitilist ülevaatus. Ka struktuurifondide rahastuse vähenemisega kaasnevad riskid vajaksid põhjalikumalt käsitlemist. MATG pole keskendunud majandusaktiivsuse Tallinna koondumise helgematele ja varjukülgedele, kuigi sellest oli töögrupi koostumistel palju juttu. **MATG leiab, et taolised raportid võiksid edaspidi keskenduda ühe kitsama valdkonna ülevaatuusele, mis annab võimaluse teemadesse rohkem süvitsi minna.**

Raportit täiendavad seitse eriteemat ning neli taustainfot. Eriteemade eesmärgiks on avada põhjalikumalt osa majanduskasvu edendavate tegevuste tagamaid. Taustainfo eesmärgiks on pakkuda üldisemat teadmist, mis on aidanud kaasa raportis kajastatud seisukohtade kujundamisele. Järgmises peatükis on olulisemad MATG ettepanekud jaotatud seitsme prioriteedi vahel, mida tuleb silmas pidada majanduselu puudutavate otsuste tegemisel. Kolmandas peatükis on enam selgitatud MATG välja pakutud tegevusi, mis leidsid töögrupi liikmete hulgas konsensuslikku toetust. Neljandas peatükis on tegevused koondatud tabelisse, kus on lisaks tegevuste hinnanguline mõju majandusaktiivsusele ning selle avaldumise ajahorisont.

II PEATÜKK

Majanduskasvu seitse käsku

Majandusarengu töögrupp on välja pakkunud 80 tegevust, mis aitavad Eesti majanduskasvule kas otseselt või kaudselt kaasa. Üksiktegevuste mõju majanduskasvule on piiratud, mistõttu tuleb tegevuste elluviimisele läheneda terviklikult. Kuna empiirilised uurinud ei võimalda tegevuste mõju majanduskasvule alati üheselt kindlaks määrata, siis oleme käesolevas raportis pööranud kvantitatiivsetele seostele vähem tähelepanu. **Käesolev peatükk jagab olulisemad tegevused seitsme majanduselu eri tahkusi käsitleva prioriteetse valdkonna vahel.** Valitsus peaks neid prioriteete enam arvestama Eesti majanduselu puudutavate otsuste vastu võtmisel. Kui esimesed kaks prioriteeti keskenduvad töökäte nappuse probleemile Eesti majanduses, siis ülejäänud prioriteetid käsitlevad ühel või teisel viisil tootlikkuse suurendamise võimalusi.

Eesti tööealine elanikkond kahaneb demograafilistel põhjustel, mistõttu tuleb keskenduda ühelt poolt majanduse seesmistele lisaressursside leidmisele ning teiselt poolt on vaja kaasata enam välismaist tööjõudu. **Majandusaktiivsust suurendavad tööjõuturumeetmed on kokku võetud prioriteetides 1 ja 2.**

Inimvara akumulatsioon mängib olulist rolli pikaajalise majanduskasvu vedajana, toetades majanduse teadmismahukamaks muutumist ning parandades ettevõtete tootlikkust ja ekspordivõimet. Jälgima peab, et tööjõud saab majanduses efektiivselt ümber paikneda, kui selleks ilmnevad kas vajadused või võimalused. Samuti tuleb tagada, et teadmiste kolmnurga küljed ehk haridus, teadus ja innovatsioon on omavahel võimalikult tõhusalt põimunud. **Inimvara kiiremale akumulatsioonile ning innovatsioonile keskenduvad prioriteetid 3 ja 4.**

Eesti jääb vaatamata viimase kahe kümnendi hoogsale investeerimistegevusele füüsilise tootmiskapitali mahult töötaja kohta märkimisväärselt alla kõrgema sissetulekutasemega arenenud riikidele. Investeeringud masinatesse ja seadmetesse ei ole viinud kõiki tegevusharusid ühtviisi tehnoloogia eesliinile lähemale. Näiteks on Eestis madaltehnoloogilise tööstuse osakaal suhteliselt suur Euroopa Liidu riikidega võrdluses. Majanduse pidev tehnoloogiline ajakohastamine ning ärimudelite uuendamine digitaliseerimise kaudu on võtmetegurid ettevõtete rahvusvahelise konkurentsivõime parandamisel praeguses globaal-majanduses ning liikumisel lisandväärtusmahukuse ahelas kõrgemale tasemele. **Kapitali kiiremat akumulatsiooni käsitleb prioriteet 5.**

Pehmeid oskusi ning ärikeskkonna arendamist ei tohi majanduskasvu protsessis alatähtsustada. Professionaalsed juhtimisotsused aitavad majanduses ressursse tootlikumalt paigutada ning vähendada vigadest tulenevaid kulusid. Inimestevahelised oskused, tõhus ajakasutus, õpi- ja algatusvõime ning mitmed teised omadused võimaldavad inimestel tööelus paremini edu saavutada. Eesti on rahvusvahelistes võrdlustes ärikeskkonna näitajate poolest heal positsioonil. Selle jaoks on tehtud palju jõupingutusi ja neid on oluline jätkata. Ärikeskkonna näitajad ja innovaativsed lahendused on oluline osa kuvandist, mille kaudu Eesti on end maailmale edukalt tutvustanud. Teadmispõhisem majanduspoliitika kujundamine aitab teha majanduse vajadusi paremini arvesse võtvaid otsuseid. Teadmispõhisemaks muutumine on pikaajaline protsess, milles on kesksel kohal seire- ja analüüsitegevuse korraldamine ning ideede sünteesimine. Aeg-ajalt tuleb hinnata nende protsesside toimimist ning seda, kui oskuslikult on ära kasutatud

teistes riikides ladestunud kogemust. **Tegevused pehmete oskuste ning ärikeskkonna edendamiseks ja analüütilise töö kvaliteedi parandamiseks on kokku võetud prioriteetides 6 ja 7.**

1. Rakendada Eesti tööturul kõik tööjõulised inimesed

- Kõrvaldada noorte töötamist takistavad piirangud tööajale, võimaldada omaste hooldamisega hõivatud inimestel tööturule naasta, parandada vanemapuhkusel olijate tööturule naasmise stiimuleid piirmaksumäära alandamise kaudu, suurendada tööjõu regionaalset mobiilsust.
- Kõrvaldada töö- ja puhkeaja seaduses ning töölepingu seaduses piiranguid, mis suurendavad ettevõtete jaoks ületunnitöö maksumust ning seavad kitsendused töökohale ja pikemale tööajale.
- Suurendada pensioniea tõstmisega töökäte arvu tööturul ning parandada vanemaealiste stiimuleid tööturul osalemiseks, tugevdada pensionisüsteemi jätkusuutlikkust.
- Viia ellu töövõimereform, et kaasata tööellu enam vähenenud töövõimega inimesi ja vähendada kahanenud töövõimega inimeste lahku-mist tööturult tulevikus.

2. Luua paremad tingimused välismaise oskustööjõu Eestisse tulekuks

- Lihtsustada tööloa andmise poliitikat, suurendades võimalikult antavate töölubade arvu ja vähendades administratiivseid barjääre välismaalaste Eesti tööturule sisenemisel.
- Kaasata Eesti tööturule enam Eestisse õppima asunud välisüliõpilasi ning väljaspool Eestit elavaid ja töötavaid eestimaalasi.
- Kõrvaldada välistalentide Eestisse pikemalt jäämise takistusi.

3. Muuta Eesti haridus- ja täiendusõppesüsteem paindlikumaks ning tööturu vajadusi enam arvestavaks

- Luua terviklik arusaam, millistel erialadel on Eestis vaja vähem tööjõudu ja millistel rohkem, et Eesti haridussüsteem saaks majanduskasvu paremini toetada. Viia terviklikult ellu OSKA ehk tööjõuvajaduse seire ja oskuste arendamise koordinatsioonisüsteem.
- Töötada välja püsiva rahastusega elukestva õppe ja täienduskoolituse süsteem kõigile vanusegruppidele.
- Suurendada märgatavalt LTT erialade osakaalu kõrgkooli lõpetajate hulgas, tõhustades samal ajal tegevusi LTT erialade populariseerimiseks ning suurendades stiimuleid nende erialade õppimiseks, otsida komplementaarsust teiste erialadega.
- Suurendada Eesti atraktiivsust välistudengite hulgas täiendavate ingliskeelsete õppekavade ja -ainete arvu suurendamise kaudu, sealhulgas bakalaureuseõppes. Suurendada märgatavalt välistudengite osakaalu kraadiõppes LTT erialadel, luues edukamatele meetmed jätkata peale õpinguid töötamist Eestis.

4. Seada innovatsioon majanduskasvu vedajana ühiskonna olulisemate prioriteetide hulka

- Jätkata avaliku sektori TA kulude suurendamist vähemalt 1 protsendini SKPst, teha eelnevalt läbi teaduse inventuur teadusmajanduse institutsioonide toimimise tõhustamiseks ja nende majanduskasvu panuse suurendamiseks.
- Läbi vaadata ja kehtestada põhimõtete ning eesmärkide süsteem, mida riik soovib teadusse suunatud avaliku sektori rahaliste vahendite eest Eesti majanduskasvu edendamiseks saavutada.

- Tugevdada teaduse pikaajalist rahastamismudelit ning seada TA asutuste baasrahastamine suuremasse sõltuvusse teadustegevuse edukusest Eesti majanduskasvu edendamisel.
- Tugevdada TA ja haridusasutuste ning ettevõtete omavahelist koostööd erinevate kanalite kaudu.
- Hinnata, millised riiklikud meetmed suurendaks täiendavalt veelgi erasektori TA aktiivsust.

5. Seada majanduse digitaliseerimine eraldiseisvaks majanduspoliitika eesmärgiks

- Seada VKEde digitaliseerimine peamiseks prioriteediks töötleva tööstuse rohelises raamatus.
- Luua eraldi meede, mille abil valitakse välja kümme tuleviku projekti töötleva tööstuse VKEde digitaliseerimise toetamiseks.
- Luua hariduslikke, tehnoloogilisi, organisatsioonilisi ja muid koostööplatvorme alt-üles põhimõttel tööstuse digitaliseerimise toetamiseks VKEde seas.
- Seada riigi poolt teaduse rahastamise puhul VKEde digitaliseerimine oluliseks prioriteediks.

6. Kasvatada juhtimiskultuuri nii era- kui ka avalikus sektoris, propageerida ja toetada ettevõtlust ning ettevõtlusega alustamist

- Rakendada rahvusvaheliselt tunnustatud ja OECD publitseeritud head juhtimistava nii era- kui ka avaliku sektori äriühingutes ja sihtasutustes. Pöörata suurt tähelepanu nõukogude moodustamise heale tavale ja selle protsessi läbipaistvusele.
- Tähtsustada enam avaliku sektori kõrgeimaid mittepoliitilisi administratiivseid ametikohti, kõrvaldades takistused nende mehitamisel Eesti parimate juhtidega ja vaadates sealjuures üle ka palgapoliitika.

- Tähtsustada meeskonnatöö ja omavahelise koostöö oskusi ja vajadust eesmärkide saavutamisel. Arendada neid oskusi palju enam juhtumipõhise lähenemise kaudu kõikidel haridustasemetel.
- Jätkata majandus- ja ettevõtlusõppe osakaalu suurendamisega erinevatel haridustasemetel.
- Vähendada mikroettevõtete halduskoormust.

7. Parandada järjepanu Eesti ärikeskkonda ning suurendada Eesti rahvusvahelist atraktiivsust

- Viia ellu Team Estonia kontseptsioon koos seadusandliku raamistiku loomisega, mis võimaldab suunatud stiimulite ja erandite pakkumise kaudu Eesti atraktiivsust otseste välisinvesteeringute sihtkohana suurendada.
- Pikaajaliselt ja teadlikult vähendada riigi rolli majanduses, vältides ja kaotades liigset regulatsiooni, kasvatades võimet teenuseid ja tooteid erasektorilt professionaalselt sisse osta ja hallata. Jätkata avaliku sektori töötajate arvu vähendamisega.
- Jätkata seniseid samme ettevõtete tööjõusendi maksukoormuse alandamisel kiirendatud tempos, vajaduse korral suurendada selleks omandimaksusid.
- Alandada tulumaksumäära regulaarsetelt dividendimaketelt füüsilise kapitali akumulatsiooni kiirendamiseks.
- Töötada välja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline ühisrahastuse regulatsioon.
- Vähendada ebaausat maksukonkurentsi VKEde hulgas, kasutades lihtsustatud maksustamise skeeme näiteks litsentsitasude näol või tugevdades võrdlusnäitajatele põhinevat maksujärelevalvet.
- Võimaldada suurtarbijatele rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisema hinnaga elektrit pakku.

III PEATÜKK

Majandusarengu töögrupi ettepanekud detailsemalt

Tööturg

MATG välja pakutavad tööturumeetmed on jaotatud kaheks grupiks. Tööjõu ja tööalase aktiivsuse suurendamine keskendub eelkõige tööjõu pakkumise suurendamisele majanduses. Kui töömigratsioon välja jätta, siis on nende meetmete rakendamise potentsiaalne majanduskasvu suurendamise võime tagasihoidlik, ulatudes hinnanguliselt paari protsendipunkti lähiaastate jooksul.

Tööjõu paigutamise tõhustamine majanduses räägib sellest, kuidas ümberõppe ning tööjõu suurema mobiilsuse kaudu majanduse kasvuvõimet suurendada. Võrreldes tööjõupakkumise meetmetega on tööjõu ümberpaigutamise meetmed suurema kasvupotentsiaaliga, kuid neid on raskem ning kulukam

realiseerida. Tööjõu tootlikkuse suurendamine võimaldab pikemas perspektiivis kõige suuremat majanduskasvu, aga neid tegureid on riigipoolsete meetmetega kõige raskem mõjutada. Osa neist vaadeldakse tööjõumahukalt majandusmudelilt kapitali- ja teadmismahukale üleminekut käsitlevas peatükis.

Käesolevas peatükis on kolm eriteemat, millest esimene vaatlleb kanaleid, mille kaudu inimeste piiriülene tööränne saaks majanduskasvu panustada. Teise eriteema fookuses on e-töötaja kontseptsioon, mis võimaldab praegust nõudluspoolset välistalentide kaasamise raamistikku muuta pakkumispoolsemaks. Kolmas eriteema tõstab esile ümberõppe vajadust Eesti majanduses.

Tööjõu ja tööalase aktiivsuse suurendamine

Millistes vanusegruppides on Eestis kasutamata tööjõuvaru?

Eesti elanikkonna tööjõuturu aktiivsus on viimase viieteistkümne aasta jooksul järjepanu kasvanud, kuid osas tööturusegmentides jääb Eesti rahvusvahelises võrdluses arenenud riikidele endist viisi alla.

Eesti mahajäämus avaldub 15–24 aastaste tööturu madalamas aktiivsuses, eriti suur lõhe on 15–19-aastaste meeste ja naiste hulgas. **Kui Eesti 15–24-aastaste**

tööturul osalemise määr oleks sama kõrge kui Põhja-maadest või anglosaksi riikides, siis oleks meie tööjõuturul ligikaudu 30 tuhat töökätt enam. Siinkohal peab arvestama, et selles vanusegrupis eelistatakse õpin-gute tõttu enam osajaga töötamist. Kui 15–19-aastaste noorte töötavate meeste hulgas on täiskohaga töötajaid ligi 90 protsenti, siis naiste hulgas töötavad samas vanusegrupis täiskohaga üksnes pooled. Riik on teinud samme noorte tööhõive parandamiseks. Näiteks luuakse õpipoisiprogrammi¹¹ raames täiendavalt 4600 õpipoisi kohta, et jõuda sihttasemeni 8000

¹¹ Loe täpsemalt aadressil: <https://www.hm.ee/et/opipoiss>

Tööjõus osalemise määr vanusegruppide kaupa, %

VANUSEVAHEMIK	15–19		20–24		25–34		35–44		45–54		55–64		65+	
	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N
Eesti	10,1	9,8	66,4	56,7	93,2	74,8	95,0	83,2	87,5	87,6	69,1	66,5	24,2	18,6
Anglosaksi	39,2	41,0	76,1	70,0	90,6	76,5	92,1	77,5	88,8	77,6	72,4	58,8	19,1	10,3
Põhjamaad	43,6	48,4	74,5	72,1	88,8	81,0	93,3	87,2	91,2	87,0	76,7	70,7	23,3	13,2
OECD	29,9	24,7	70,4	59,3	90,8	71,1	93,5	72,5	89,4	72,2	70,0	51,5	19,1	9,6

OECD, 2014

Elanike ning töövõimekaoga inimeste arv vanusegruppide kaupa

VANUSEVAHEMIK	15–19	20–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65+
Elanike arv (jaanuar 2016 seisuga)	59842	78493	191038	181574	175205	171171	246352
Tööjõud	5974	48437	161039	161920	153376	115802	50545
Töövõimekaoga (0–100%) inimeste arv	2360	3958	11869	15906	28660	38856	1028
- neist hinnanguliselt töötavaid	142	1148	4273	6203	11464	13988	62
Töövõimekaoga (0–100%) inimesi rahvastikus, %	3,9	5,0	6,2	8,8	16,4	22,7	0,4

Sotsiaalkindlustusamet

aastal 2020. NEET¹² noorte grupp on võrdlemisi heterogeenne mittetöötamise põhjuste poolest. Kuna tööturult jäädakse eemale erinevatel põhjustel, siis pole ühte head meetet selle tööturusegmendi aktiveerimiseks.

Keskealiste hulgas Eesti erinevus Põhjamaade ning anglosaksi riikidega väheneb ning pöördub meeste hulgas isegi Eesti kasuks. Samas võimaldaks **Eesti naiste tööturualase aktiivsuse suurendamine vanusevahemikus 25–44 samale tasemele Põhjamaadega ligikaudu 10 tuhat töökätt**. Vanusevahemikus 45–54 oleme Põhjamaadega ligikaudu samal tasemel.

Pensionieelses eas hakkab Eesti inimeste tööalane aktiivsus seevastu kiiremini langema kui Põhjamaa-

des ja anglosaksi riikides. Nendes vanusegruppides kasvab hüppeliselt ka osalise või täieliku töövõimekaoga inimeste hulk, mida käimasolev töövõimereform peaks vähendama hakkama. Eeldusel, et **vanusegrupp 55–64 muutub Eestis sama aktiivseks kui Põhjamaades, leiaks tööturule veel 10 tuhat inimest juurde**.

Eesti paistab silma pensionieas olevate inimeste suure tööalase aktiivsuse poolest, mis ületab nii Põhjamaad kui ka anglosaksi riike. Kui pensioniea tõstmine lükkab pensionile minekut edasi, siis suurendab see töökäte arvu majanduses. Pensioniea tõstmine ei pruugi märgatavat tööjõupakkumise suurendamise efekti anda, kui pensioniikka jõudnud töötajad jätkavad senisel viisil aktiivset tööelus osalemist.

12 Not in Employment, Education or Training ehk NEET noored, kes ei õpi, tööta ega osale koolitusel

Tegevused majanduskasvu edendamiseks:

1. Seada tööturu kõige olulisemaks mõõdikuks järgmisel kümnendil töäjõu (töötajad ja töötud kokku) säilitamine praegusel tasemel. Eesti saavutas juba 2015. aastal tööhõivemäära tõstmise eesmärgi. Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“¹³ nägi ette, et tööhõivemäär jõuab 76 protsendini aastaks 2020, kuid juba eelmisel aastal jõudis see 76,2 protsendini. Kuna tööhõive määr on suurel määral majanduslikult sõltuv näitaja, siis oleks otstarbekas seada sihtmärk ka mõnele struktuursele näitajale (vt. 15. tegevust).
2. Kõrvaldada noorte töötamist takistavad piirangud töö- ja puhkeaja seaduses tööajale, suurendada osaajaga töötajate osakaalu. Majandusarengu töögrupp toetab Kaubandus-Tööstuskoja algatust vaadata üle noorte töötamist takistavaid piiranguid¹⁴.
 - Täiendada elukestva õppe strateegiat¹⁵ 15–24-aastaste noorte tööturu aktiivsuse mõõdikuga, seades sihtmärgiks jõuda Põhjamaade tasemele aastaks 2023.
3. Suurendada vanemapuhkusel olijate tööturule naasmise stiimuleid.
 - Suurendada vanemahüvitise süsteemi paindlikkust, et see motiveeriks lapsevanematel osaajaga töötamist, anda võimalus lapsepuhkuse perioodi lapsevanemal ise valida kuni lapse kooliealiseks saamiseni. Vanemahüvitise süsteem muutus 2014. aastast¹⁶ paindlikumaks, kuid praegune kõrge palga piirmaksukiil ei toeta töötamist¹⁷.
 - Parandada lastehoiuteenuste kättesaadavust, et laste hooldusega hõivatud isikud saaksid tööturul enam osaleda.
4. Kaasata tööellu enam omaste hooldamisega hõivatud inimesi, omaste hooldamisel kombineerida omavahel erakapital, MTÜ ja riigi panused¹⁸.
5. Aktiveerida NEET noori tööturul¹⁹.
 - Panustada rohkem haridussüsteemist väljalangemise ennetamisele nõustamise kaudu, sealhulgas parandada karjäärinõustamise kättesaadavust.
 - Tagada noore mitteõppiva töötü pöördumine Töötukassasse töötösingutel toe saamiseks.
 - Luua erivajadustega ja intellektipuudega noortele paindlikumaid õppimisvõimalusi ja toetada tööturul osalemist.
6. Suurendada pensionea tõstmisega töökäte arvu tööturul ning parandada pensionisüsteemi jätkusuutlikkust. On oluline, et pensioniea tõstmisega tõuseks ka efektiivne pensionile mineku iga.
 - Suurendada pensionealiste inimeste töötamise motivatsiooni nende maksukoormuse vähendamise kaudu, kaaluda sotsiaalmaksumäära alandamist alates vanaduspensioni ikka jõudmisest.
 - Analüüsida pensionieelses eas töötösimise stiimulite säilitamise meetmeid, et inimesed eelistaksid edasi töötamist varasele pensionile minekule. Vaadata üle enneaegse vanaduspensioni süsteem, et vähendada selle töötamist demotiveerivat mõju.
7. Viia ellu töövõimereform²⁰, et kaasata vähenenud töövõimega inimesi enam tööellu ja vähendada kahanenud töövõimega inimeste lahkumist tööturult tulevikus.
 - Kaasata puudega ning vähenenud töö- ja õpi- võimega inimesi tõhusamalt ühiskonda, kopeerida laialdasemalt näidisprojektide raames toimivust tõestanud lahendusi.

13 <https://riigikantselei.ee/et/konkurentsivoime-kava-eesti-2020>

14 http://www.koda.ee/public/29_03_2016_Ettepanekud_seoses_alaealiste_tooregulatsiooniga.pdf

15 <https://www.hm.ee/et/elukestva-oppe-strateegia-2020>

16 <https://www.sm.ee/et/vanemahuvitis>

17 Oletame, et 1800 euro ulatuses vanemahüvitise saaja hakkab töö käies saada kuus 1800 eurot palka. Sellelt maksab ta töövõtja maksud ning tööle minekuga seoses väheneb tema vanemahüvitis 722,5 euro ulatuses. Kokkuvõttes on tema töötamisest saadud lisatulu maksumäär ligikaudu 60 protsenti, mis ei pruugi töötamist motiveerida.

18 2015. aasta lõpus asutatud hoolduskoormuse rakkerühm selgitab juba välja lähedaste hooldamisega seotud probleeme ning pakub lahendused 2017. aasta lõpuks. Selle kohta võib lähemalt lugeda aadressil: <https://riigikantselei.ee/et/hoolduskoormus>

19 Vaata lisaks: <http://www.sm.ee/et/noortegaranti>

20 Töövõimereformi kohta leiab detailsemat infot aadressil: <http://www.sm.ee/et/toovõimereform>

Töötundide arvu suurendamine

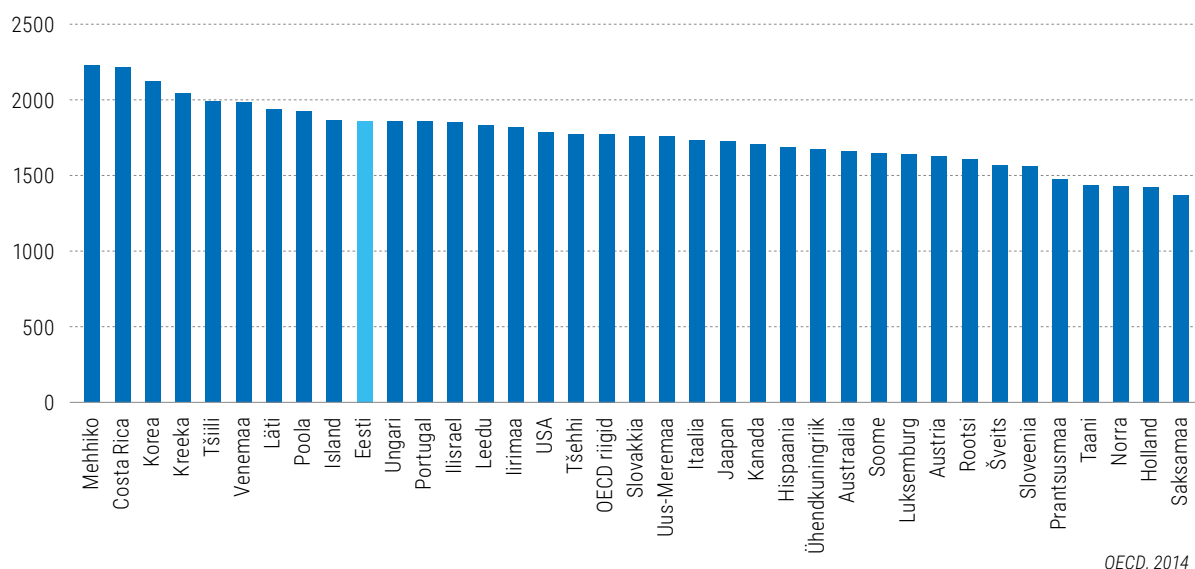
Kui vaadata töötundide arvu aastas, siis on Eesti rahvusvahelises võrdluses heal positsioonil. See statistika jätab tegelikust töötundide arvust siiski petliku mulje, sest Eesti töötajaskonna hulgas on vähe osaajaga töötajaid. Osaajaga töötajate arvestamine viib keskmise aastase töötundide arvu paljudes riikides alla. **Olukorras annab märksa teistsugusema pildi nädalane töötundide arv täiskohaga töötajate puhul.** Sealjuures on oluline vaadata eraldi meeste ja naiste nädalast töötundide arvu. Kui naiste võrdluses on Eesti teiste riikide hulgas keskmiste seas, siis **meeste töötundide arvu poolest on Eesti positsioon pingerea lõpus.**

Kui Eesti meeste töötundide arv nädalas täiskohaga tööl oleks OECD keskmisel tasemel ja naised töötaksid sama palju töötunde kui praegu, siis oleks kogu töötundide arv majanduses ligikaudu 2,5 protsenti suurem. Kui Eesti naised ja mehed teeksid nädalas sama palju töötunde kui näiteks Poola naised ja mehed, siis oleks kogu töötundide arv majanduses 4 protsenti ja samas ulatuses ka kogu Eesti majanduse maht suurem.

Tegevused majanduskasvu edendamiseks:

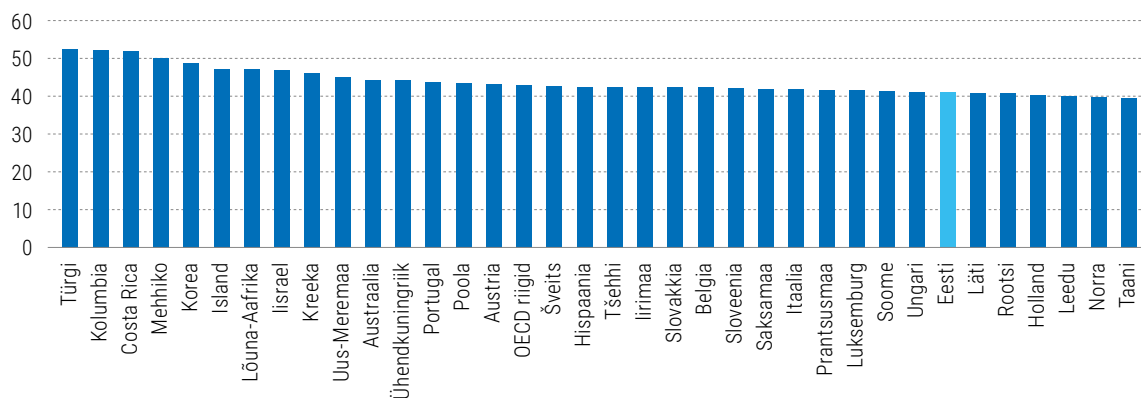
8. Kõrvaldada piirangud töö- ja puhkeaja seaduses²¹, mis suurendavad ettevõtete jaoks ületunnitöö maksumust, ning muud kitsendused pikemale tööajale. Seada eesmärgiks Eesti nädalase töötundide arvu jõudmine täiskohaga töötamise arvestuses OECD keskmisele tasemele.

Töötundide arv aastas

OECD, 2014

Töötundide arv nädalas (mehed, täiskohaga töö)

OECD, 2014

21 <https://www.riigiteataja.ee/akt/264447>

Eriteema 1. Aktiivse töörandepoliitika rakendamine majanduskasvu teenistusse

Praeguste prognooside järgi väheneb Eesti elanikkond 2015.–2020. aastal 27 tuhande inimese võrra ning sellele järgneval kümnendil 76 tuhande inimese võrra. Tööealine elanikkond kahaneb samas ajavahemikus ligikaudu poole vähem. Seda vähenemist on raske sisemiste tööjõuvarude aktiviseerimise arvelt pikal perioodil kompenseerida. Majanduse jaoks kujuneb keeruliseks katsumuseks tulla toime nii kahtlase töötajaskonna kui ka tarbijaskonna tingimustes.

Migratsiooninäitajate poolest paistab Eesti nii Põhja- ja anglosaksi ning paljude teiste arenenud riikide võrdluses välja suletuna. Talentide ja oskustöötajate pikaajaline sissevool on arenenud majandusega riikidel kaasa aidanud saavutada praegust heaoluaset. Inimeste suurem piiriülene liikuvus panustab majanduskasvu, kui sellega suureneb välismaist päritolu töötajate arv, hoogustub teadmiste siire ning toimub inimvara kiirem akumulatsioon.

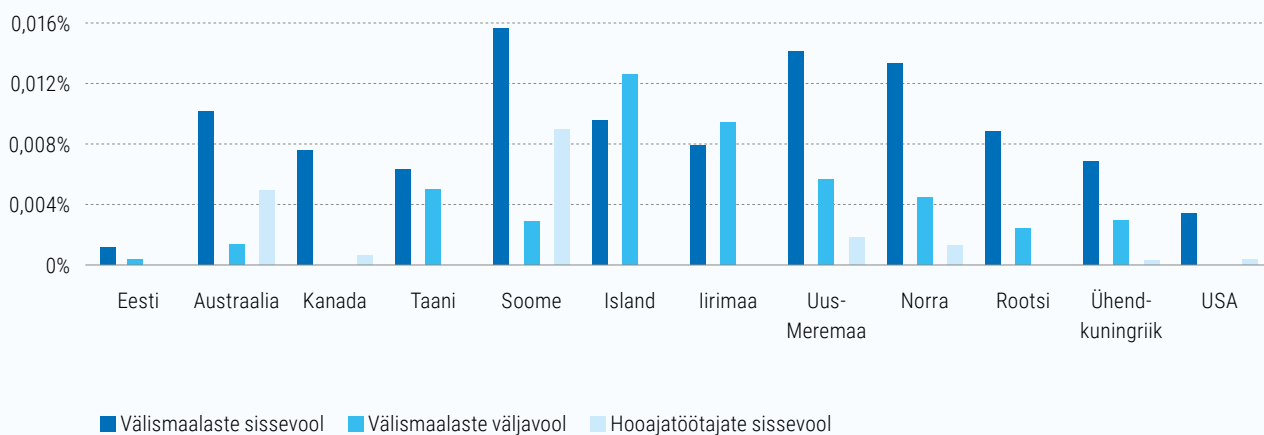
Hiljuti käivitunud Work in Estonia ehk välispetsialistide Eestisse kaasamise tegevuskava on oluline riigipoolne algatus välismaise tööjõu kasutamise lihtsustamiseks Eesti majanduses. Eesti vajab majanduskasvu toetamiseks aktiivset rändepoliitikat, mistõttu oleks otstarbekas seada vajaduspõhised migratsioonieesmärgid. **Migratsioonieesmärgid võiksid olla kooskõlas töötajaskonna kasvu eesmärgiga.** Majandusarengu töögrupp jagab igati seisukohta, et rahvusvahelisel tööturul konkurentsiks püsimiseks peab Eesti end turustama atraktiivse elamise ja töötamise kohana. Eestil on võimalusi talente meelitada nii Euroopa Liidust kui ka kolmandatest riikidest. WEF rahvusvahelises riikide järjestuses²² oli Eesti käesoleval aastal talentide ligimeelitamise ja nende hoidmise kategoorias 138 riigi hulgas vastavalt 69. ja 84. kohal.

Lisavõimalused töömigratsioonipoliitika kaudu ajutise tööjõu- ja talentide vajaduse leevendamiseks:

1. Kaasata välismaalt Eestisse enam hooajalisi töötajaid. Aastate 2009–14 andmetel on töötajate arvu madalseis Eesti majanduses esimeses kvartalis. Kolmanda kvartali kõrgseisu ajal on töötajate arv ligikaudu 3% (pisut alla 20 tuhande) suurem ja neljandas kvartalis 2% suurem kui esimeses kvartalis. Hooajalise tööjõuvajaduse silumiseks on paljud riigid loonud hooajalise välistöötaja kontseptsiooni. Näiteks Soome majanduses ulatub hooajaliste välismaist päritolu töötajate osakaal 0,8%ni rahvastikust, mille hulgas on tõenäoliselt ka Eestist Soome minevad hooajatöötajad.
2. Suurendada Eesti atraktiivsust rahvusvaheliste ettevõtete siseselt toimuva migratsiooni sihtkohana. Selle kanali kaudu on Eesti seni olnud tõenäoliselt töömigratsiooni lähteriik.
3. Soodustada tööpraktika kohtade loomist Eesti ettevõtetes ka välismaa ülikoolide tudengitele.
4. Suurendada Eesti kui sihtriigi ja Eesti ülikoolide atraktiivsust välisüliõpilaste hulgas. Eesti on teinud selles vallas suuri edusamme ning välisüliõpilaste osakaal on viimastel aastatel märgatavalt kasvanud. Sellele vaatamata on Eesti mahajäämus endiselt suur võrdluses teiste arenenud majandusega riikidega, seda erinevate ülikooliõppe tasemetega. Rahvusvaheline võrdlus võimaldab küsida, kas välisüliõpilaste jaotus teadusvaldkonniti on majanduskasvu seisukohalt parim.
5. Luua e-töötaja kontseptsioon. Vt. eriteema 2.

22 Loe lähemalt aadressil: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

Välismaalaste sisse- ja väljavool, hooajalised töötajad (osakaal rahvastikust, 2009–13 keskmine)

Tabel 3. Välistudengite osakaal erialade ja õppetasemete kaupa (%)

	Haridus	Humani- taaria ja kunstid	Sotsiaal- teadused, ärindus ja õigus	Loodus- ja täppis- teadused	Tehnika, tootmine ja ehitus	Põllu- majandus	Tervis- ja heaolu	Teenindus
Bakalaureuseõpe								
Eesti	0,0	2,2	5,5	0,3	0,1	0,0	0,0	0,1
Põhjamaad	1,8	6,2	4,6	4,4	5,1	5,9	2,2	3,5
Anglosaksi maad	2,3	6,6	14,9	10,4	15,5	11,1	5,1	8,7
Magistriõpe								
Eesti	0,2	5,2	3,5	5,2	2,6	24,0	5,8	0,0
Põhjamaad	3,7	13,1	10,4	22,0	16,5	14,8	5,7	12,6
Anglosaksi maad	7,4	18,5	31,0	32,6	36,2	24,3	9,3	28,4
Doktoriõpe								
Eesti	0,8	11,5	5,6	6,9	7,3	6,9	3,0	8,5
Põhjamaad	6,8	16,5	16,2	35,7	35,2	30,1	16,0	14,9
Anglosaksi maad	21,3	26,0	30,8	41,3	55,4	50,6	22,7	32,9

OECD, 2013

Tegevused majanduskasvu edendamiseks:

9. Sisserände- ja talendipoliitika majanduskasvu teenistusse rakendamine – lubada tööjõu praegusel tasemel hoidmise eesmärgi saavutamiseks tööturule aastas keskel läbi paar tuhat töökäät välismaalt lisaks praegusele.

- Lihtsustada tööloa andmise poliitikat, suurendada antavate töölubade arvu
 - Suurendada hooajatöötajate ja välisüliõpilaste arvu (täiendavate ingliskeelsete õppekavade avamine, ka bakalaureusetasemel), lihtsustada ettevõtete sisest migratsiooni, samuti lihtsustada välismaa tudengite Eestis tööpraktika sooritamise korda, viia ellu e-töötaja kontseptsioon.
 - Võtta üle kolmandate riikide kodanike hooajatöötajatena riiki sisenemist ja riigis viibimist võimaldav EL direktiiv²³.
 - Lubada e-töötaja staatuses doktori-kraadiga inimestel, kes on alla 30 aasta vanad, tulla Eestisse tööd otsima ilma tööloata.
- Arvata sisserändajate piirarvust välja suurinvestorid, välisriikidest inimeste tööle võtmisel tugineda sektori keskmise palga kriteeriumile.

- Kaasata Eesti arengusse enam väljaspool Eestit elavad ja töötavad eestimaalased ja Eestisse tulnud välisüliõpilased.
 - Inimeste tagasipöördumist takistavad kulud viia miinimumini ja parandada info kättesaadavust.
- Kaaluda eraldiseisva talendipoliitika loomist²⁴, mis keskenduks talentide Eestisse tuleku ja Eestisse jäämise takistuste kõrvaldamisele.
 - Lubada välistalentidel ajutisel Eestis töötamisel jääda välja pensionimaksete teisest sambast. Kaaluda ravikindlustusmaksu asemel eratervisekindlustuse lubamist.
 - Laiendada Work in Estonia programmi üldturunduselt sihipärasemaks *scouting*'uks.
- Parandada sotsiaalset keskkonda välistööjõu paremaks lõimimiseks.
 - Mitmekordistada kohtade arvu ingliskeelsetes lasteaedades ja üldhariduskoolides Tallinnas ja Tartus.
 - Võrdsustada välismaalaste lapsed Eesti lastega, pakkudes neile tasuta haridust.

²³ Direktiivi leiab aadressil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0036>

²⁴ Loe sel teemal lisaks aadressil: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/occd/employment/the-global-competition-for-talent_9789264047754-en#.WBi51C195hE#page39

Eriteema 2: E-töötaja kontseptsioon

Inimeste tööalane mobiilsus on üleilmselt kasvamas ning eri riikide tööjouturgude integratsioon süveneb. Nendest trendidest kasu lõikamine loob majanduskasvu jaoks soodsama pinnase. Kuigi Eesti tööjouturg on Euroopa Liidu elanike jaoks avatud, on nende mobiilsus Eestisse siiski piiratud. Tööjõud on piiriülevalt mobiilne eelkõige kõrgema palgataseme suunas, mistõttu on Eesti ettevõtetel tõenäolisem leida tööjõudu Eestist madalama palgatasemega riikidest.

Eesti on edukalt ellu rakendanud e-residentsuse kontseptsiooni, mis annab mittealalisele elanikule digitaalse identiteedi. **E-residentsuse platvormi oleks võimalik kasutada välismaise tööjõu kogumi loomiseks, keda Eesti ettevõtted saaksid vajaduse korral kasutada.** Kui Work in Estonia tegevuskava näeb ette välismaalastele mõeldud tööpakkumiste koondamise, siis võiks sellele lisada ka e-töötsijate koondamise. E-töötajaks saamiseks tuleks läbida samasugune

protseduur nagu e-residentsuse saamiseks, lisaks võib e-töötaja esitada läbilöögivõime suurendamiseks Eesti tööturul oma haridust tõendavad dokumendid. E-töötajatel oleks võimalik kiirmenetluse korras saada Eestis ajutiselt töötamiseks tähtajaline töölouba. E-töötaja staatuses doktorikraadiga inimesed, kes on alla 30 aasta vanad, võivad tulla Eestisse tööd otsima ilma tööloata.

E-töötaja töösuhe toimib kooskõlas Eesti tööturgu reguleerivate õigusaktidega, e-töötaja maksab kõiki maksusid võrdsetel alustel teiste Eesti töötajatega ning tal on ligipääs ravikindlustuse teenustele. Ettevõtetele võib panna kohustuse tagada e-töötajatele töösuhte ajaks elamiskoht ning garanteerida e-töötaja Eestisse toomise kulud ja töösuhte lõppedes kodumaale tagasipöördumise kulud. E-töötaja kontseptsiooni detailid vajavad siiski põhjalikumat välja töötamist.

Töajõu paigutumise tõhustamine majanduses

Tegevused majanduskasvu edendamiseks:

10. Tagada täielik prognoosi- ja seiresüsteemi OSKA elluviimine, et saavutada paremat kooskõla töötajate oskuste ning tööturu vajaduste vahel. Haridus-, majandus- ja tööturupoliitika planeerimisel ja elluviimisel arvestada OSKA süsteemi prognoosi- ja seiretulemusi. Tõhustada kutsestandardite uuendamise korda.

11. Vaadata üle tööturu toimimine ja regulatsioon jagamismajanduse põhimõtetest lähtudes, et võimaldada praegu hõivatud töajõu tõhusamat ärakasutamist majanduses, et kaasata tööturule tõhusamalt mitteaktiivseid isikuid.

- Luua seadusandlik raamistik personalirendi valdkonna reguleerimiseks.
- Muuta töölepingu seaduses²⁵ töösuhteid paindlikumaks näiteks töajaja, töökoha, töö tähtjaja ja teiste elementide vallas, võimaldades ühel töötajal lihtsamini erinevate töandjate juures lühiajaliselt töötada.
- Võimaldada personalirendi ettevõtetel e-töötaja süsteemi kaudu kaasata töötajaid välismaalt.

12. Täiendada praegust süsteemi niininimetatud *flexicurity* elementidega, et muuta töökoha vahetamine töötajale vähem riskantseks.

- Analüüsida olukorda, kus näiteks alates 5. tööaastast maksta samas ettevõttes töötajale töötuskindlustust ka siis, kui tööleping lõpetatakse töövõtja soovil.

13. Suurendada ettevõtete ja töötajate geograafilist mobiilsust

- Luua ettevõtte mobiilsuse toetusmeede, mis aitaks ettevõtetel kolida suurema töajõunappusega piirkonnast väiksema töajõunappusega piirkonda (näiteks Ida-Virumaale).
- Parandada infrastruktuuri investeeringuid, mis hõlbustavad töötajate liikumist keskustesse.
 - Pakkuda laialdasemalt tasuta transporti majanduskeskuste ja töötajate elukohtade vahel.
- Parandada transpordiühendusi ning suurendada eri transpordiskeemide omavahelist ühilduvust.
- Kaotada erisoodustusmaks ettevõtete kuludelt, mis toetavad töötajate mobiilsust.
- Soodustada üürituru arengut, et toetada paremini inimeste geograafilist mobiilsust.
 - Vaadata üle üürileandja ja -võtja õigused ja kohustused, et soodustada üüriteenuse pakumist. Majandusarengu töögrupp ei toeta riigi üürimajade ehitamise ideed.

²⁵ <https://www.rigiteataja.ee/akt/112072014146>

Eriteema 3. Ümberõppe süsteemi laiendamine

Eesti paistab silma kõrge struktuurse tööpuuduse määra poolest. OECD hinnangul²⁶ oli eelmisel aastal Eesti struktuurse tööpuuduse määr enam kui 8%, olles vähenenud viimase kümne aasta jooksul üksnes ühe protsendipunkti võrra, sealjuures on viimaste aastate jooksul langus olnud minimaalne. Kui tegelik tööpuudus langeb allapoole struktuurse tööpuuduse määra, siis tekivad majanduses palgasurved, mis pikapeale vähendavad majanduse konkurentsivõimelisust. Kuigi riigiti on struktuurse tööpuuduse määrades suur varieeruvus, oli Põhjamaade keskmine struktuurne tööpuudus eelmisel aastal 5,7% ning anglosaksi riikides 6,7%. Struktuurne tööpuudus on suurem madalama haridustasemega inimeste hulgas.

Eesti jääb elukestvas õppes osalemise poolest Põhjamaadele märgatavalt alla, seda kõikides vanusegruppides ning meeste ja naiste arvestuses. Eesti elukestvas õppes osalemise määr on pigem anglosaksi riikide tasemel. Elukestvas õppes osalemise määr langeb märgatavalt alates 35-aastate ja vanemate vanusegrupist, eriti just meeste seas. Kõrgem elukestvas õppes osalemise määr ei tähenda automaatselt seda, et struktuurne tööpuudus on väiksem.

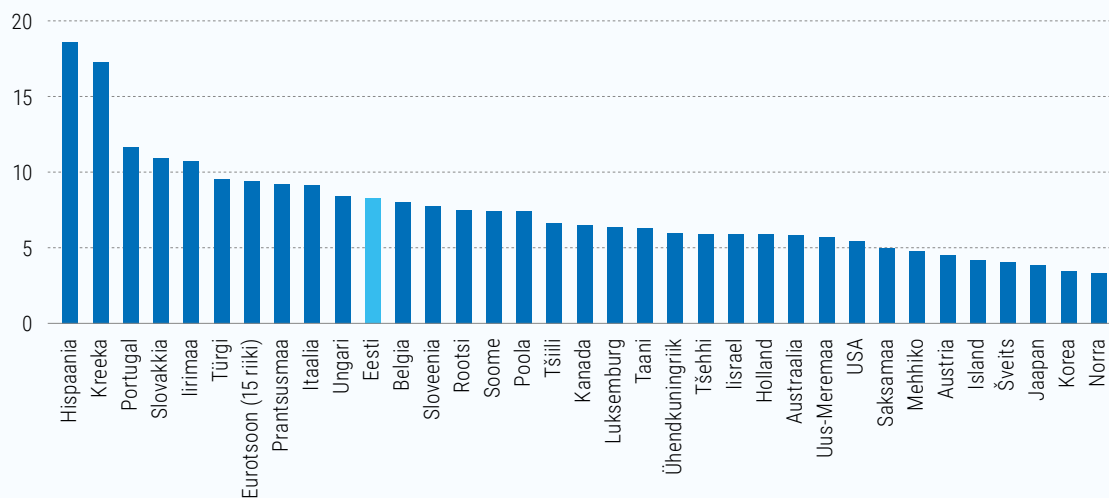
Oluline on see, et **ümberõppe süsteem peab toetama majanduse struktuurimuutust.** Eesti puhul alles selgitatakse välja majanduse vajaduste poolt, kuna OSKA

süsteem pole kõiki tegevusvaldkondi veel uurinud. Siiski võib öelda, et IKT arengu tõttu on muutused eesootamas paljusid traditsioonilisi majandusharusid, kus on praegu hõivatud suur osa Eesti töötajaskonnast. Nende sektorite IKT mahukuse kasvuga kaasneb väiksem vajadus tööjõu järele, tuues vajaduse tegeleda ennetavalt vabanevate inimeste oskuste-teadmiste parandamise ja tulevikutöödeks ettevalmistamisega. Majandusarengu töögrupp tervitab tööhõiveprogrammi raames töötajate kvalifikatsiooni tõstmist, mis võimaldab alates 2017. aastast toetada aastas ligi 10 tuhande üle 50-aastase inimese tööturukoolitust või tasemeõpet. Samas oleme seda meelt, et ümberõpet peaks võimaldama nooremast vanusegrupist, kus hakkame elukestvas õppes Põhjamaadele alla jääma.

Ümberõppe süsteem peab tuginema isetasuvuse põhimõttele, kus ümberõppes tulenevad tulud ületavad ümberõppega seotud kulusid. Majandusarengu töögrupp ei ole teinud laiapõhjalist analüüsi, kuid esialgsete vihjete põhjal on mõnede erialade ümberõppe tasuvusaeg IKT valdkonnas üksnes 1-2 aastat. Eesti töötajaskonna oskuste testid näitavad, et praegused täiskasvanud hõivatud ei ole näiteks piisavate tehnoloogiaoskustega tulevikutööde jaoks. Lisaks annab see võimaluse leevendada kasvavate majandusharude tööjõupuudust.

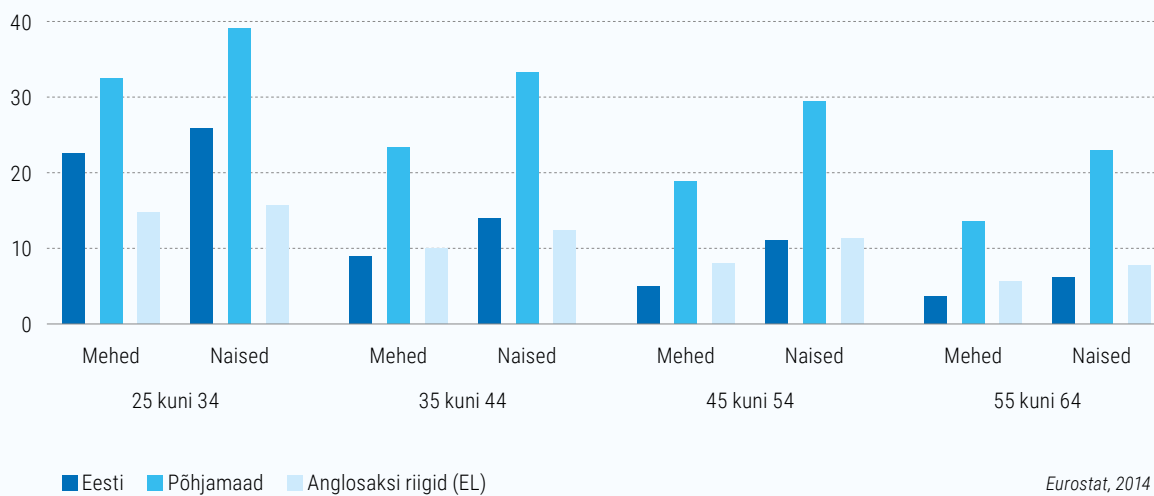
26 <http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=61365>

Struktuurse tööpuuduse määr, %

OECD, 2015

Elukestvas õppes osalejate määr vanusegruppide kaupa, %

Eurostat, 2014

Tegevused majanduskasvu edendamiseks:

14. Täiendada elukestva õppe strateegiat struktuurse tööpuuduse (mõõdetuna OECD metoodika põhjal) mõõdikuga, seades sihttasemeks struktuurse tööpuuduse määra alandamise 5% tasemele aastaks 2023.
15. Töötada välja OSKA-le toetuv elukestva õppe ja täienduskoolituse süsteem, oluline on leida sellele süsteemile püsiv rahastus praeguse ajutise iseloomuga sotsiaalfondi projektide asemel
 - Luua suuremahuline täiskasvanute ümberõppe programm, et sõeluda välja nt LTT erialade potentsiaaliga inimesi (näiteks varasemat haridustaset, oskuste profiili vms. arvestades) ja neile ennetavalt pakkuda paindlikke ümberõppe võimalusi. See programm peaks võimaldama ümberõpet 35-aastaste ja vanemate vanusegrupist, millest alates jääb Eesti elukestvas õppes osalemise aktiivsuse poolest Põhjamaadele alla.
16. Pakkuda õppelaenu ümberõppeks kaugõppes või muul viisil haridust omavatele inimestele, kes töötavad kl 9–17 ega saaks muidu töö kõrvalt õppes osaleda. Suunata õppeasutusi enam paindliku õppeajaga tasemeõppe kavade avamisele, seda nii kutse- kui ka kõrghariduses.
 - Analüüsida stipendiumide pakkumise tõhusust ümberõppe stimuleerimiseks.
17. Stimuleerida täiendavalt e-kursuste rakendamist õppeasutustes.
18. Lisada elukestva õppe strateegiasse sotsiaalse mobiilsuse mõõdikud koos asjakohaste sihtmärkidega.

Üleminek tööjõumahukalt majandusmudelilt kapitali- ja teadmismahukale

Majanduse struktuur peegeldab riikide konkurentsielisel põhinevat spetsialiseerumist, mida mõjutab ressursside olemasolu. Majanduses aset leidvad struktuurimuutused on aeglased, neid on võimalik tuvastada pikema aja vältel. Rahvusvahelise Valuutafondi analüüsi²⁷²⁸ kohaselt on Eesti suhteliseks konkurentsieeliseks tööjõumahukad valdkonnad, seda nii kaupade kui ka teenuste ekspordis. Kapitalimahukas ekspordis pole Eesti suhteline konkurentsieelis nii tugev ning veelgi kesisem on meie teadmismahuka ekspordi suhteline konkurentsieelis. Nendes kahes kategoorias on Eesti positsioon aja jooksul siiski paranenud. Ka OECD²⁹ on leidnud, et Eesti suhteliseks eeliseks on pigem madala või keskmise tehnoloogilise keerukusega tooted. **Kuna Eesti konkurentsieeliseks on seni olnud tööjõumahukad valdkonnad, siis aastaid kestnud palgasurve seab odavale tööjõule üles ehitatud ärimudeleid järjest enam löögi alla.** Sestap valitseb oht majanduskasvu pikemaajaliseks madal- seisuks, kui majandus ei suuda kasvanud tööjõukuludega piisavalt kiiresti kohanduda ja tööjõudu säästvat tehnoloogiat kasutusele võtta. Probleemidele lisab teravust asjaolu, et tööjõumahukas segmendis valitseb riikide vahel äge konkurents, sest mitmed tärkavad turud on maailmamajandusse järjest paremini integreeritud.

Tugeva palgasurve olukorras on vaja spetsialiseeruda ning mitmekesistada majandust suurema kapitali- ja teadmismahukusega toodete ning teenuste pakku- misega. Eesti ühiskonnas on olemas küll mõningane olukorrataadlikkus, et meil on vaja liikuda suurema

kapitali- ja teadmismahukuse suunas, kuid see pole piisavalt struktureeritud edasiste sammude kavanda- miseks. Tegevuskava on puudulik ning seepärast on seisukohad sel teemal pigem deklaratiivsed kui prot- sesside sisusse tungivad. Sissetulekutaseme ühtlus- tamise jätkamiseks arenenud majandusega riikidega on hädavajalik süsteemselt välja selgitada valikud. MATG leidis olevat raske vastata küsimusele, kuidas majanduspoliitika saab kõige paremini majanduse üleminekuprotsessile kaasa aidata. Hinnangute and- mist raskendab asjaolu, et **Eesti seiretegevus pole piisavalt keskendunud tehnoloogilise ja teadmiste siirde protsesside väljaselgitamisele ja analüütiline töö on liiga vähe avanud nende protsesside tagamaid.** Seepärast on MATG üheks sõnumiks, et seire- ja ana- lüüsitegevust oleks vaja märkimisväärselt tõhustada.

Üleminekul tööjõumahukalt majandusmudelilt kapi- tali- ja teadmismahukale majandusmudelile suu- reneb järjest haridus- ja teadusasutuste roll majan- duses, sealjuures kasvavad tööturule sisenejatele esitatavad nõudmised. Kutseõppeasutused ning kõrg- koolid peavad valmistama ette selliste teadmiste ja oskustega inimesi, kes on võimelised kasutama ja mõistma uue aja tehnoloogiaid ning oskama teha vali- kuid tehnoloogilise mitmekesisuse tingimustes. **Eesti majanduskasvu üleval hoidmiseks peab pikemas perspektiivis seniselt madalalt tasemelt märgatavalt tõusma intellektuaalomandil põhinevate ärimudelite osakaal majanduses, mille jaoks on vajalik teadmiste kolmnurga kõikide külgede – hariduse, teaduse ja innovatsiooni tõhus koostöömimine.**

27 <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14117.pdf>

28 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr1134.pdf>

29 http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-surveys-estonia-2012_eco_surveys-est-2012-en#V_Hdu_196Uk#page31

Raporti selles osas vaatleb taustainfo 1, kui suured on Eesti teadus- ja arendustegevuse mahud arenenud eesliiniriikidega võrdluses ning milline on meie TA struktuur. Sealt tuleb välja, et Eesti TA maht SKP suhtes jääb märgatavalt alla arenenud riikide TA mahule ning ka meie TA struktuuris on arvestatavad erinevused. Sellele järgnevad MATG ettepanekud, kuidas võiks koostööd Eesti teadus- ja haridusasutuste ning ettevõtete vahel hoogustada. Olgu siinkohal lisatud, et tõe- ja tõmbejõud ettevõtete ning teadus- ja haridusasutuste koostöö edendamisel vajavad olulisemalt paremat kaardistamist, kui käesolevas raportis on jõutud teha. Taustainfo 2 kohaselt pole Eesti ette-

võtted kasutanud oma toodete ja teenuste pakkumisel samal määral digitaliseerimise võimalusi kui paljude teiste Euroopa Liidu riikide ettevõtted. Seejärel on toodud MATG ettepanekud, kuidas suurendada digitaliseerimise rolli Eesti majanduses ning muuta see kasvustrateegia osaks. Taustainfo 3 põhisõnumiks on see, et Eesti majandus on võrdlemisi teenuste- ja vähem tööstuskeskne. Ajaloolises plaanis on tööstus aidanud arenenud majandusega riikidel oluliselt sisetulekutaset tõsta. Eriteema 4 tõstatab küsimuse, kas Eesti kutse- ja kõrghariduse lõpetajate struktuuri oleks võimalik kasvusõbralikumaks muuta, tuginedes lõpetajate hilisemale edukusele tööjõuturul.

Majanduse teadusmahukuse suurenemine

Taustainfo 1. Eesti teadus- ja arendustegevuse maht ja struktuur võrdluses teiste riikidega

Majanduskasvuks on vajalikud muutused. See ei tähenda üksnes tehnoloogilist arengut, sest tootlikkust suurendav innovatsioon võib seisneda ka tootmis- ja turustamisprotsessi täiustamises, toote täiendamises või toodete portfelli rikastamises, organisatoorses muutuses või uute ärimudelite loomises. Miks investeerida teadus- ja arendustegevusse? **Erasektori teadus- ja arendustegevuse tootlikkuse määr on kesktlääbi kõrgem kui füüsilise kapitali investeeringutel, ulatudes 20–30 protsendini**³⁰. Kõrgem tootlikkuse määr peegeldab suuremat riskipremiat, kuna teadus- ja arendustegevuse riskid on suuremad. Empiirilised analüüsid näitavad, et 10 protsendiline TA mahu suurendamine tõstab arenenud majanduse sisemajanduse koguprodukti kesktlääbi 1,3 protsendi võrra. See ei toimu kohe, vaid pikema aja jooksul. Riigi poolt vaadatuna võivad TA kulutused pakkuda kõrge- mat kasvudividendi kui rahaliste vahendite kasutamine muul otstarbel. Siinkohal on oluline rõhutada,

et **kõrge TA kasvudividend eeldab tõhusat teadus- ja arendustegevuse institutsionaalset korraldust. Eriti tähtis on tugevate stiimulite olemasolu, mis aitavad TA kulusid majanduskasvuks konverteerida.**

Eesti põhivarainvesteeringute tase suhtena SKPsse on rahvusvahelises võrdluses kõrge, kuid selle struktuur on arenenud majandustega riikide omast erinev. **Üheks silmatorkavaks erinevuseks on Eesti intellektuaalomandi investeeringute madal osakaal ning mitmed märgid viitavad tagasihoidlikule teadus- ja arendustegevusele Eesti ettevõtetes.**

Alljärgnevalt on võrreldud Eesti TA kulutusi teiste riikide TA kulutustega. **Olulise järeldusena tasub esile tõsta, et Eesti TA maht SKP suhtes jääb arenenud riikide TA mahule alla ning lisaks sellele on Eesti TA struktuuris arvestatavad erinevused.** Eesti TA kulutuste kõrgeis suhtena SKPsse jäi aastasse 2011, mil tipnesid õlitööstuse TA kulutused. Sel aastal jõudsid TA kulud 2,3 protsendini SKPst, 2014. aastal olid TA kulud alanenud 1,5 protsendini. Enne 2011. aastat kasvasid Eesti TA kulutused kiiresti, kuid ei olnud

30 <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fm/2016/01/pdf/fmc2.pdf>

majanduses hajutatud. Nafta hinna kukkumine viis õlitööstusse koondunud TA kulutused langustrendi. **Eesti jääb nii Põhjamaadele kui ka anglosaksi riikidele alla just erasektori TA kulutuste poolest, avaliku sektori TA kulutuste poolest on Eesti rahvusvahelises võrdluses heas positsioonis.** Samas tehakse avaliku sektori TA kulutused EL tõukefondide rahastusega.

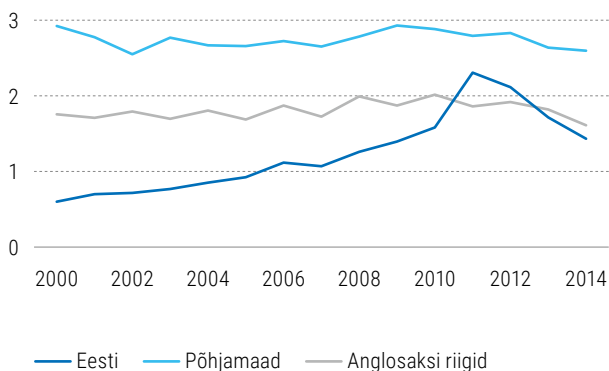
Eesti ei suuda suure tõenäosusega saavutada oma TA suurendamise eesmärgi, isegi kui riik oma eesmärgi ellu viib. Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti” on seadnud sihi jõuda teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaaluga SKPs 3 protsendini aastal 2020, millest kolmandiku panustab valitsus ning kaks kolmandikku erasektor. Paraku on praeguseks tekkinud mahajäämus selle sihi saavutamise vaheeesmärkidest. 3 protsendi künnist ületavate riikide arv maailmas ei ole suur, kuid nendes riikides on sissetulekutase märgatavalt kõrgem kui Eestis. Eestis on vähe kõrgtehnoloogilist ning kesk-kõrgtehnoloogilist tööstust, mis on keskmisest suurema TA mahukusega ning aitab seeläbi suurendada kogu majanduse

TA kulutusi. 2020 ambitsioonika eesmärgi seadmist mõjutas lühiajaliselt kõrgseisu saavutanud TA kulutuste tase. TA osakaalu eesmärk tuleb üle vaadata, seades uueks sihiks realistliku taseme.

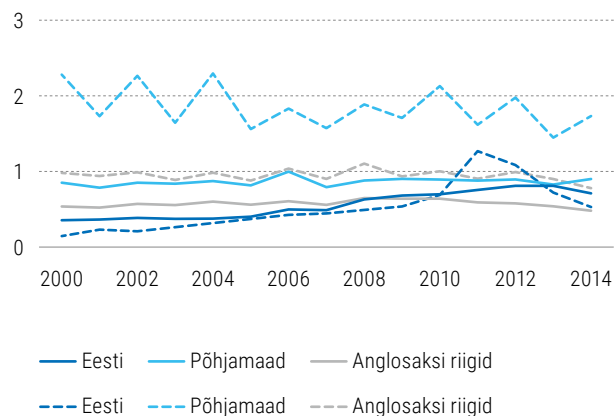
Lisaks Eesti TA kulude madalamale tasemele on TA struktuur suurel määral erinev teiste riikide omast.

Eesti eripäraks võrreldes arenenud riikidega on ettevõtete väiksem rahaline panus TA tegevusse lisandväärtuse loomisel. Võrreldes Põhjamaadega teevad ettevõtted proportsionaalselt ligikaudu 3 korda vähem kulutusi, kui aluseks võtta TA kulutuste suhe lisandväärtusesse või ettevõtete käibesse. **See on peegeldus tellimustööde tegemisele ja mitte intellektuaalomandi loomisele või kasutamisele üles ehitatud ärimudelitest.** Ettevõtete TA hoogustamiseks on vaja olulist käitumuslikku muutust, paraku on riigil selle muutuse esile kutsumiseks või hoogustamiseks üksnes kaudsed võimalused. Eesti paistab silma sellele poolelt, et **meil on võrdlemisi suur proportsioon inimisi hõivatud keskmisest madalama tehnoloogilise keerukusega ettevõtetes.** Samas jääme eeslinniriikidele tuntavalt alla kõrg- ja keskkõrgtehnoloogiasektoris töötavate inimeste osakaalu poolest.

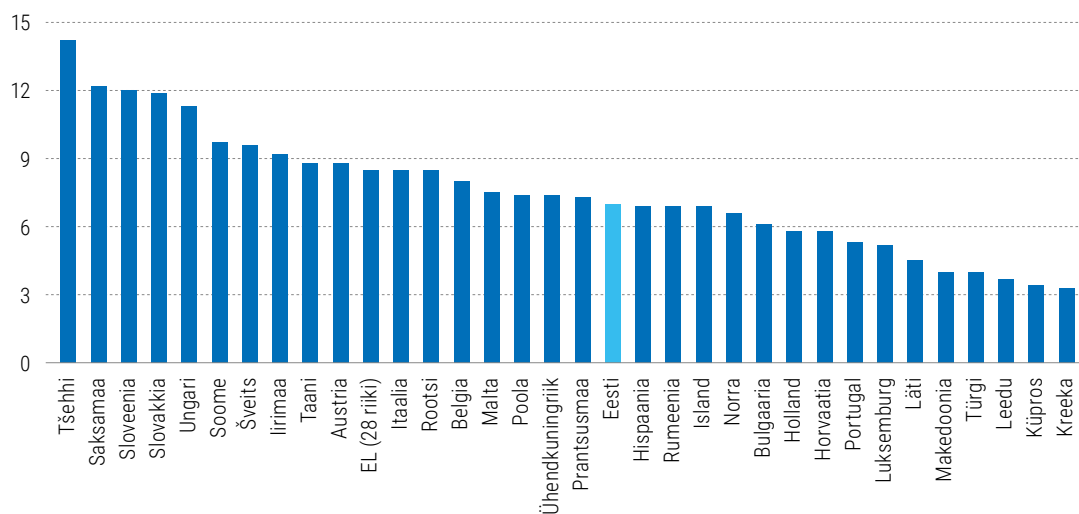
TA kulutused protsendina SKP-st

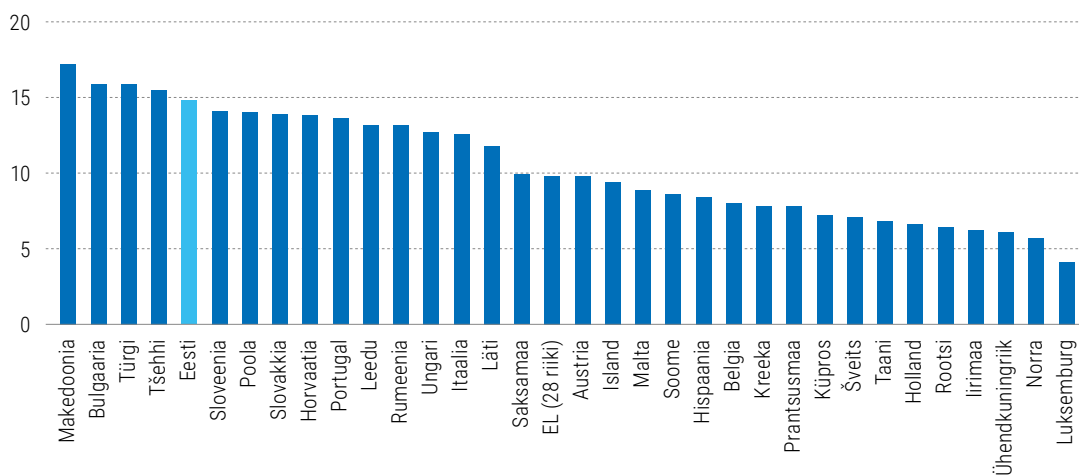
Valitsus- (pidevjoon) ja ettevõttesektori TA kulutused protsendina SKP-st

Hõive kõrg- ja keskkõrgtehnoloogilises tööstuses ning teeninduses osakaaluna koguhõivest, %

Hõive madal- ning kesk-madaltehnoloogilises tööstuses ning teeninduses osakaaluna koguhõivest, %

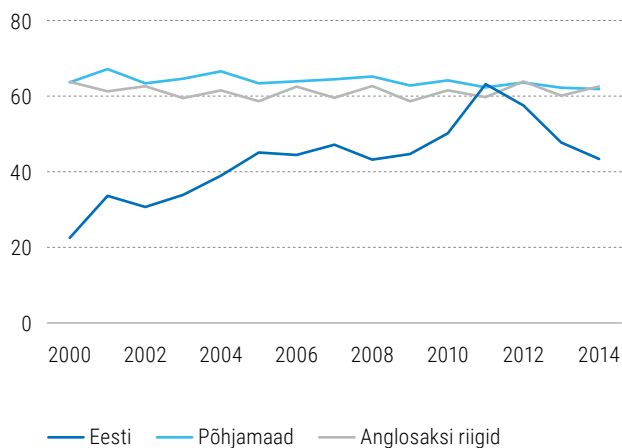

Eurostat, 2014

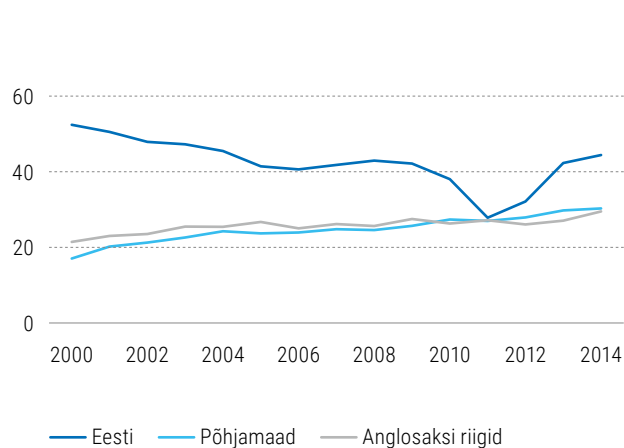
Eestile on erinevalt Põhjamaadest ning anglosaksi riikidest omane, et proportsionaalselt suurem osa TA tegevusest sünnib kõrgharidusasutustes. Meil töötab ligikaudu kolmandik TA-ga seotud personalist ettevõttesektoris, samal ajal on see näitaja Põhjamaades ning anglosaksi riikides ligi kaks korda kõrgem. **See asjaolu sunnib küsima, kui tihedalt saab meie kõrgharidusasutuste TA olla seotud Eesti**

ettevõtete ning Eesti majandusega. Kuna ettevõtete ja ülikoolide koostöömudelid on alles kujunemisejärgus, siis on raske hinnata nende tõhusust. Eestis on esindatud vähe teadusmahukaid rahvusvahelisi suurkorporatsioone, mille suurem kohaolu aitaks tõenäoliselt kaasa ettevõtete ning teadus- ja kõrgharidusasutuste koostöö institutsionaalse korralduse parandamisele.

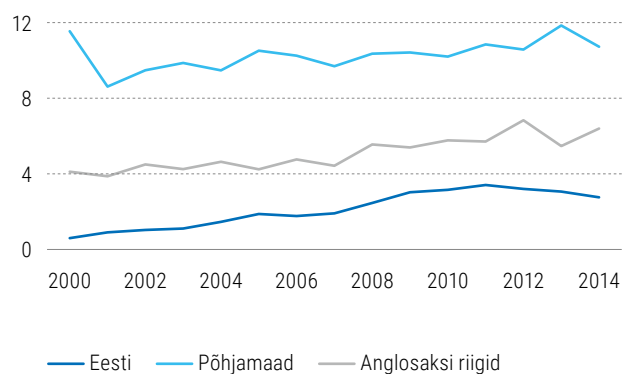
Ettevõttesektoris tehtava TA osakaal

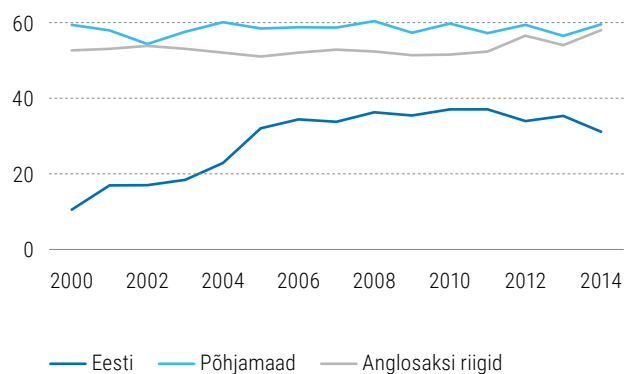
Kõrgharidussektoris tehtava TA osakaal

Kõrgharidussektoris tehtava TA osakaal

Kõrgharidussektoris tehtava TA osakaal

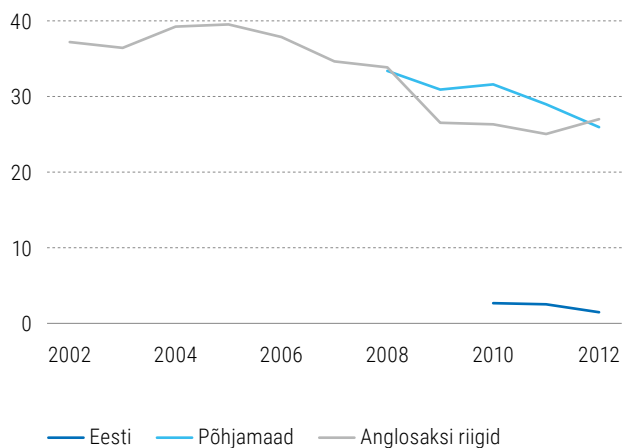
OECD

Täiendava analüütilise sissevaate pakub ettevõtete TA (BERD) struktuur tegevusalade kaupa, mis on Eestis suurel määral kontsentreerunud teenuste sektorisse. Eesti kõrgetehnoloogilise tööstuse TA osakaal on ebaproportsionaalselt madal võrreldes Põhjamaade ning anglosaksi riikidega. Seda võib seletada asjaolu, et kõrgetehnoloogia ettevõtted on Eestis esindatud eelkõige tootmisüksuste näol, samal ajal paiknevad nende TA üksused suuresti väljaspool Eestit. **Seetõttu ei pruugi Eesti TAI strateegias³¹ kasutatav kõrgetechno-**

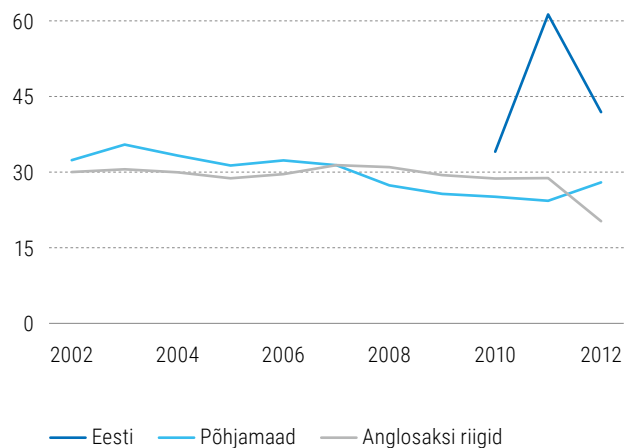
loogiliste ettevõtete hõive osakaal olla parim majanduspoliitika sihtmärk Eesti majanduse struktuuri muutuse hindamiseks. Kuigi keskmise ja madala tehnoloogilise keerukusega tööstussektori ettevõtete TA proportsioon BERDs on võrreldav teiste riikidega, jääb TA maht selles tööstuse osas nii suhtena käibesse kui ka lisandväärtusse teistele riikidele märgatavalt alla. Eesti teenustesektori TA mahukus mõõdetuna TA kulude suhtena käibesse või lisandväärtusesse on võrreldaval tasemel arenenud riikidega.

31 https://www.hm.ee/sites/default/files/59705_teadmistepohine_eesti_est.pdf

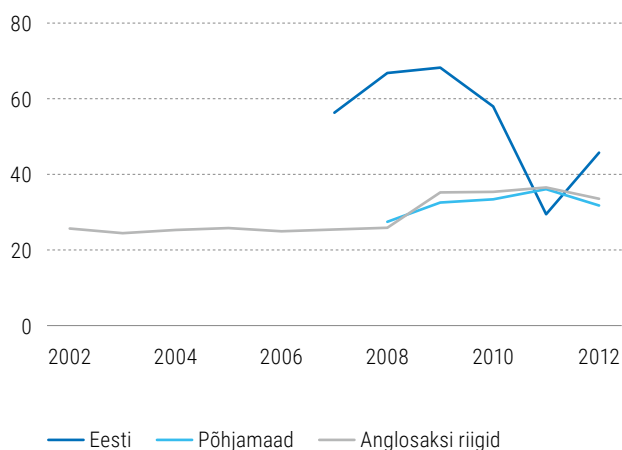
Kõrgtehnoloogilise tööstuse osakaal TA kuludes, %

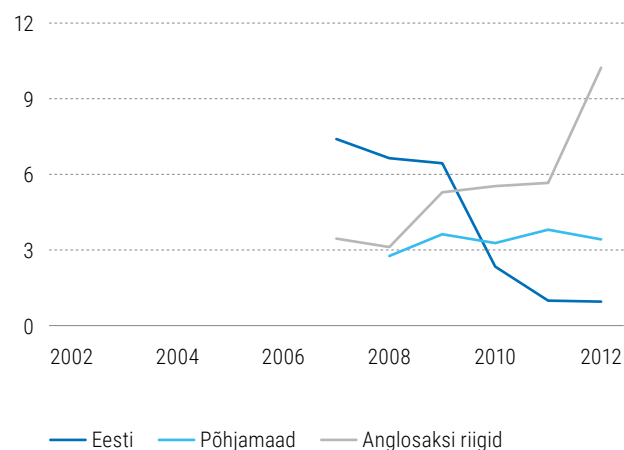
Kesk- ja madaltehnoloogilise tööstuse osakaal TA kuludes, %

Kesk- ja madaltehnoloogilise tööstuse osakaal TA kuludes, %

Madaltehnoloogiliste teenuste osakaal TA kuludes, %

OECD

Eesti on teaduse, tehnoloogia ja innovatsiooni eesliini suunas liikuv riik. Meil on Põhjamaid pikaajaliseks eeskujuks võttes tõenäoliselt palju kasutamata võimalusi, mille realiseerimine aitaks Eesti majanduslikku jalajälge globaalmaajanduses suurendada. Viimases World Economic Forumi avaldatavas riikide konkurentsivõime raportis³² on Eesti üldjärjestuses 138 riigi hulgas 30. positsioonil, kuuludes 37 innovatsioonil põhineva majanduse hulka. Kui jätta kõrvale Eesti turu

väiksus, siis kahes põhikategoorias – innovatsioon ning majanduse keerukus – jääb Eesti alla Euroopa ja Põhja-Ameerika regiooni riikide keskmisele. Sealhulgas näiteks ettevõtete ja ülikoolide TA alase koostöö tõhususe poolest on Eesti rahvusvahelises võrdluses alles neljandas kümnes, olles tagapool ka mitmetest tähtsatest turgudest. Teadlaste ning inseneriharidusega töötajate kättesaadavuse kategoorias on Eesti koht alles viiendas kümnes.

32 http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

Innovatsiooni, teadmiste ning tehnoloogiasirde seadmine kasvustrateegia keskmesse on pikaajaline protsess. See eeldab tugevat ja tõhusat koostööd ettevõtete, haridusasutuste ning riigi vahel, nii riigisisest kui ka piiriülest koostööd. **Piisava struktureeritusega arusaam Eesti majanduse teadmismahukamaks muutumise kohta on alles kujunemisjärgus. MATG arvates on vaja Eesti ühiskonnas teadmusmahukust mõjutavatele teguritele palju enam tähelepanu tõmmata.**

Ühelt poolt on oluline võtta omaks teaduse, tehnoloogia ja innovatsiooni eesliinil kasutatavad majanduspoliitilised lahendused ning neid Eesti oludega kohandada. Teiselt poolt peame olema veendunud, et möödaniikust pärit eripärad ei ole meie arengut enam takistamas. Eesti majanduskasvu toetavad arengukavad peavad arvestama mõlema asjaoluga. Eesti on olnud pikemat aega siirdeprotsessis, mille käigus on meie ühiskond kiiresti kohandunud. Seevastu majanduskasvu sisendiks olev inimvara ja selle struktuur muutuvad põlvkondade jooksul. Ka institutsioonide ehitamine ja tõhusalt toimima panek võtab aega. Olulist rolli mängib teadmiste omandamise võimekuse suurendamine, mis aitab vähendada teadmiste ja tehnoloogia lõhet eesliiniriikidega.

Riigi ülesanne on luua ülalkirjeldatud protsesside latusaks kulgemiseks soodus ökosüsteem. **Majandusarengu töögrupp on seisukohal, et hariduse, teaduse ja innovatsiooni seoseid majanduskasvuga tuleb põhjalikumalt seirata ja analüüsida õigete majanduspoliitiliste järelduste tegemiseks.** Eesti peab oma konkurentsieeliseks olevat head avaliku sektori info- tehnoloogilist võimekust enam ära kasutama, et teadmiste ja tehnoloogia ülekandumise protsesse välja selgitada ja anda neile adekvaatseid hinnanguid. MATG näeb infovälja parandamise vajadust, et tugevdada

diagnoosivõimekust ning teadmiste põhist poliitika- kujundust.

Eesti on mitmete haridusnäitajate poolest maailma riikide võrdluses heal positsioonil. Näiteks noorte teadmiste poolest³³ kuulub Eesti maailma tippu, ka täiskasvanute tasandil oleme heas kirjas³⁴, ent mitte esirinnas. Rahvusvahelistes inimvara võrdlustes on Eesti koos teiste arenenud riikidega väga kõrge inimarengu tasemega riikide hulgas³⁵. Samas pole Eesti teadus- ja arendustegevuse tase ning struktuur veel võrreldavad arenenud riikide näitajatega. Veelgi enam, viimased aastad näitavad, et mitmed positiivsed trendid on murdunud. Kas seda peaks võtma kui ohusignaali? Eesti erasektori TA või selle sisseostmine väljastpoolt on palju tagasihoidlikumad kui arenenud riikidele omane. Eesti ettevõtete kasv on tulnud teisest allikatest, tugev TA baas pole seni olnud kasvumudelil vajalik. Nii jäävad ettevõtete TA kulutused suhestatuna käibesse meil arenenud riikidele märgatavalt alla, eriti just tööstussektoris. Selliste ärimudelite vähesus on põhjuseks, miks meil valitseb suure lisandväärtusega töökohtade nappus. **MATG kutsub üles kriitiliselt hindama, kas praegune poliitika aitab jõuda teadusmajanduseks saamisele seatud sihtideni, ning tugevdama majanduskasvu alustalasid.**

TA on avaliku kauba tunnustega, mistõttu erasektor alapakub seda. Sellest asjaolust lähtudes võiks avalik sektor ühelt poolt enam TA kulutusi enda kanda võtta. Teiselt poolt on oluline, et avaliku sektori rahakasutuse stiimulid ning kontrollimehhanismid oleksid tugevad. **Majandusarengu töögrupp on seda meelt, et avalik sektor peab jätkama TA kulutuste suurendamist vähemalt 1 protsendini SKPst. Samas on eelnevalt vaja tugevdada teadusmajanduse institutsionaalset infrastruktuuri.**

33 <http://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=EST&treshold=10&topic=PI>

34 <http://www.oecd.org/skills/piaac/Estonia.pdf>

35 Vaata näiteks Human Capital Report 2016, UN Human Development Index 2015

Teaduse ja kõrghariduse maastik on äärmiselt lai ning selle seosed majanduskasvuga kompleksed. MATG käsitus ei ole terviklik, vaid keskendub üksnes valitud aspektidele. Samas on hariduse valdkond saanud viimasel ajal enam tähelepanu. Hiljaaegu tuli välja Eesti ülikoolide, teadusasutuste ja rakenduskõrgkoolide võrgu ja tegevussuundade raport³⁶, samuti avaldas OECD käesoleval aastal Eesti hariduspoliitika käsitluse³⁷. **Majandusarengu töögrupp tunnustab seniseid tegevusi Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise ja konkurentsivõime parandamiseks, sest viimaste aastate areng on olnud muljetavaldav.**

MATG peab oluliseks innovatsiooni ökosüsteemi arendustegevuse tavaks muutumist, mille käigus tuvastatakse kitsaskohad ning pakutakse välja lahendused. MATG arvates on senised innovatsioonialased ülevaated³⁸ loonud hea kandepinna edasi minekuks. Iga-aastased innovatsiooniraportid peaksid ennekõike keskenduma küsimusele, millised on innovatsiooni kitsaskohad ja mida peab ette võtma nende kõrvaldamiseks? **Majanduskasvu seisukohalt on keskne, et Eesti teaduse ja hariduse ning Eesti majanduse vahel tekiks tugevamad sidemed.** Majandusarengu töögrupp tunnustab edusamme, mida on tehtud tehnoloogiasirdekeskuste käivitamisega. Oluline on edendada erinevatel viisidel ka Eesti tippteadust, mille rahvusvaheline konkurentsivõime peab jääma prioriteediks.

Tegevused majanduskasvu edendamiseks:

19. Kujundada välja ja muuta tavaks ettevõtete ja ülikoolide koostöö struktureeritud seire³⁹ 40. Seada eesmärgiks koostöö sihiteadlik parandamine ja barjääride kõrvaldamine, lühiajaliste koostööprojektide ja pikaajaliste partnerlussuhete kasvatamine.
 - Tugevdada raamistikke teadmussiirde partnerluse edendamiseks ettevõtete ja ülikoolide vahel. Suurendada ettevõtete jaoks praktilise tähtsusega probleemide lahendamist teadus- ja haridusasutustes. Majandusarengu töögrupp tervitab kuue avalik-õigusliku ülikooli algatust ühise ettevõtlusplatvormi ADAPTER loomisel.
 - Kasutada struktuurifondide rahalisi vahendeid ajutise toetusmeetme loomiseks, mis aitaks kaasa teadmussiirde kultuuri kujunemisele ja juurdumisele
 - Töötada välja teadmussiirde näitajate kompleks, mis võtab arvesse Eesti teaduse ja Eesti majanduse eripärasid, seada poliitika sihtmärgid (näiteks konsultatsioonilepingud, töötajate rotatsioon või muud teadmussiirde protsessi iseloomustavad näitajad).
 - Analüüsida võimalusi täiendavalt hoogustada teadmussiiret väikestesse ja keskmise suurusega ettevõtetesse.
20. Suurendada erialase tööpraktika tähtsust õppeprogrammi osana nii bakalaureuse-, magistri- kui ka doktoriõppes, mis toimub eelistatult ettevõttes, avaliku sektori või teadusasutuses. Väärtustada akadeemilises karjääris senisest enam erialase tööpraktika juhendamist.
21. Väärtustada akadeemilises karjäärimudelisis senisest enam (ajutist) erialast töötamist ettevõtetes ja ametiasutustes, anda õppejõudude töötulemuste hindamisel akadeemilise teadustöö kõrval suuremat kaalu õppejõudude koostööle (Eesti) ette-

36 https://riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/eutarkvt_loppraport.pdf

37 <http://www.oecd.org/estonia/Education-Policy-Outlook-Country-Profile-Estonia.pdf>

38 <https://www.mkm.ee/et/analused-ja-uuringud>

39 Vt. struktureeritud käsitlust näiteks A Review of Business–University Collaboration https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/32383/12-610-wilson-review-business-university-collaboration.pdf

40 Vt. näiteks Measuring the impact of university-business cooperation http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/study/2014/university-business_en.pdf

võttesektori ja avaliku sektoriga, julgustada akadeemilist personali saama erialast töökogemust ettevõtetes ja ametiasutustes.

22. Avada Eesti teadus- ja arendustegevuse ning kõrghariduse valdkond enam konkurentsile:

- Liikuda e-kõrghariduse suunas, mis võimaldab rahvusvahelisi veebipõhiseid kursusi õppekavadesse ja õppeainetesse integreerida.
- Tugevdada konkurentsi Eesti ülikoolide vahel, kõrvaldades info- ja teisi piiranguid erinevates ülikoolides õpetatavate kursuste vahel valimisel.

23. Luua terviklik arusaam, millistel erialadel on Eestis vaja vähem tööjõudu ja millistel rohkem, et Eesti haridussüsteem saaks majanduskasvu paremini toetada. Majandussektorispetsiifiliste oskuste akumulatsiooni kiirendamine on vajalik. Praegu alles seostatakse haridussüsteemi pakumine tugevamalt tööturu vajadustega, mille tulemusel ressursside kasutamine majanduses muutub tõhusamaks. Vaata lisaks eriteema 4.

- Tugevdada õppekavade kvaliteedi hindamise raamistiku seda osa, mis seob õppekavad majanduse vajaduste ja tööjõuturu arenguga.
- Lähtuda õppekavade hindamisel enam sellest, kui konkurentsivõimelised on lõpetajate oskused ja võimekus rahvusvahelisel tööjõuturul.
- Töötada välja põhimõtted, mille järgi tuvastatakse valdkonnad, kus Eestil puuduvad konkurentsieelised ja võimekus haridusteenust pakkuda ja soodsamaks osutub haridusteenust väljastpoolt Eestit sisse osta, ning raamistik haridusteenuse sisseostmiseks.

24. Suurendada märgatavalt LTT erialade osakaalu kõrgkooli lõpetajate hulgas⁴¹, tõhustades samal ajal tegevusi LTT erialade populariseerimiseks. Seada praeguse 25-protsendise osakaalu asemel eesmärgiks 35 protsenti.

- Töötada välja täiendavad rahalised stiimulid LTT erialade populariseerimiseks, diferentseerida rahalisi stiimuleid (õppelaenuid, stipendiumid) võrreldes teiste erialadega, samuti anda suuremad stiimulid LTT erialade kraadiõppele.
- Töötada välja programmid naiste hulgas LTT erialade populariseerimiseks.
- Luua lisavõimalusi parandada oma reaallainete teadmisi nendel, kellel tase reaallainetes on takistanud ülikooli sisse astumist⁴².
- Töötada välja sammud laia matemaatika kursuse propageerimiseks gümnaasiumi tasemel, diferentseerida õpetajate palkasid, tõstes LTT erialade õpetajate palkasid kiiremini.
- Suurendada märgatavalt välistudengite osakaalu LTT erialadel, eriti kraadiõppes. Suurendada välisõppejõudude arvu LTT erialadel.
- Seada uueks eesmärgiks praeguse rohkem kui 500 infotehnoloogia valdkonna lõpetaja asemel rohkem kui 1500 lõpetajat aastas.
- Lisada põhihariduse kohustuslikku õppekavasse infotehnoloogia alusaineid, et suurendada IKT erialadel konkurssi kõrghariduses. Parandada programmeerimise ja robotika (huvi)kursuste kättesaadavust, tagades võrdse ligipääsu kõigis üldhariduskoolides sõltumata piirkonnast.
- Seada eesmärgiks, et kõik õpilased saavad esimese programmikoodi kirjutamise kogemuse algklassides. Selles vallas võib leida mitmeid algatusi nii Eestis kui ka väljaspool^{43 44}.

25. Analüüsida, kuidas humanitaar- ja sotsiaalvaldkonna oskused ning reaavaldkonna oskused täiendavad üksteist Eesti innovatsioonivõimekuse suurendamisel, sealhulgas nendes majandusharudes, kus Eestil on konkurentsieelised. Teha sellest lähtuvad korrektuurid humanitaar- ja sotsiaalvaldkonna õppekavades.

41 Elukestva õppe 2020 strateegias on eesmärgiks seatud, et aastal 2020 peaks 25% tudengitest olema LTT erialalt. 2015. aastal oli vastav baastase 24%. See ei ole kuigi ambitsioonikas eesmärk, eriti kui arvestada samal ajal toimuvat tudengikonna vähenemist demograafilistel põhjustel.

42 Näiteks Rootsis tagab sellise täienduskursuse läbimine õppekoha ülikoolis. Vt <https://www.oecd.org/sti/outlook/e-outlook/stipolicyprofiles/humanresources/strengtheningeducationforinnovation.htm>

43 Loe lisaks näiteks aadressil: <http://www.progetiiger.ee/>

44 Loe lisaks näiteks aadressil: <https://scratch.mit.edu/about>

26. Suurendada Eesti atraktiivsust välistudengite hulgas ingliskeelsete õppekavade ja -ainete arvu suurendamise kaudu, sealhulgas bakalaureuseõppes. Arvestada tuleb sealjuures majandusliku tasuvuse põhimõtet ning võtta ette samme selle parandamiseks.
- Koostada eelnevalt välismaist päritolu kodanikele hariduse andmise majanduslik tasuvusanalüüs valdkondade kaupa.
 - Rakendada lisameetmeid, et välismaist päritolu kodanikud siseneksid Eesti tööturule õpingute ajal või peale kõrghariduse omandamist.
27. Muuta läbivaks tavaks, et ülikoolide teaduskonnad pakuvad tudengikandidaatidele infot lõpetajate töökohtade kohta kraadiõppe tasemetel lõikes. Seada eesmärgiks erialati hariduse palgapreemia avaldamine, võimaldades üliõpilaskandidaatidel teha kaalutletumaid hariduse omandamise otsuseid ning ankurdades palgaootusi.
28. Analüüsida „Sandwich degree“ vabatahtliku rakendamise mõttekust Eestis, pakkudes seeläbi ka välistudengitele paremat stardipositsiooni Eesti tööturule sisenemisel. „Sandwich degree“ võimaldab üliõpilasel üheks aastaks õpetegevusest vabaks saada erialase töökogemuse omandamiseks. Kui õppeprotsess pikeneb selle tõttu ühe aasta võrra, võib see kaasa aidata ka kooli kõrvalt töötamise ning materiaalsetel põhjustel õpingute katkestamise vähendamisele.
29. Parandada rahastamise võimalusi kõrghariduse ja teaduskraadi omandamiseks.
- Ajakohastada õppelaenu süsteem, kaaludes prioriteetsematele valdkondadele õppelaenu kaudu lisastiimulite pakkumist.
 - Suurendada doktoranditoetust, et see motiveeriks kraadiõppes osalema.
30. Parandada ettevõtetele ligipääsu tasemeõppe kursustele, et ettevõtted saaksid suurendada oma panust inimeste koolitamisega, koostöös haridus- ja teadus- ja arendusasutustega õige koolituse leidmine võib anda märgatava panuse tootlikkuse suurendamisse, samuti võib ettevõtete jaoks olla oluline ligipääs kõrgharidus- ja teadus- ja arendusasutuste infrastruktuurile. Inimvara suurendamise eesmärgil kaotas Eesti inimvarasse tehtavate investeeringute pealt erisoodustusmaksu mõni aeg tagasi⁴⁵.
31. Looa stiimulid, et nii Eesti kui ka välismaised ettevõtted kasutaksid enam Eesti ülikoolide laboreid, mis on ajakohastatud ning varustatud tipp-tehnoloogiaga. Kaaluda teadustegevuse toetuse seadmist sõltuvusse laborite kasutamise intensiivsusest ettevõtete poolt. Hinnata ka kutseõppeasutuste laborite kasutusefektiivsust.
32. Kutsume ettevõtlusorganisatsioone üles aitama kaasa tervikliku arusaama loomisel, kuidas Eesti muutub teadusmajanduseks. Selle töö käigus võiks erialaliitude tasandil välja töötada strateegilised arendustegevuse, innovatsiooni ning teadus- ja tehnoloogiasirde kavad, mis konsolideeritakse ühtseks teadusmajanduse arengukavaks.
33. Kutsume ettevõtteid üles seadma sisse kasutatava tehnoloogia regulaarse uuendamise tava. See on praeguses seisus eriti oluline madala tootlikkusega tööstusharudes.
34. Kutsume ettevõtteid üles tegema oma töökorralduses muudatusi, mis võimaldavad palgata teistest kultuuriruumidest pärit töötajaid.
35. Jätkata avaliku sektori TA kulude suurendamist vähemalt 1 protsendini SKPst, ent eelnevalt on vajalik tugevdada teadusmajanduse institutsioonide toimimist.
- Suurendada püsivate rahastamisallikate osakaalu, stimuleerides seeläbi teadustegevust ning toetades selle järjepidevust, aidates kaasa inimvara kiiremale akumulatsioonile ja teadmussirdele.
 - Muuta teadus- ja arendusasutuste baasfinantseerimise määramise tingimusi ja korda, et

⁴⁵ Töötukassa analüüs leidis, et ametialase koolituse läbinud töötajate palk oli aasta hiljem kümnendiku võrra suurem kui võrdlusgrupil. Lisaks parandas ametialase koolituse läbimine võimalusi hõivesse siseneda. Allikas: https://www.tootukassa.ee/sites/tootukassa.ee/files/TOOTURUKOOLITUSE_MOJUANALUUS.pdf

stimuleerida teadus- ja arendusasutuste ning ettevõtete omavahelist koostööd. Suurendada TA asutuste baasrahastamises⁴⁶ nende tulude kaalu, mis on saadud eraõiguslike juriidiliste isikute rahastatud ning nende huvides teostatud projektide ja tellimustööde eest, samuti litsentside müügist ja patentidest saadud tulude kaalu. Võimendada nimetatud tulude osakaalu praegusega võrreldes vähemalt viiekordseks. Suurendamine peab toimuma teadus- ja arendusasutuse osalusel valminud kõrgetasemeliste publikatsioonide arvu osakaalu vähendamise arvelt.

- Hinnata kriitiliselt, kuidas teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni edendamise meetmete rahalise jaotuse parandamise kaudu suurendada TA panust Eesti majanduskasvu. Eesti paistab teiste riikide taustal silma alusuuringute suurema osakaalu poolest, mistõttu peab meetmeid ümber vaatama alusuuringute ja rakendusuringute omavahelise proportsiooni parandamiseks⁴⁷.

36. Seada paika struktureeritud põhimõtete ja eesmärkide süsteem, mida ja kuidas riik soovib teadusse suunatud avaliku sektori rahaliste vahendite eest majanduskasvu edendamiseks saavutada. See peab tuginema välja kujunenud arusaamadele seostest, kuidas Eesti majandus Eesti teadusesse suunatud rahalistest vahenditest kasu saab. Eelnevalt on vaja tugevdada teadmist, kuidas Eesti teadustegevus aitab tootlikkuse suurenemisele kaasa nendel erialadel, kus Eesti ettevõtetel on tugev konkurentsieelis, kuidas toimub teadmuse siire.

37. Tellida OECD-lt Eesti teadus- ja innovatsioonisüsteemi arvustus⁴⁸.

38. Looa Eesti olusid arvesse võttev informatsioonisüsteem⁴⁹, mis võimaldab hinnata teadustegevuse tõhusust ja selle panust innovatsiooni loomisel⁵⁰. Lisaks erinevatele teadustegevuse aktiivsuskriteeriumidele pöörata tähelepanu, kuidas Eesti teadustegevus aitab kaasa tootlikkuse suurenemisele Eesti majanduse konkurentsivõimelisemas osas, hinnata teadustegevuse tootlikkuse ja tõhususe näitajaid, teha seda valdkonniti ning kõrvutada Eesti näitajaid eesliiniriikide näitajatega.

39. Tugevdada teadus- ja innovatsioonipoliitika seireprogrammi⁵¹, mis loob eelduse teadmispõhiseks poliitikakujundamiseks. Kaaluda selle funktsiooni delegerimist asjaomaste ametiasutuste analüüsiosakondadele. Töötada välja uurimisplaan, mille alusel seireprogrammi ellu viiakse.

- Koostada ülevaade eelneva teadus- ja innovatsioonipoliitika seireprogrammi kõikidest ettepanekutest, märkides ära elluviidud ettepanekud. Kõikide elluviimata jäänud või osaliselt elluviidud ettepanekute kohta tuua välja ettepanekute arvestamata jätmise põhjendused.

40. Suurendada tehnoloogiasirde keskuste aruandekohustust avalikkuse ees, kaaluda tehnoloogiasirdekeskuste töötulemustele sihtmärkide seadmist.

41. Hinnata kriitiliselt TAI strateegia võimet hõlmata Eesti majanduse teadmismahukamaks muutmise protsessi ja võimet suurendada TA tegevuse panust majanduskasvu.

- Eelistada majanduse struktuurimuutuse sihtindikaatoritena näitajaid, mis on tugevas korrelatsioonis majanduse (või selle teatava osa) tootlikkuse või ekspordivõimega.
- Seada avaliku sektori poolt rahastatava TA komertsialiseerimise mahule sihttasemed.

46 <https://www.riigiteataja.ee/akt/116122010027?leiaKehtiv>

47 Eesti TAI alusuuringute kesksusest vt: <http://www.tips.ut.ee/index.php?module=32&op=1&id=3637>

48 Vt OECD Rootsi innovatsioonipoliitika ülevaadet: <http://www.oecd.org/publications/oecd-reviews-of-innovation-policy-sweden-2016-9789264250000-en.htm>

49 Diskussiooni antud teemal leiab: [http://www.europarl.europa.eu/stoa/cms/home/publications/studies?reference=IPOL-JOIN_ET\(2014\)527383](http://www.europarl.europa.eu/stoa/cms/home/publications/studies?reference=IPOL-JOIN_ET(2014)527383)

50 Vt UK näitel: <https://www.gov.uk/government/publications/performance-of-the-uk-research-base-international-comparison-2013>

51 Varasema teadus- ja innovatsioonipoliitika seireprogrammi leiab aadressil www.tips.ut.ee, uus seireprogramm on alles kujundamisel.

- Seada TAI võimekusel põhinevate OVI riikitoomisele sihttasemed.
42. Pöörata TAI strateegias TA sisendite ja väljundite mõõtmise asemel enam tähelepanu TA sotsiaal-majandusliku mõju mõõtmisele.
- Rahaliste toetuste jagamisel tõhustada majandusliku mõju hindamist⁵² ning parandada selleks TA projektide aruandluskohustust.
43. Pöörata valdkondade TA evalveerimisel enam tähelepanu innovatsioonile, kommertsialiseerimisele, koostööle ettevõtetega ning koostöövõrgustiku olemasolule, samuti teadmussiirdele.
44. Täiendada teadus- ja arendustegevuse korralduse seadust⁵³, suurendades teaduspoliitika ning innovatsiooni komisjonide tegevuse võimekust. Nimetatud komisjonid peaksid andma kord aastas raporti kujul ülevaate oma tegevusest, mis sisaldab välja pakutud ettepanekud Eesti teadus- ning innovatsioonipoliitika kujundamiseks, strateegia muutmiseks või toetavate meetmete kasutamiseks. Ülevaade sisaldab ka analüütilised tööde lühikirjelduse ning järgnevate aastate uurimisplaani teadus- ja innovatsioonivaldkondade edendamiseks.
45. Kaaluda õpiprotsessi kiirendamise eesmärgil tihedamat koostööd teiste väikeste arenenud majandusega riikidega ning ühineda võima korral algatusega Small Developed Economy Initiative⁵⁴.
46. Vaadata üle intellektuaalomandi kaitset pakkuv seadusandlik raamistik, hinnates selle toimimist ettevõtete ja ülikoolide TA-alase koostöö reguleerimisel. Viia selleks läbi ettevõtete ning ülikoolide küsitlus ning koostada selle põhjal õigusloome analüüs.
47. Luua alaline töögrupp, mis toob ühise laua taha Eestis majanduskasvu teemaga tegelevad analüütilised üksused. Selleks ei ole vaja luua ühtegi lisatöökohta. Töögrupi eesmärgiks on tõsta majanduskasvu lühi- ja pikaajaliste tegurite analüüsimine suuremasse fookusesse, selgitada välja huvigruppide ootused analüütilise töö suhtes, tõhustada üksuste vahel koordineerimise ning parandada infovahetust. Töögrupi esimeseks sihiks peaks olema strateegilise majanduskasvu uuringute plaani loomine⁵⁵.
48. Pöörata meedias enam tähelepanu innovatsiooni, teadmiste ja tehnoloogia siirde väärtustamisele.

52 Eestis rakendatud mõju hindamise süsteemi võib kõrvutada SAEI riikide grupi parima praktikaga: http://www.smalladvancedeconomies.org/wp-content/uploads/SAEI_Impact-Framework_Feb_2015_Issue2.pdf

53 <https://www.riigiteataja.ee/akt/834781>

54 <http://www.smalladvancedeconomies.org/>

55 Käesoleva projekti raames on alustatud Tartu Ülikooli majandusteaduskonnaga koostööd, mille käigus töötatakse välja Eesti majanduse teadusmahukamaks muutmise stsenaariumid, uurides selleks ettevõtete ja ülikoolide koostöö võtmetegureid.

Eriteema 4. Eesti kõrg- ja kutsehariduse lõpetajate struktuur võrdluses põhjamaadega

Alltoodud tabelis on valdkondade kaupa võrreldud Eesti kõrg- ja kutsekoolide lõpetajate struktuuri OECD andmetel Põhjamaade keskmise lõpetajate struktuuriga 2013. aasta seisuga. Struktuuri on võrreldud ka kõrg- ja kutsehariduse lõpetajad valdkonniti kokku liites. Keskmisega võrdluses on küll puudujäägid, ent see võib siiski olla informatiivne ning anda uusi ideid uurimisküsimuse täpsustamiseks.

Eesti kutsehariduses on lõpetajad koondunud valdavalt nelja valdkonda: esiteks tehnika, tootmine ja ehitus, teiseks teenused, kolmandaks loodus-, täppis- ning arvutiteadused ning neljandaks sotsiaal- ja käitumisteadused ning ajakirjandus ja infolevi. Põhjamaade keskmise struktuur on sarnane, oluliseks erinevuseks on seal märkimisväärselt suurem lõpetajate osakaal tervise ja sotsiaalhoolekande vallas. Meditsiinvallas on Eestis suur töökäte puudus ning tugev palgasurve. Põhjamaades on tublisti väiksem lõpetajate osakaal kunstide ja humanitaarvaldkonnas.

Võiks oletada, et ülaltoodud erinevusi korrigeeritakse kõrghariduse tasandil. Andmed seda paraku ei kin-

nita. Ka kõrghariduse lõpetajate struktuuris on Eestis tervishoiu ja sotsiaalhoolekande lõpetajaid tublisti vähem kui Põhjamaades keskmisena. Eesti paistab silma ka humanitaar- ja kunstide valdkonna lõpetajate rohkuse poolest. Erinevused on märkimisväärselt suured Eesti kasuks teenustevaldkonna lõpetajate osakaalu vahel. Nii näiteks oli keskkonnakaitse erialal kõrghariduse tasemel Eestis lõpetajaid 2013. aastal enam kui üheski teises OECD riigis. Samuti on Eestis põllumajanduse ja veterinaaria lõpetajaid proportsionaalselt enam.

Mida ülaltoodust järeldada? Mõningased struktuurierinevused on tavapärased ja on raske hinnata, milline erinevus väljub normaalsuse piiridest. Samuti võib küsida, kas Põhjamaade keskmine on Eesti jaoks informatiivne sihtmärk. Eesti ja Põhjamaade sisetulekutaseme vahel on suured käärid, sestap võivad majanduse nõuded haridussüsteemi lõpetajatele ka erineda. Järgnevalt on vaadeldud, kas lõpetajate struktuuri erinevus on seos lõpetajate edukusega tööjõuturul, kasutades selleks 2010. aasta vilistlaste uuringu andmeid. Sellest nähtub, et Põhjamaadest suurema

Tabel 4. Lõpetajate struktuur haridussektoris, %

	Haridus	Humani- taaria ja kunstid	Sotsiaal- teadused, ärindus ja õigus	Loodus- ja täppis- teadused	Tehnika, tootmine ja ehitus	Põllu- majandus	Tervis- ja heaolu	Teenindus
Kõrgharidus								
Eesti	8,1	13,3	30,7	11,3	13,4	2,2	12,5	8,4
Põhjamaad	10,5	10,1	28,9	7,7	15,9	1,3	21,5	4,2
Kutseharidus								
Eesti	0,0	12,3	10,6	19,1	28,5	5,2	3,2	21,0
Põhjamaad	0,2	6,5	16,0	1,3	32,3	5,3	19,8	17,0
KOKKU								
Eesti	4,2	12,8	21,0	15,1	20,7	3,7	8,0	14,5
Põhjamaad	6,1	8,6	23,4	4,9	22,9	3,0	20,7	9,7

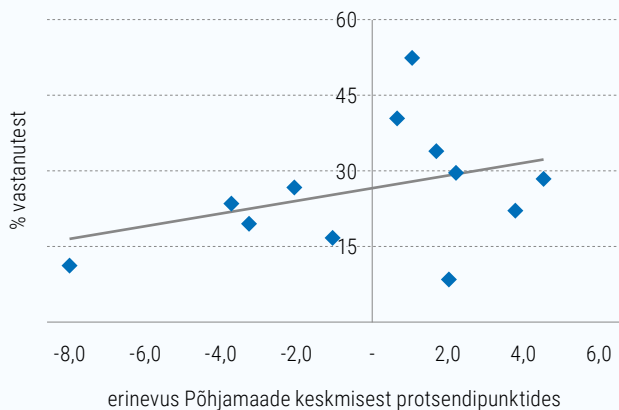
lõpetajate osakaaluga valdkondades on Eestis tööpraktika seotus õpitava erialaga nõrgem, on vähem töötajaid liikunud hõivesse 2 aastat peale lõpetamist, on põhitöö seotus õpitud erialaga nõrgem ning seal võtab erialase töö leidmine kauem aega.

Ülaltoodud tõendid on kindlasti ebapiisavad põhjapanevate hariduspoliitiliste järelduste tegemiseks, kuid MATG kutsub üles sellele teemale enam tähelepanu pöörama. Ei ole lihtne hinnata, kas Eesti haridussüsteem toodab valdkonniti vajalikul hulgal lõpetajaid ja kas lõpetajate struktuuri muutes saaks majanduskasvule kaasa aidata. Eestis on edukalt käivitatud OSKA süsteem, mis analüüsib erialade kaupa vajadust töötajate järele. MATG on seisukohal, et OSKA süsteemi kõrval peab tervikliku vaate loomiseks panustama täiendavalt ka üldiselt üksikule analüüsi. **Kutsume üles kriitiliselt hindama, kuivõrd Eesti kutseharidusasu-**

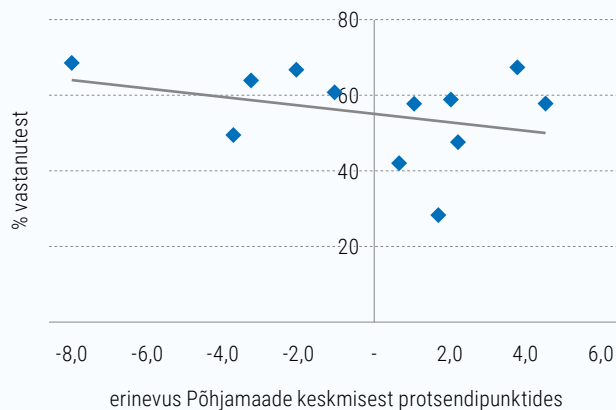
tustes pakutavad erialad ja nende struktuur toetab Eesti majandust, kas piirjooned kutse- ja kõrghariduse tasemel õpetatavate erialade vahel vajaksid uuendamist, kas kõrg- ja kutsehariduses on lõpetajate hulga ja nende kvaliteedi vahel saavutatud hea tasakaal, kas stiimulid selle saavutamiseks on kindlaks määratud. Majandusarengu töögrupi arvates tuleb haridussüsteemis pakkumise kujundamisel enam arvesse võtta lõpetajate hilisemat edukust tööjooturul. Selleks võib olla vajalik täiendavate statistiliste algandmete kogumine, erinevate registrite ühendamise kaudu haridussüsteemi lõpetajate edukuse süsteemsem jälgimine tööturul. Eestil on suurepärased võimalused kasutada ära EMTA tööturu andmeid, kaaluda tasuks EMTA palgastatistika kogumist ametialade kaupa.

Valdkondades, kus kõrghariduse lõpetajaid on osakaaluna rohkem kui Põhjamaades keskmiselt,...

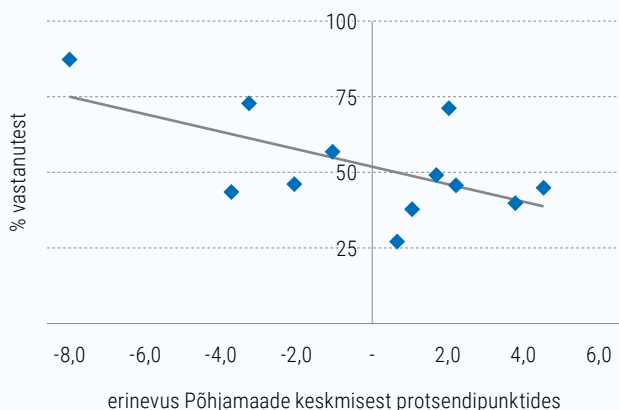
...on tööpraktika vähem seotud õpitava erialaga

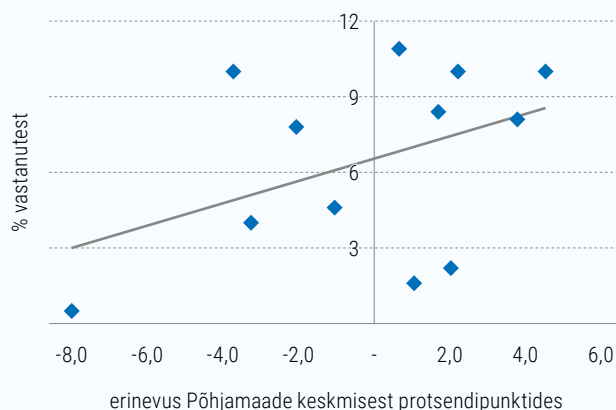
...on töötamine 2 aastat peale õpingute lõppu vähem levinud

...on põhitöö õpitud erialaga nõrgemalt seotud

...võttis erialase töö leidmine aega enam kui aasta suuremal lõpetajate osakaalul

Majanduse digitaliseerimine

Eesti on edu saavutanud informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia valdkonnas. Siit on sirgunud sellised ettevõtted nagu Skype, GrabCAD, Transferwise ja teised. Eesti vajab palju rohkem kiirelt kasvanud IKT ettevõtetega sarnaseid ettevõtteid teistes valdkondades, mis oleksid koos võimelised kogu majanduse tootlikkusele mõju avaldama ning aitaksid majanduse struktuuri mitmekesistada.

Eesti tööstuses on hõivatud pisut alla viiendiku kogu töötajatest. Eesti tööstuses on suur tootlikkuse ja tehnoloogiline lõhe võrreldes eesliniriikidega, mistõttu on mahajäämuse vähendamiseks oluline rõhku pöörata tehnoloogilise siirdele. **Selle raames toetab MATG tööstuspoliitika roheline raamatu elluviimist, keskendudes soodsa kasvukeskkonna loomisele ning üldisele arengutakistuste kõrvaldamisele. Oleme seisukohal, et ühte sektorit ei peaks majanduses teisele eelistama.**

Taustainfo 2. Eesti tööstuse digitaliseerimise valmidus

Eesti ettevõtete investeeringud intellektuaalomandisse on väiksemad ning traditsioonilistes tööstusharudes kasutatakse tehnoloogiat vähem võrreldes EL ja OECD riikidega. Eesti ettevõtted investeerivad rohkem kui EL keskmine füüsilisse varasse, milleks on ehitised, masinad ja seadmed, kuid vähem intellektuaalomandisse. **Kui OECD andmete järgi teevad Ameerika Ühendriikides, Rootsis, Taanis ja Iirimaa investeerivad firmad ligi ühe neljandiku koguinvesteeringutest intellektuaalomandisse, siis Eestis jääb see alla ühe kümnekümnendiku.** Ajavahemikus 2007–2014 on intellektuaalomandi investeeringud siiski kahekordistunud.

Praeguseks ei ole neljas tööstusrevolutsioon tõstnud tootlikkust samal määral kui varasemad tööstusrevolutsioonid⁵⁶. Selle kohta on öeldud, et "arvutiajastu on nähtav kõikjal, aga mitte tootlikkuse statistikas"⁵⁷. Sellegipoolest valitseb veendumus ja koguneb järjest tõendeid, et käimasolev IKT revolutsioon võib suurel määral muuta töötleva tööstuse ärimudeleid. Osaliselt tuleneb selline veendumus arusaamast, et tootlikkuse mõõtmine ei suuda piisavalt kajastada uusi majandusmudeleid. Digipööre ei ole pelgalt tehnoloogia uuendamine, see loob võimalusi uutele ärimudelitele, tulude ja tootlikkusele suurendamisele.

Eesti töötlev tööstus on rahvusvahelises võrdluses kasutatava tehnoloogia poolest madalal arengutasemel.

EK poolt 2016. aastal avaldatud EL digitaalrajanduse ja -ühiskonna indeksi (DESI) järgi on Eesti ettevõtted digitaalsete lahenduste ärakasutamisel 28 EL riigi seas 22. kohal. Eriti paistab silma ettevõttesiseste äriprotsesside madal digitaliseerimise tase. Siinkohal tuleb arvestada, et võrdlus on tehtud teiste EL riikidega, kuid Euroopa on omakorda kehvem võrreldes Ameerika Ühendriikidega. EL digitaalse ühisturu areng võib ELi positsiooni parandada, luues edukate firmade platvormi tekkimiseks kriitilise massi.

Euroopa Liidu DESI indeksiga sarnasele järeltulele Eesti kohta on jõudnud ka OECD analüüs⁵⁸. OECD hinnangul on Eesti ettevõtted heal tasemel võrreldes OECD riikidega lairiba interneti leviku ja veebilehtede olemasolu poolest. Samas teiste näitajate poolest nagu näiteks raadiosagedustuvastuse (RFID⁵⁹) märgistuse kasutamine või väärtusahela juhtimine on Eesti ettevõtted pigem OECD kehvemate riikide hulgas.

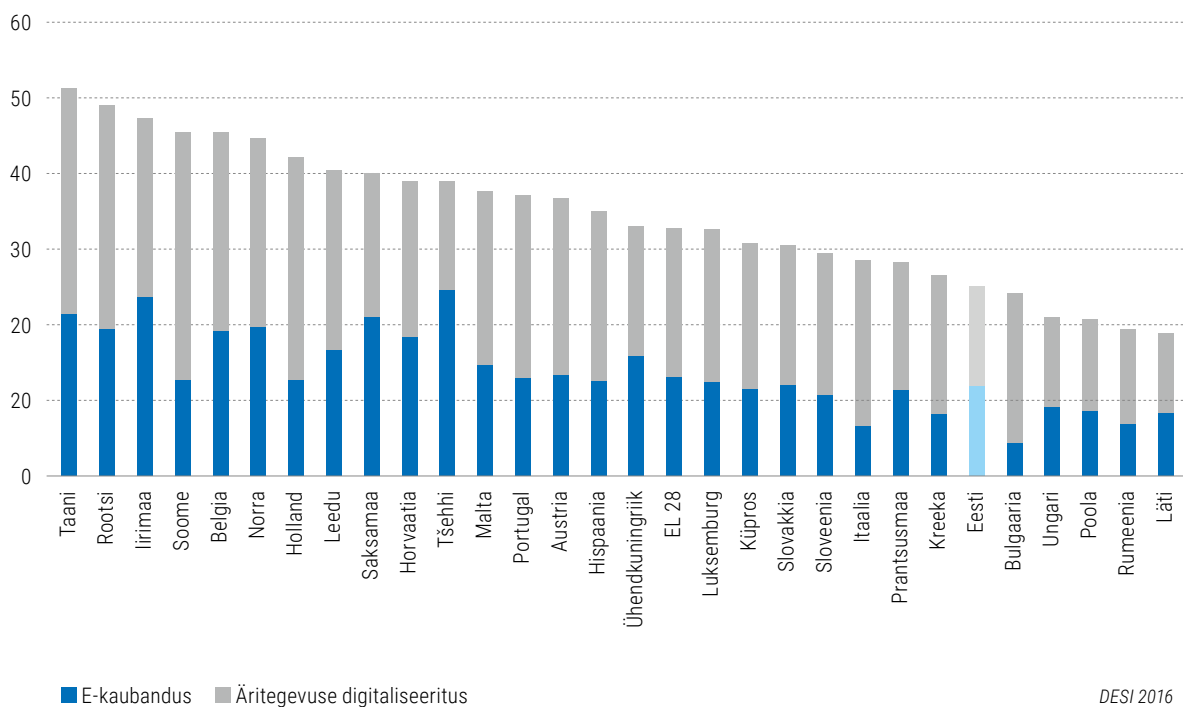
56 Vt Robert Gordon. The Rise and Fall of American Growth, allikas: <http://economics.weinberg.northwestern.edu/robert-gordon/confPresentations.php>

57 Solow produktiivsuse paradoksi kohta võib lugeda näiteks aadressil: https://en.wikipedia.org/wiki/Productivity_paradox

58 OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2015. Saadaval aadressil: <http://www.oecd.org/sti/oecd-science-technology-and-industry-scoreboard-201525345.htm>

59 RFID tehnoloogiat saab kasutada näiteks tarneahela juhtimise optimeerimiseks.

Digitehnoloogia kasutamine EL riikide ettevõtetes

DESI 2016

Vähesed investeeringud tehnoloogiasse pidurdavad innovatsiooni Eesti töötlevas tööstuses. Veelgi enam, viimastel aastatel on langenud ka innovaatiliste ettevõtete arv tööstuses. EL CIS järgi on Eestis ajavahemikus 2008–2012 langenud innovaatiliste ettevõtete osakaal. Tööstuses on see näitaja alanenud 60 protsendilt 50 protsendini, ka teeninduses on toimunud langus. Tööstuse ja teeninduse eristamine arenenud majanduses on tinglik, kuna tööstusettevõtted hõlmavad üha enam teenuseid selleks, et hallata logistikat globaalsetes väärtusahelates, teenindada kliente, kes on nende tooteid ostnud, ja disainida enda tooteid.

Paralleelselt innovaatiliste ettevõtete arvu langusega ja väikeste investeeringutega tehnoloogiasse palkavad Eesti tööstusettevõtted senisest vähem teadlasi ja insenere. IKT ja muud tehnoloogiad võivad olla nii inimtöö asendajad kui ka täiendajad sõltuvalt tööstusharust, ettevõtte ärimudelist ja muudest teguritest.

Keerulisemad ja kõrgema lisandväärtusega tegevused nõuavad kõrge kvalifikatsiooniga spetsialiste, kelle tööd ei ole võimalik tehnoloogiaga asendada. Nende tööd võib tehnoloogia täiendada ja efektiivsemaks muuta. Eestis ei ole ainult vähenenud töötajate arv kõrgtehnoloogilistes tööstusharudes, vaid kõrge kvalifikatsiooniga inseneride ja teadlaste arv töötlevas tööstuses üldiselt. Töötlevas tööstuses oli teadlasi ja insenere 2014. aastal vähem kui 2007. aastal.

MATG hinnangul on üheks keskseks probleemiks ettevõtete juhtide ja omanike vähene teadlikkus IKT kasutamise võimalustest ning piiratud motivatsioon tehnoloogiainvesteeringute tegemiseks. Samas võib tööstusliku asjade interneti mõju traditsiooniliste ärimudelite ümberkujundamisel olla suur. Arvestades Eesti väiksust peavad töötleva tööstuse digitaliseerimise projektid juba algfaasis olema rahvusvahelise ambitsiooniga. Vastasel korral ei teki kriitilist massi.

Töötlev tööstus liigub platvormimajanduse suunas, kus kõige suuremat väärtust loob ettevõtte, mis kontrollib platvormi ja andmeid⁶⁰. Kui poliitikakujundamisel seda ei mõisteta, siis on poliitika ebaefektiivne. Vajalik on ka mõista, et laenatud lahendused ei pruugi Eesti keskkonnas toimida ja selle asemel, et suruda ülalt peale konkreetne lahendus, peab tööstuse digitaliseerimise protsess toimima alt ülesse. Tegemist peab olema koostööd soodustavate platvormidega, kus VKEd saavad ületada asümmeetrilise info ja koordineerimisprobleeme.

Tegevused majanduskasvu edendamiseks:

49. Seada VKEde (sealhulgas töötleva tööstuse VKEde) digitaliseerimine peamiseks prioriteediks töötleva tööstuse rohelises raamatus. See peab sisaldama konkreetseid tegevusi ja eesmärke. Panustada tööstusharuülestest probleemide lahendamisse ning keskenduda vähem tööstusharuspetsiifilistele probleemidele. Eristama peab ühelt poolt tegevused tootmisprotsessi, hoolduse ning järelteeninduse väärtusahela efektiivsemaks tegemiseks ning teiselt poolt tegevused tarkade toodete ja teenuste arendamiseks ja tootmiseks.
50. Luua eraldi meede, mille abil valitakse välja 10 tuleviku projekti töötleva tööstuse VKEde digitaliseerimise toetamiseks. Nende projektide eesmärk on aidata kaasa tööstuse digitaliseerimisele järgmise 10 aasta jooksul. Meede peab toetama nutikaid investeeringuid ning aitama kaasata eraraha kaasamisele, et investeeringud kasvaksid.
51. Panustada (riik) koostöös VKEde ja ettevõtetusorganisatsioonidega andmevahetuse ja rahvusvaheliste standardite väljatöötamisele töötleva tööstuse digitaliseerimiseks. Riigil osaleda ning soodustada ettevõtete esindajate osalemist töötleva tööstuse

digitaliseerimisega tegelevate rahvusvaheliste organisatsioonide töös⁶¹ ning riigil koordineerida erinevate esindajate tegevust.

52. Aidata koostöös erialaliitudega kaasa koostööplatvormide loomisele tööstuse digitaliseerimise toetamiseks VKEde seas. Platvormide eesmärgiks on koordineerimisprobleemide lahendamine, vahendades tehnoloogilisi lahendusi (näiteks tarkvararendus) ja haridusteenuseid (näiteks juhtide koolitamine), elavdades teadmussiiret (parima praktika levitamine) ja pakkudes organisatsioonilisi lahendusi (ühistegevused). Tegemist peab olema alt-üles platvormidega, et paremini arvesse võtta VKEde huvisid ja suurendada nende panust koostöösse. Riigi roll on siin ennekõike koordineeriv. Suunata olemasolevad nutika spetsialiseerumise meetmed enam selliste platvormide toetamiseks tööstuse digitaliseerimisel, kasutades ära sinna sisse ehitatud ettevõtlikku avastusprotsessi
53. Luua rahvusvaheline teadlaste ja ettevõtjate võrgustik töötleva tööstuse VKEde digitaliseerimiseks. Riigil, teadusorganisatsioonidel ja ettevõtete esindusorganisatsioonidel identifitseerida võtmeisikud ja organisatsioonid nii Eestis kui ka välismaal, kelle teadmiste ja oskuste abil saab kaasa aidata töötleva tööstuse digitaliseerimisele. Võrgustiku eesmärk on aidata kaasa tööstuse digitaliseerimise praktiliste probleemide lahendamisele, olgu see siis IKT rakendamine konkreetsetes ettevõtetes, standardite loomine või konkreetse meetme kujundamine.
54. Seada riigi poolt teadusele suunatud finantsvahendite puhul VKEde digitaliseerimine oluliseks prioriteediks. Teaduse rahastamine peab selles osas lähtuma Eesti ettevõtete arenguvajadusest, milleks praegusel juhul on VKEde digitaliseerimine.

60 Platvormimajandus hõlmab endas suuri digiplatvorme nagu Amazon, Facebook või Uber, mis üha enam muudavad tegevusi nii äris, poliitikas kui ka sotsiaalses suhtluses digitaalseks. Suurte andmemahtude, algoritmide ja pilveteenuste kasutamine muudab töö tegemise olemust ning praeguse majanduse struktuuri. Kui tööstusrevolutsiooni korraldati tehaste ümber, siis praeguseid muudatusi korraldatakse digiplatvormide ümber. Digitaalsed platvormid korraldavad ümber majandust, kus platvormide omanikel on järjest suurenev võim, mis võib olla veelgi suurem kui tehaste omanikel tööstusrevolutsiooni ajal. Vt Martin Kenney ja John Zysman. 2016. The Rise of the Platform Economy. Issues in Science and Technology. Vol. XXXII, Issue 3. Saadaval: <http://issues.org/32-3/the-rise-of-the-platform-economy/>

61 Näiteks Industrial Internet Consortium (IIC)

Taustainfo 3. Eesti majanduse struktuur tegevusalade kaupa rahvusvahelises võrdluses⁶²

Eesti majanduse struktuur lisandväärtuse alusel on rahvusvahelises võrdluses teenusterohke. Kuigi selline võrdlus on meelevaldne, on Eesti selle näitaja poolest sarnane selliste riikidega nagu Kreeka, Portugal, Hispaania ja Itaalia, mis on viimastel aastatel majandusprobleemide tõttu kannatanud. Põhjamaade teenusemahukus on seevastu väiksem kui Eestil – eelmisel aastal oli Põhjamaades teenuste osakaal alla 17 protsendi, kuid Eestis üle 22 protsendi. **Teenuste suur osakaal ei ole iseenesest probleem, kui piisav hulk äriteenuste sektorist on ekspordile suunatud ning suudab tootlikkuse kasvust samamoodi kasu lõigata nagu tööstus.** Seevastu suuresti sisenõudluse teenindamisele suunatud jae- ja hulgikaubanduse, parandus- ja transporditeenuste kõrge osakaal võib viidata pikaajaliselt aeglasemale kasvule. Sisenõudlust teenindavate sektorite hulka võib arvestada ka ehituse, mille kõrge osakaalu poolest lisandväärtuses on Eesti rahvusvahelises pingereas pigem tipuosas. Lisades siia asjaolu, et ehituses on tootlikkus viimasel ajal vähenenud, on see olnud majanduskasvule pigem piduriks.

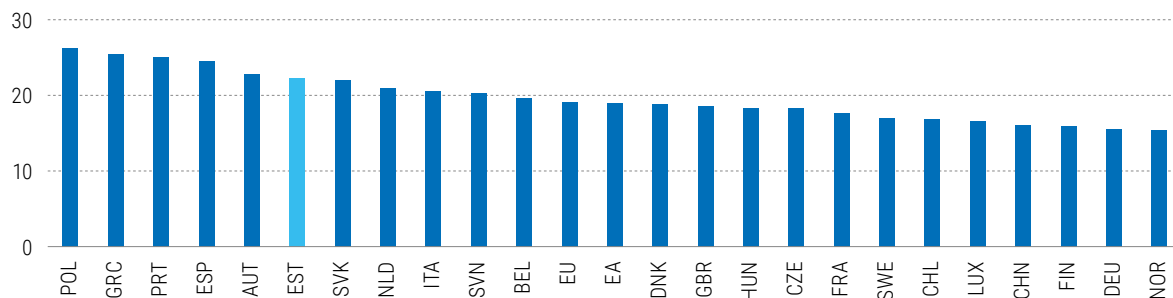
Majanduskasvu seostatakse sageli majandusliku aktiivsusega töötlevas tööstuses, mis annab majan-

dustsüklile algtõuke. **Töötleva tööstuse osakaal on Eesti majanduses seevastu väiksem kui näiteks Euroopa Liidus või naaberriikides Soomes ja Rootsis.** Seetõttu panustab sama suur tööstuse kasvu kiirenemine Eestis vähem majanduskasvu kui Euroopa Liidus või Põhjamaadest naaberriikides. Viimase kahekümne aasta jooksul on töötleva tööstuse osakaal langenud Eestis 5 protsendipunkti võrra 15 protsendile. Jättes välja 2009. aasta, mil üleilmne kriis tööstuse kasumlikkust suurel määral mõjutas, oli töötleva tööstuse lisandväärtuse osakaal Eesti majanduses madalaim 2015. aastal. Tööstuse osakaalu langemise trend on toimunud pikaajaliselt paljudes arenenud riikides. Tööstuse osakaal Eesti lisandväärtuses jääb märgatavalt alla tööstuse osakaalule arenenud riikides, kui nende sissetulekutase oli Eesti praeguse tasemega võrreldav. Nimetatud asjaolud viitavad, et **Eesti majandusel on raskem järgida arengumudelit, mis aitas eelnevatel kümnenditel arenenud majandusega riikidel sissetulekutaset tõsta.** Majanduse deindustrialiseerumine nõrgendab kanalit, mille kaudu tööstuse kiire kasv tegi minevikus arenenud majandusega riigid jõukaks. Maailmamajanduses viidatakse praegu enneaegele deindustrialiseerumisele, mis võib sissetulekutasemete ühtlustamist ohustada⁶³. Ka Eesti peab enneaegeest deindustrialiseerumisest tulenevate ohtudega arvestama.

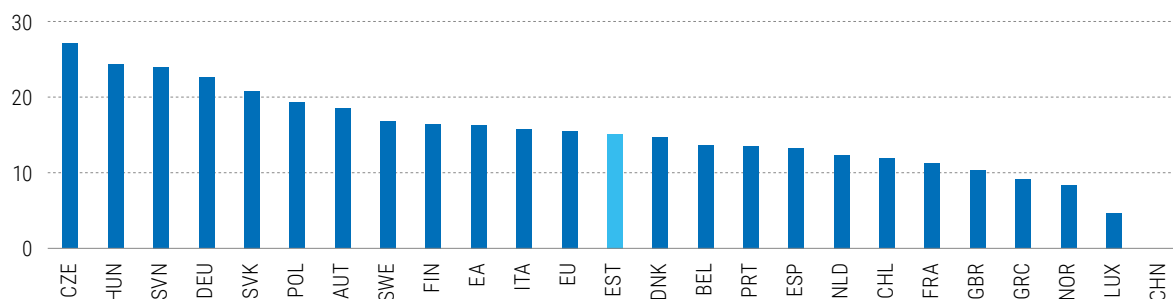
62 Taustainfo kasutab OECD andmeid aadressil: <https://data.oecd.org/natincome/value-added-by-activity.htm>

63 <http://www.nber.org/papers/w20935>

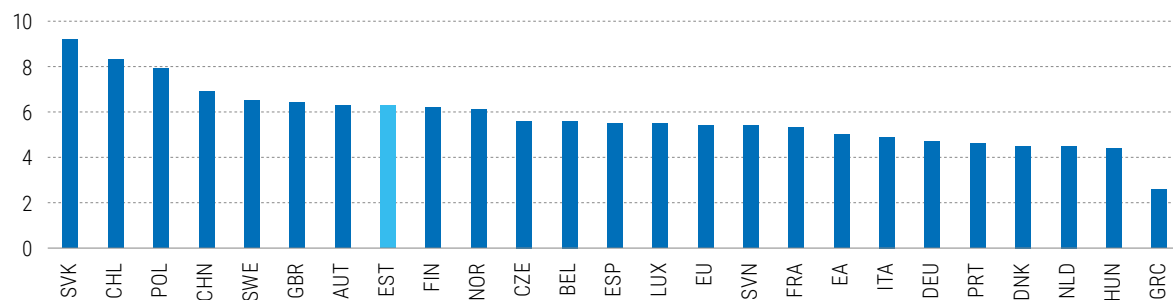
Jae- ja hulgikaubandus, parandusteenused, hotellid, restoranid ning transporditeenused (% lisandväärtusest)

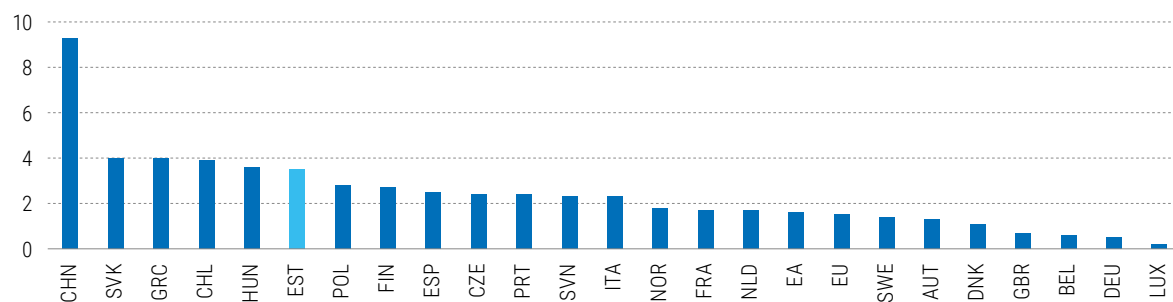
Töötlev tööstus (% lisandväärtusest)

Ehitus (% lisandväärtusest)

Põllumajandus, metsandus ja kalandus (% lisandväärtusest)

OECD, 2015

Ärikeskkonna parandamine

MATG ettepanekud ärikeskkonna parandamiseks on jaotatud kahe teemade grupi vahel. Esmalt vaadeldakse meetmeid, mis võiksid ettevõtluskeskkonda parandada ning ettevõtlust hoogustada, seejärel tuleb juttu majanduskasvu toetavatest maksumeetmetest. Taustainfo 4

annab põgusa ülevaate ettevõtete demograafia trendidest Eestis. Sealt paistab silma ettevõtete sünnimäära langus, mis läheb kokku ettevõtlusaktiivsuse üldise vähenemisega. Eriteemad 5–7 sisaldavad ettepanekuid Eesti maksusüsteemi reformimiseks.

Ettevõtluskeskkonna parandamine

Eesti on ärikeskkonna näitajate poolest rahvusvahelises võrdluses heal positsioonil. Näiteks ärikeskkonda laiapõhjaliselt analüüsivas Doing Business⁶⁴ järjestuses on Eesti käesoleval aastal 190 riigi hulgas 12. Eesti on esimeses või teises kümnes kinnisvara registreerimise, ehituslubade saamise või ettevõtete alustamise lihtsuse poolest, samuti on meie tugevuseks lepingutest kinnipidamist reguleeriv raamistik. **Kui Doing Businessi enamikus alamkategooriates on Eesti võrdlemisi ees, siis investorkaitse kategoorias oleme alles 53. kohal.** See asjaolu viitab põhjalikuma käsitluse vajadusele.

Eesti majandus sai tugeva kasvutõuke otseste välisinvesteeringute sissevoolust majanduse ülemineku-protsessi käigus. See parandas Eesti ettevõtete tehnoloogilise varustatuse taset, panustas inimvara kasvu ning lõi ekspordivõimalusi. Praeguseks on uute OVI sissevool palju väiksem ning selle teguri roll majanduskasvu allikana taandunud. Kapitali tootlikkuse määr on Eestis alanenud ning üldisemas plaanis on kogu OVI tõmbe- ja tõuketegurite komplekt praeguseks muutunud võrreldes eelnevate kümnenditega. Samuti on kapitalivoogude suund maailmamajanduses varasemast erinev ning riikidevaheline konkurents on arenevate riikide globaalmajandusse integreerimise tõttu märgatavalt teravnenu. **Eesti otseste välisinvesteeringute ligimeelitamise strateegia vajab**

ülevaatamist, et parandada konkurentsivõimet tehnoloogia- ja teadmismahukate ettevõtete Eestisse meelitamisel. Oluline on sealjuures mõista, millist tüüpi OVI kõige paremini täiendaks meie majanduse struktuuri ning pakuks positiivseid välismõjusid ülejäänud majanduse jaoks. **MATG toetab Eesti välisinvesteeringute ja ekspordi tegevuskavas esitatud Eestisse toodud otseste välisinvesteeringute sissevoolu sihtmärgi saavutamist, kuid samas kutsume üles seadma märksa ambitsioonikamat sihtmärki.**

MATG tervitab nullbürokratia⁶⁵ algatust, mis seab eesmärgiks bürokraatia ja halduskoormuse vähendamise ning on määratud sellega alaliselt tegelema. Bürokratia tõttu kaasnevad sageli lisakulud kas ettevõtetele või majapidamistele ning seetõttu on sel otsene mõju majanduskasvule. **MATG kutsub üles tugevdama regulatiivsete mõjude ex ante analüüsi seadusloome protsessi käigus** ning töötama selle jaoks välja struktureeritud ja standardiseeritud raamistikku⁶⁶. Kaaluda tasuks näidissettevõtete profiilide loomist ex ante analüüsis kasutamiseks. Nende ettevõtete kulude struktuur vastaks tegelikkusele ning kogu profiilide komplekt sarnaneks majanduse struktuuriga. See annaks võimaluse seadusloomeliste muudatuste ettevalmistamise ajal hinnata ex ante analüüsi käigus regulatsioonide mõju ettevõtete

64 <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/estonia>

65 <https://www.mkm.ee/et/nullbuokraatia>

66 <https://www.oecd.org/eco/growth/reducing-regulatory-barriers-to-competition-2014.pdf>

kuludele. **MATG kutsub üles fookusesse seadma TA valdkonna regulatiivset koormust, et transaktsioonikulud jääksid selles alles kujunemisjärgus olevas majanduse osas vaoshoituks ning et regulatsioon ei pärsiks innovatsiooni.** Eesti majandus on väike ja meie siseturu maht on teiste riikide kõrval samuti väike. Sestap peaks omaette töövoo moodustama kauba- ja teenusteturu konkurentsi regulatiivsest keskkonnast ülevaate saamine⁶⁷, mis muu hulgas analüüsib ka ärisse sisenemise ning ärist väljumise barjääre.

Inimeste ettevõtlikkus ja riskeerimisjulgus, mida saab mõjutada ettevõtluse väärtustamisega ühiskonnas, on olulised majanduskasvu ja innovatsiooni kujundavad tegurid. Seepärast peavad ettevõtlikkuse ja ettevõtluskultuuri arendamisega seotud tegevused olema prioriteetsed majanduspoliitika osad. Eestis on selleks välja kujundatud ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe arendamise programm, mille kaudu edendatakse ettevõtlusõpet nii üld-, kutse- kui ka kõrghariduses⁶⁸ ⁶⁹. Eriti oluline on see **GEM uuringu valguses, mille kohaselt on Eesti ettevõtlusaktiivsus olnud viimastel aastatel langustrendis**⁷⁰ ⁷¹. Langustrendi põhjendatakse sisetulekutaseme tõusuga, kuna jõukamaks saamisega kaasneb ettevõtlusaktiivsuses mõningane langus. Eesti on GEM uuringu põhjal varase faasi ettevõtlusaktiivsuse poolest lähedane meiega sarnase arengu-

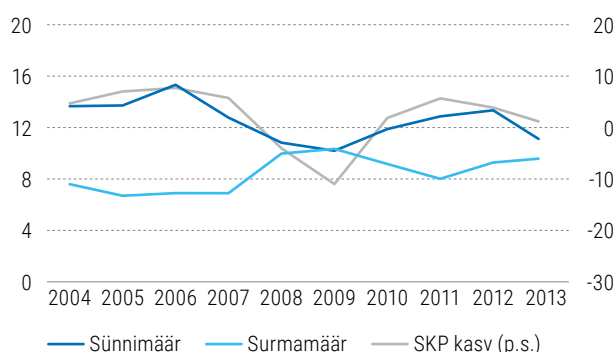
tasemega Euroopa riikidele, edestades innovatsioonipõhise majandusega Euroopa riikide keskmist. Kuna kõik alustavad ettevõtted ei jõua küpsemasse faasi, siis jääb väljakujunenud ettevõtluse aktiivsus madalamaks varase faasi ettevõtlusaktiivsusest. Siiski tasub märkida, et Eesti jääb GEM uuringu üldandmete põhjal ettevõtlikkuse poolest mõnevõrra alla Lätile ja Leedule.

Taustainfo 4. Ettevõtluse demograafia trendid eestis⁷²

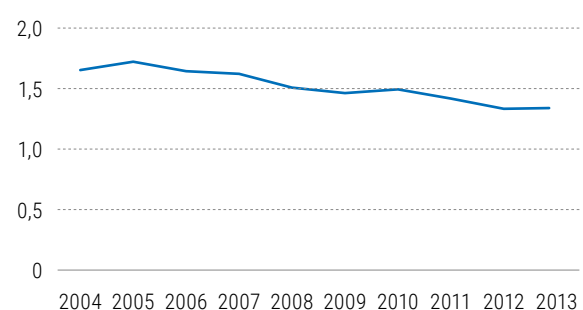
Eesti ettevõtete koguarv on kasvanud ning ületab praeguseks eelmist buumieelset kõrgaega. Samal ajal on ettevõtete sündimäär langustrendis⁷³. **Ettevõtete sündimäär langus võib seletada osa majanduskasvu aeglustumisest, kuna osa uuest lisandväärtusest loovad uued ettevõtted.** Ettevõtete surmamäär on küll kasvanud, kuid jääb sündimäärale siiski alla, mille tulemusel on ettevõtete koguarv suurenenud. Samuti on langustrendis sündinud ettevõtete keskmine tööga hõivatud isikute arv. Ettevõtluse demograafia trendid viitavad majanduse dünaamilisuse vähenemisele, mis kutsub üles ettevaatlikkusele.

Vaadates asutatud ettevõtete dünaamikat töötajate arvu kaupa, on **kasvanud üksnes nende ettevõtete arv, kus pole ühtegi töötajat.** Tõenäoliselt on siin all ka nn riulifirmad. 1–4 töötajaga ettevõtete arvus pole selget trendi,

Ettevõtete sünni- ja surmamäär (%)

Sündinud ettevõtete keskmine tööga hõivatud isikute arv

67 https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/1_coglianese%20web.pdf

68 Eesti ettevõtluse programmi kohta loe lähemalt aadressil: <https://www.hm.ee/et/ettevotlusose>

69 Eesti ettevõtluse programmi toetuste põhimõtetest võib lähemalt lugeda aadressil: https://www.hm.ee/sites/default/files/eeta_lisa1_kinnitatud.pdf

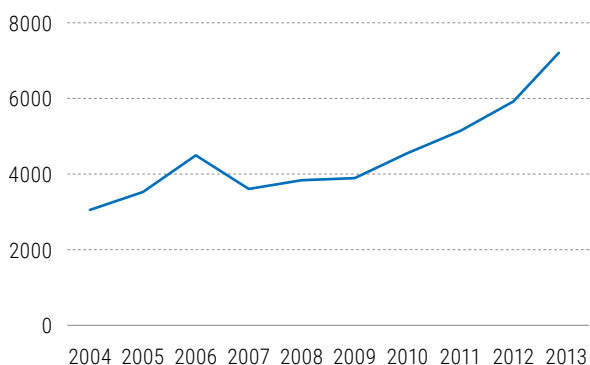
70 Viimase GEM uuringu võib leida aadressil: http://www.arengufond.ee/wp-content/uploads/2015/11/GEM_2014_Eesti1.pdf

71 2013. aasta GEM uuringu leiab aadressil: http://www.arengufond.ee/wp-content/uploads/2014/11/GEM_2013_raport.pdf

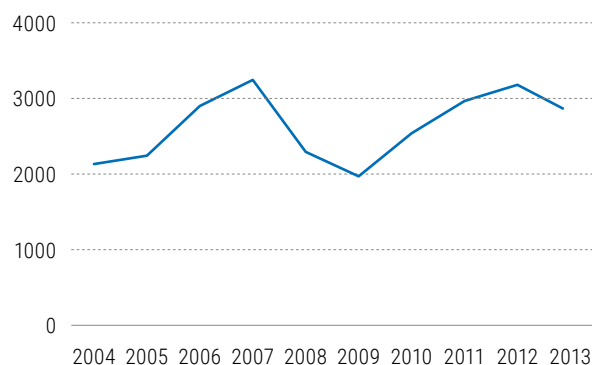
72 See taustainfo tugineb Statistikaameti ja OECD andmetele

73 Alates 2013. aastast lisandusid ettevõtete arvule FIED

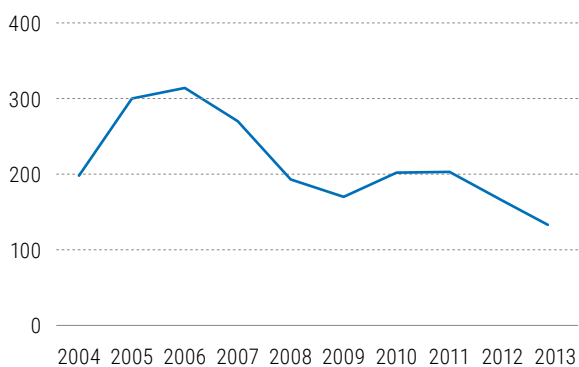
Asutatud ettevõtete arv: 0 töötajat

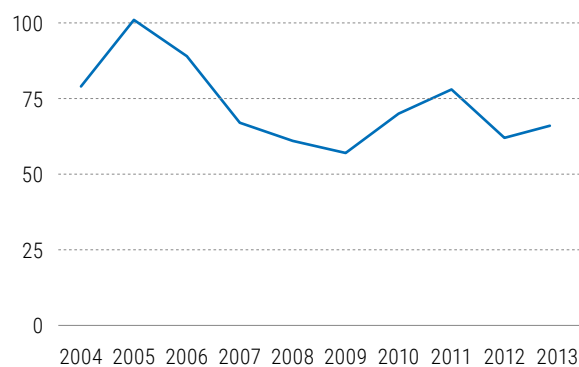
Asutatud ettevõtete arv: 1–4 töötajat

Asutatud ettevõtete arv: 5–9 töötajat

Asutatud ettevõtete arv: 10+ töötajat

Statistikaamet

kuid 5–9 ja enam kui 10 töötajaga uusi ettevõtteid on Eesti majandusse järjest vähem lisandunud. Seda trendi võib seletada vabade töökäte arvu vähenemine majanduses.

Asutatud ettevõtete arvu muutuses tegevusalade kaupa peegeldub Eesti majanduse tsükliline areng. Kui buumiaegse kiire kasvu aastatel toimus jõuline jaekaubanduse areng ning turuosade jagamine, siis viimase kümnekonna aasta jooksul on kasvanud uute ettevõtete arv kõige enam kunsti, meelelahutuse, vaba aja ja muudel teenindavatel tegevusaladel, samuti haldus- ja abitegevuste pakkumisel. Nõudlus selliste teenuste järele kasvab koos elatustaseme tõusuga. Samas pole samasugust dünaamilisust näha sektorites, kus ekspordi osakaal lisandväärtuse loomisel on suurem. Kui kunsti, meelelahutuse, vaba aja ja muudel teenindavatel

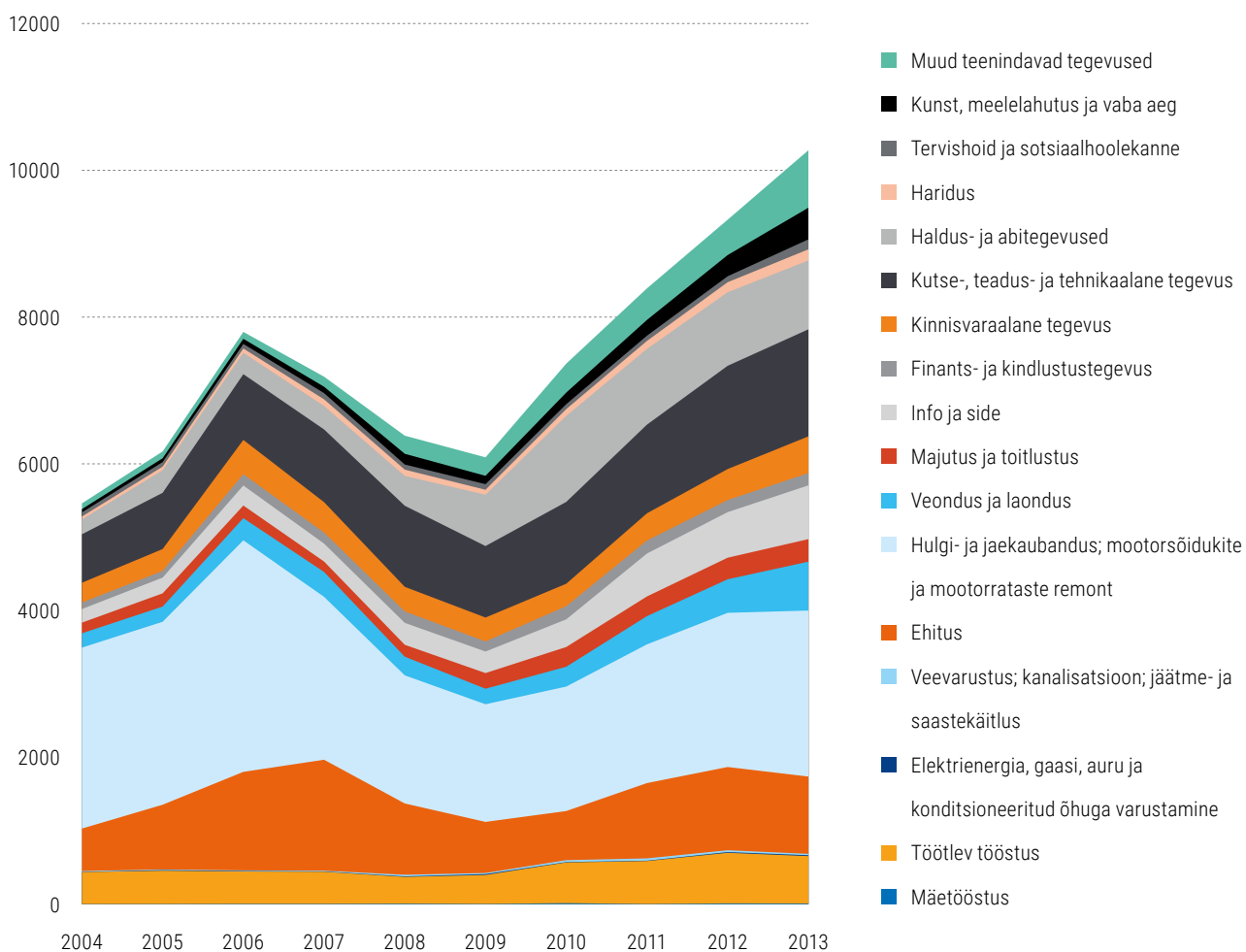
tegevusaladel on uute asutatud ettevõtete arv 2012–2013 enam kui 700 protsenti suurem kui 2004–2005, siis tööstuses on uute ettevõtete arv üksnes 50 protsenti suurem.

Kuna ettevõtlusvormid on riigiti erinevad, siis pole füüsilisest isikust ettevõtjate osakaalude rahvusvaheline võrdlemine kuigi informatiivne. **Samas on tõenäoliselt informatiivsem füüsilisest isikust ettevõtjate võrdlemine naiste ja meeste hulgas. Sellest nähtub Eesti naiste madalam ettevõtluse osalusmäär meestega võrreldes, ebakõla on suurem üksikettevõtjate ja väiksem töötajatega füüsilisest isikust ettevõtjate puhul.** GEM uuringu⁷⁴ kohaselt on naiste hulgas hirm läbikukkumise ees suurem kui meeste hulgas. OECD on leidnud, et naisettevõtjate jaoks on ligipääs ettevõtluse rahastamisele kehvem kui meesettevõtjate puhul⁷⁵.

74 http://www.arengufond.ee/wp-content/uploads/2015/11/GEM_2014_Eesti1.pdf

75 Loe OECD uuringut, mis on kättesaadav aadressil: <http://www.oecd.org/std/business-stats/entrepreneurship-at-a-glance-22266941.htm>

Asutatud ettevõtete arv tegevusalati

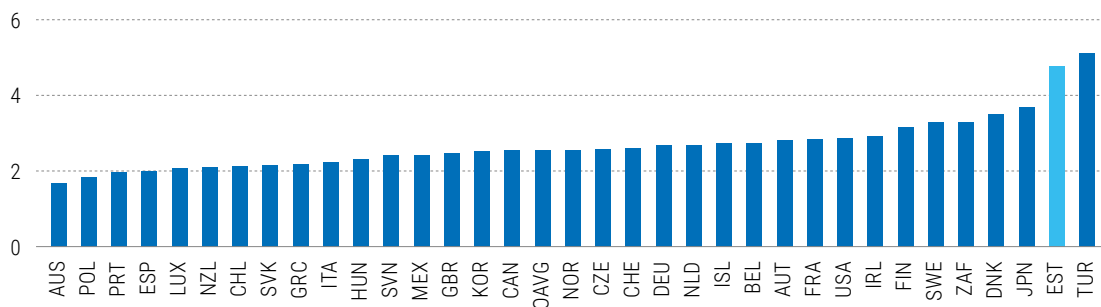
Statistikaamet

Tegevused majanduskasvu edendamiseks:

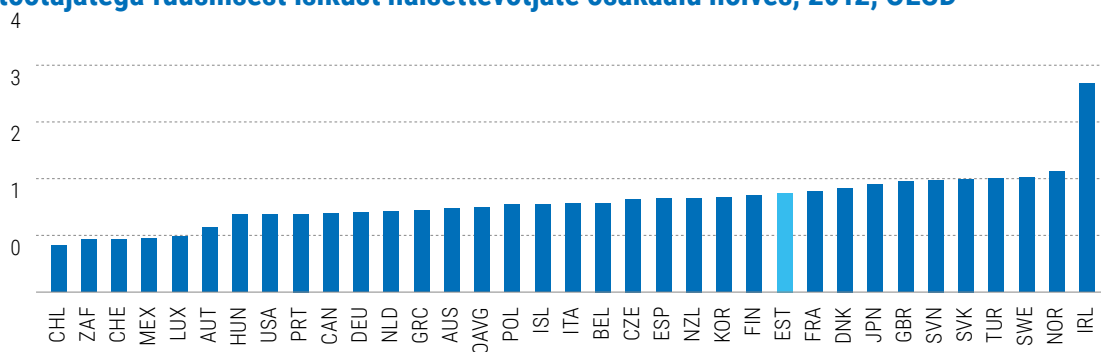
55. Viia Team Estonia kontseptsioon ellu ning vajaduse korral muuta seadusandlikku raamistikku, mis võimaldavad suunatud stiimulite ja erandite pakkumise kaudu Eesti atraktiivsust otseste välisinvesteeringute sihtkohana suurendada. Oluline on pühenduda otseste välisinvesteeringute Eestisse toomise sihtmärgi saavutamisele.
56. Lisada kõrgkoolide õppekavadesse müügi- ja ekspordikoolituse ained, suurendada EAS ekspordispetsialistide ja ekspordimüügi koolituse pakumist.
57. Lihtsustada mikroettevõtete halduskoormust, mis on seotud raamatupidamise, maksuaruandluse ja muu aruandluse kohustusega.

58. Koostada õigusloome analüüs, miks on Eesti investorikaitse kategoorias rahvusvahelises ärikeskkondade võrdluses nõrgal positsioonil, ning teha vajaduse korral korrektuurid investorikaitse raamistiku tugevdamiseks. Sealhulgas analüüsida takistusi Eesti ettevõtetesse välismaalt investeerimisel, kõrvaltades meid maailma lihtsaimate ja eelistatuimate keskkondadega (nt Delaware). Kõrvaldada takistused seadusandlikult ja muul vajalikul moel (nt pangakontode avamise lihtsustamine ja hinnalangus, ettevõtete juhtimisstruktuuride nõuete lihtsustamine jne.). Lihtsustada välisinvestorite ettevõtetesse investeerimise korda, langetades administratiivseid reegleid kapitalipaigutuse registreerimisel ning tõendamisel.

Füüsilisest isikust meesüksikettevõtjate osakaal hõives suhestatuna füüsilisest isikust naisettevõtjate osakaalu hõives, 2012, OECD

Töötajatega füüsilisest isikust meesüksikettevõtjate osakaal hõives suhestatuna töötajatega füüsilisest isikust naisettevõtjate osakaalu hõives, 2012, OECD

59. Edendada e-residentsuse programmi, et ettevõtete digitaalselt loomine ja välisosaluste haldus oleks distantsilt mugavalt ja madalate kuludega teostatav.

60. Rakendada Eestis rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline osalusoptioonide maksuraamistik.

61. Töötada välja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline ühisrahastuse regulatsioon, mis lihtsustab alustaval ettevõttel kapitali kaasamist ning pakub inimestele alternatiivse võimaluse säästusid ettevõtlusesse paigutada. Ühisrahastuse keskkondade

kiire kujunemine maailmas, sealhulgas Põhjamaades, on osa riikide konkurentsivõimest.

- Luua lihtne rahastuspakkumuste finantsjärelevalve juures registreerimise ja ühisrahastusplatvormide litsentsi saamise raamistik.

- Tõsta väärtpaberituruseaduses⁷⁶ väärtpaberi avaliku pakkumise piirmäära vähemalt 1,5 miljoni euron.

62. Rakendada elektri hinna diferentseerimise põhimõtet, mis võimaldab suurtarbijatele rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisema hinnaga elektrit pakkuda.

⁷⁶ <https://www.riigiteataja.ee/akt/114112015002>

Maksukeskkonna parandamine

Maksud peavad soosima inimeste töötamist, ettevõtete investeringuid ning innovatsiooni, paljude riikide jaoks on olulisel kohal, et maksusüsteem soosiks välisinvesteeringuid. Üldjuhul on maksusüsteemi kaudu pikaajalise majanduskasvu toetamise võimalused siiski piiratud. Kuigi maksude tase ja struktuur erinevad riigiti suuresti, peavad avatud majandusega riigid silmas pidama teistes riikides toimuvat, sest maksusüsteemi kasutatakse järjest enam riikide rahvusvahelise konkurentsivõime säilitamiseks ja suurendamiseks. Rahvusvaheline maksukonkurents on kindlasti tervitatav, kuid võidujooks maksumäärade alandamisel võib õhnestada maksusüsteemi jätkusuutlikkust.

Eestit on aegade jooksul iseloomustanud tugev eelarvedistsipliin – tasakaalus riigieelarve ning väike avaliku sektori võlg. See on olnud Eesti makromajandusliku stabiilsuse saavutamisel nurgakivi, olles muutunud osaks meie rahvusvahelisest kuvandist. Majandusarengu töögrupi seisukohalt **on oluline distsiplineeritud eelarvepoliitika jätkamine**, et ühiskonnas kinnistuks veelgi arusaam, et elada tuleb oma võimete piires. Sarnaselt paljude teiste riikidega on Eesti alandanud tootmistegevust koormavaid tööjõu maksumäärasid, kompenseerides seda tarbimise maksustamisega. Eesti maksusüsteemi oluliseks tugevuseks on lihtsus ja stabiilsus, mida tuleb kindlasti edaspidi säilitada. Rahvusvahelises maksusüsteemide võrdluses on The Tax Foundation⁷⁷ seadnud Eesti süsteemi kolmel viimasel aastal esikohale.

Majandusarengu töögrupp on seisukohal, et **maksude struktuur ja maksumäärad ei peaks olema majandusarengut toetavate meetmete diskussioonis esikohal**. Eesti maksusüsteem soosib majanduskasvu, kuid Eestil on mõned võimalused muuta oma maksusüsteemi mõnevõrra kasvusõbralikumaks.

Majandusarengu töögrupp rõhutab, et **maksumuutuste elluviimisel peab maksusüsteemi ettearvatavus säilima** ning kõikidest kavandatavatest muutustest tuleb põhjalikult teavitada. Maksumuudatuste ellu viimisel peab seadma eesmärgiks, et seda tehakse maksutulu suhtes neutraalselt. **Oluline on näha reformide vajadust tervikuna, et erinevad reformid tugevdaksid teineteist**. Näiteks teadus- ja arendustegevust soodustavate maksuametmete välja töötamisest on üksinda vähe kasu, kui puudub innovatsiooni realiseerimiseks vajalik inimvara. Sellisel juhul tuleb samal ajal luua eeldused sobiliku töökatte leidmiseks.

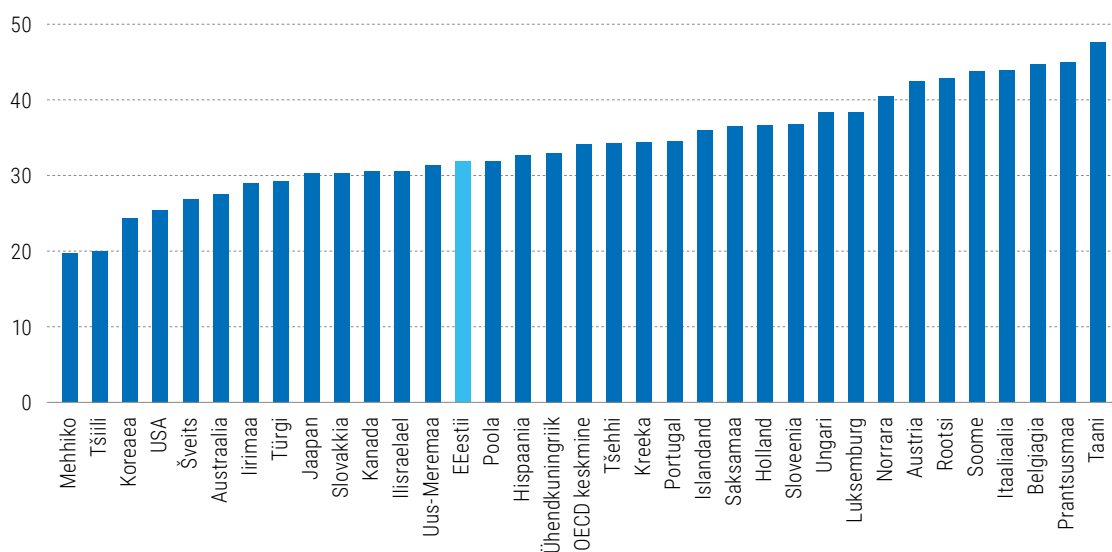
Eesti maksustruktuur võrdluses OECD riikidega

Eesti on maksutulu ja SKP suhte poolest OECD riikide hulgas võrdlemisi lähedal OECD riikide keskmisele. Eesti 32-protsendine maksutulu tase on kõrgem kui anglosaksi riikide 30 protsendiline tase, kuid me edestame Põhjamaade 42 protsendilist taset. Eesti on üldise maksukoormuse osas sarnane pigem anglosaksi riikidele. Majandusarengu töögrupi arvates võiks hinnata meie riigi funktsioone selle sihtgrupi suhtes.

OECD riikide võrdluses paistab Eesti silma madalama füüsilise ja juriidilise isiku tulumaksukoormuse poolest. Juriidilise isiku tulumaksu poolest on Eesti OECD riikide madalama maksukoormusega riikide hulgas. Sama kehtib ka omandimaksude kohta. Keskmisest kõrgem maksukoormus on meil sotsiaalmaksu ning kaupade ja teenuste maksude vallas.

⁷⁷ <http://taxfoundation.org/article/2016-international-tax-competitiveness-index>

Maksutulu, % SKPst, 2013

Eesti maksustruktuur võrdluses Põhjamaade, anglosaksi riikide ja OECD riikidega, % SKP-st

	Maksutulu	Tulumaks		Muud maksud			
		Füüsiline isik	Juriidiline isik	Sotsiaalkindlustus	Payroll	Omand	Kaubad ja teenused
Eesti	31,8	5,5	1,7	11,1	0,0	0,3	13,0
Põhjamaad	42,1	15,0	3,7	7,2	1,0	1,6	13,0
Anglosaksi riigid	29,5	10,3	3,2	3,7	0,4	2,7	8,7
OECD	34,2	8,8	2,9	9,1	1,9	1,9	11,0

OECD, 2013

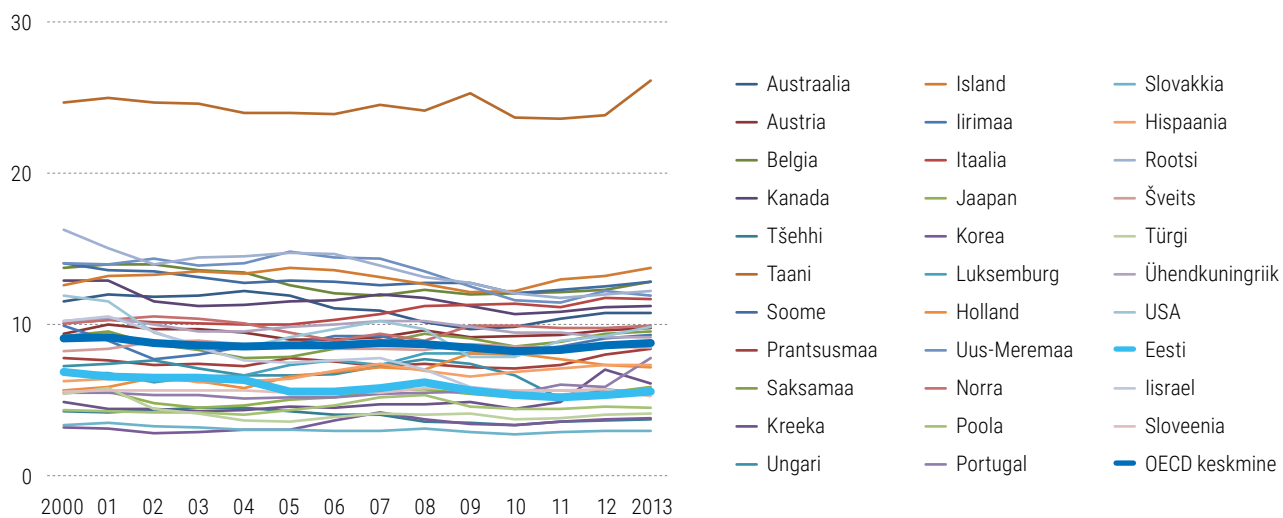
Tegevused majanduskasvu edendamiseks:

63. Alandada Eesti maksukoormust riigi funktsioonide vähendamise kaudu.
64. Säilitada Eesti praegune ettevõtete tulumaksusüsteem, lisades sellesse võimaluse maksustada madalama maksumääraga regulaarsed dividendimaksud.
65. Jätkata seniseid samme ettevõtete maksukoormuse alandamisel, vajaduse korral kasutada selleks omandimaksude osakaalu suurendamist riigieelarve tulude poolel.
66. Kasutada käibemaksu- ja sotsiaalmaksuaugu vähenemisest tekkivad vahendeid ettevõtete maksukoormuse alandamiseks.
 - Riigieelarve strateegias eraldi peatükis analüüsida maksuaugu dünaamikat, seada eesmär-

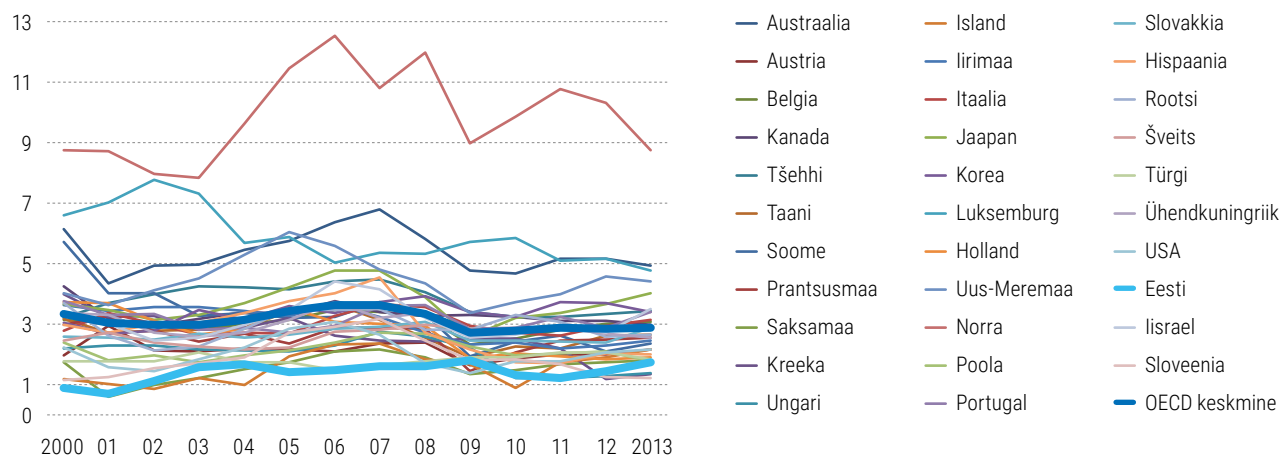
gid maksuaugu vähendamiseks ning sammud selle saavutamiseks

67. Võtta maksusüsteemi kujundamisel enam arvesse rahvusvahelise konkurentsivõime parandamise aspekti.
68. Vähendada ebaausat maksukonkurentsi väikeste ja keskmiste ettevõtete hulgas.
 - Analüüsida väikeettevõtjatele litsentsitasu sisse seadmise võimalikkust, samuti rakendada enam valdkonna võrdlusnäitajaid maksekuulekuse suurendamiseks.
69. Muuta sotsiaal- ja ravikindlustusmaks töövõtja maksuks, et suurendada töövõtja teadlikkust tööjõukuludest ning parandada Eesti positsiooni rahvusvahelistes konkurentsivõime järjestustes.

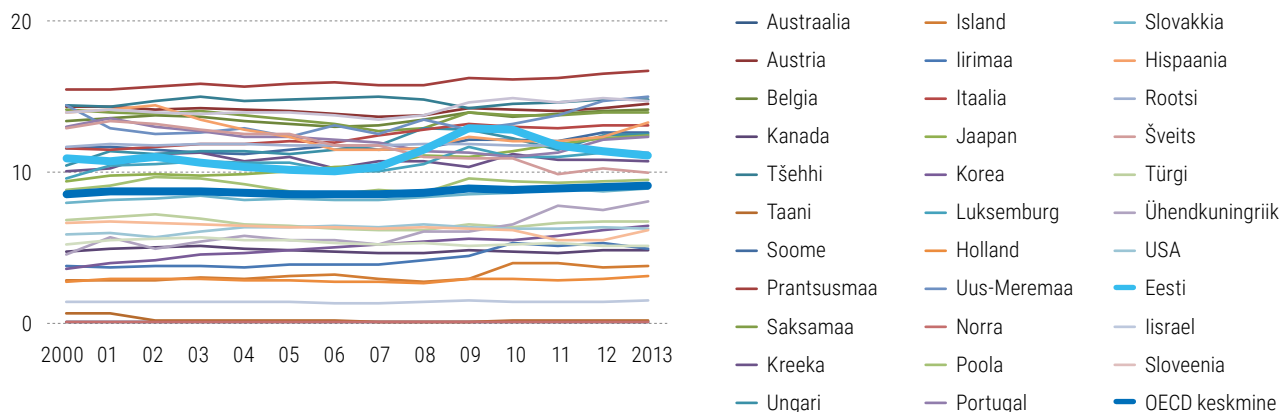
Füüsilise isiku tulumaks, % SKPst

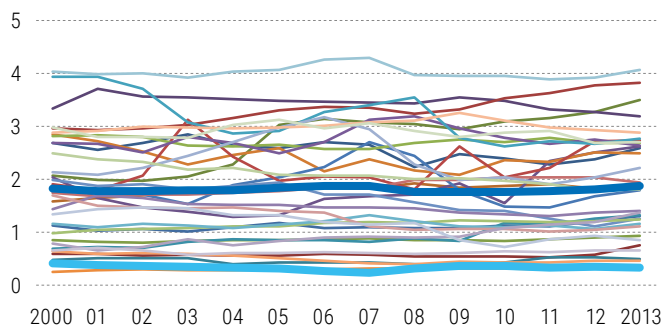
Juriidilise isiku tulumaks, % SKPst

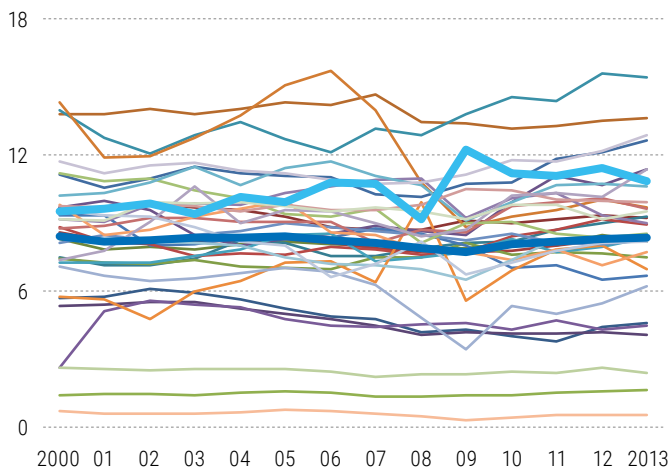
Sotsiaalmaks, % SKPst

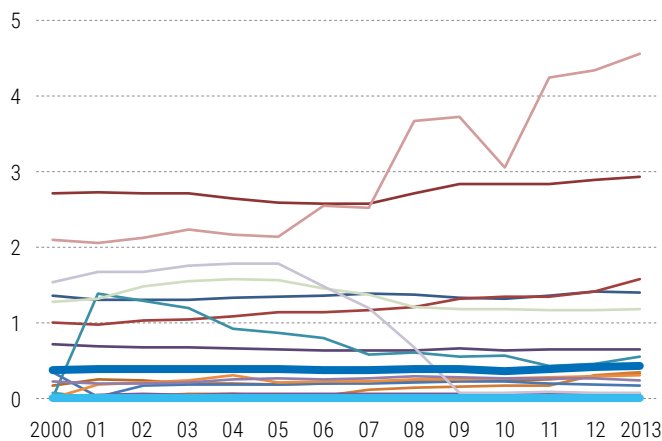
Varamaksud, % SKPst

Kaupade ja teenuste maksud, % SKPst

Muud tööjõumaksud, % of GDP

Eriteema 5. Säilitada ettevõtte tulumaksusüsteem, maksustades madalama määraga regulaarsed dividendimaksud

Eesti ettevõtete tulumaksusüsteem on soosinud kapitali akumulatsiooni majanduses – investeeritud kasumilt pole vaja maksta tulumaksu. See on olnud oluline, sest Eesti ettevõtete kapitaliga varustatuse tase jääb kõrgema sissetulekutasemega riikidele alla. Tänu praegusele süsteemile on Eesti ettevõtetel kogunenud märkimisväärsed puhvrid, mis on parandanud ettevõtete tugevusvaru. Meie maksusüsteem soosib Eesti kaudu teistel turgudel tegutsemist. **Ettevõtte kasvamist toetavad maksusüsteemi elemendid tuleb edaspidi säilitada.**

Empiirilised tõendid näitavad, et ettevõtte tulumaksu määra alandamisel on majanduskasvule positiivne mõju. Alandamise mõju majanduskasvule sõltub ettevõtete vabanevate vahendite hulgast ning kasutamise viisidest. Kui vahendid suunatakse täiendavaks palgatõusuks, siis võib selle mõju majanduskasvule olla tagasihoidlikum võrreldes põhivarainvesteeringute või innovatsiooni kulude suurendamisega. Selline muudatus võib positiivselt mõjuda ka otseste väli-

sinvesteeringute sissevoole. Vastuargumendina võib mainida, et Eesti investeeringute tase on rahvusvahelises võrdluses võrdlemisi kõrge. Riigi poolt vaadatuna parandaks selline süsteem ettevõtte tulumaksulaekumise voogude stabiilsust.

Eesti praegust ettevõtte maksusüsteemi saab teha atraktiivsemaks juba üles ehitatud ehk stabiilset tuluvoogu teenivate ettevõtete jaoks. Selleks annab võimaluse maksustada 14 protsendilise maksumääraga regulaarsed dividendimaksud. Regulaarse dividendimakse võib defineerida kolme eelneva aasta keskmise jaotatud kasumina. Seda ületavad dividendimaksud maksustatakse praeguse 20 protsendilise maksumääraga. See muudatus võib mõnevõrra suurendada kapitali ringluskiirust Eesti majanduses.

Ideaalis tuleks muudatus kujundada end ise ära tasuvana. See tähendab, et maksumäära alandust ei ole vaja maksutulude languse vältimiseks teiste maksude tõstmisega kompenseerida.

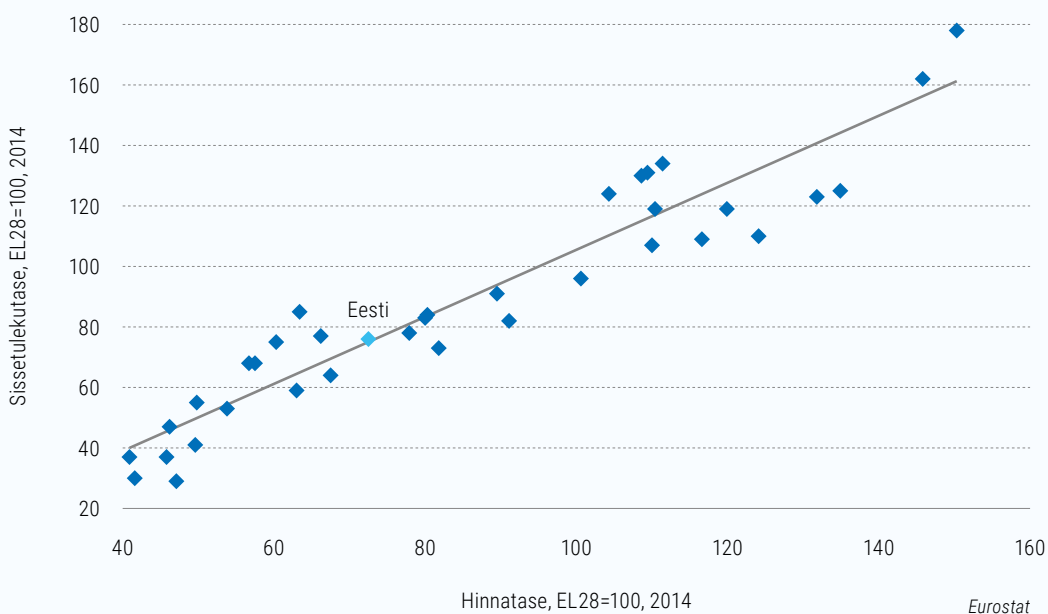
Eriteema 6. Maksukoormuse nihutamine ettevõtelt omandile

Eesti on nihutanud maksukoormust ettevõtelt tarbimisele, mida peetakse majanduskasvu soosivaks sammuks. Ettevõtete alanenud maksukoormus on parandanud nende konkurentsivõimet. Samas on tarbimismaksude tõusu tõttu kerkinud mitmete kaupade suhteline hind, mis on omakorda mõjutanud inimeste tarbimisotsuseid. Kõrgem üldine hinnatase on tõenäoliselt avaldanud survet ka palgatõusule.

Rahvusvahelises võrdluses paistab Eesti silma kõrge hinnataseme poolest, kui võrdluse aluseks on meiega ligikaudu sama sissetulekutasemega Euroopa Liidu riigid. Eesti suhteline hinnatase 2014. aastal oli 72,4 protsenti ning sissetulekutase 76 protsenti Euroopa Liidu keskmisest. Eestiga ligilähedaselt sama sissetulekutasemega on mitu riiki, näiteks Tšehhi, Slovakkia, Poola, Leedu, Ungari, aga kõik need riigid jäävad hinnataseme poolest Eestile alla. **Seetõttu tuleb hinnataset tõstvate maksumuudatuste elluviimisel arvestada mõjuga rahvusvahelisele konkurentsivõimele.** Kõrgem hinnatase mõjutab majandustegevust pärsivalt. Eesti kõrge hinnataseme valguses on tarbimismaksude ennaktõstmise võimalused piiratud.

Regulaarsete dividendimaksete tulumaksumäära alandamine suurendab küpsusfaasi jõudnud ettevõtete konkurentsivõimet, kuid selle kõrval on oluline mõjutada ka alustavate ettevõtete tootlikkust. Alustaval ettevõttel pole enamasti kasumit, seetõttu ei anna tulumaksumäära alandamine nende ettevõtete arengule lisahoogu. Alustava ettevõtte jaoks on koormaks võrdlemisi kõrge tööjõumaksude tase. **Eestil on võimalus alandada tööjõumaksude osakaalu eelarves omandimaksude suurendamise arvelt.** Näiteks omandimaksude osakaalu tõstmise SKP suhtes 1 protsendipunkti võrra jätab Eesti rahvusvahelises võrdluses endiselt madalate varamaksudega riikide hulka, kuid see võimaldaks alandada sotsiaalmaksumäära pisut vähem kui 3 protsendipunkti võrra. Selline muudatus ei alandaks Eesti sotsiaalmaksukoormust siiski veel OECD riikide keskmisele tasemele. Majandusarengu töögrupp ei propageeri kõrgete määradega omandimaksude kehtestamist. Kõrgem omandimaks võib mõneti suurendada ka varade ringluskiirust majanduses, aidates seeläbi kaasa varade tootlikumale kasutusele.

Sissetulekutase versus hinnatase, Euroopa riigid

Eriteema 7. Tootlikkuse suurendamine maksude ja otsetoetuste abil innovatsiooni soodustamise kaudu

Tänapäevaste maksureformide üheks eesmärgiks on maksuerandite kaotamine ja seeläbi maksubaasi laiendamine. Empiirilised tulemused näitavad, et sellistel maksureformidel on majanduskasvu kiirendav mõju. Maksusüsteemi suurem neutraalsus seab erinevad majandustegevuse harud üksteise suhtes võrdsemasse positsiooni ning vähendab turuväärastuste tekke ohtu. **Eesti on säilitanud oma maksusüsteemi homogeensena, ilma keeruliste eranditeta, muutes maksusüsteemi lihtsuse meie eeliseks.**

Innovatsioon on seevastu valdkond, mida on järjest enam toetatud maksumeetmete kaudu, samuti pakutakse innovatsiooni otsetoetusi. Ka paljud mitte OECD riigid, millega Eesti investeringute pärast konkureerib, kasutavad nii investeringute kui ka teadus- ja arendustegevuse elavdamiseks maksusoodustusi. **Kui**

maksumeetmed alandavad teadus- ja arendustegevuse suhtelist hinda, siis selle tulemusel suurenevad ettevõtete investeringud teadus- ja arendustegevusse. OECD viitab, et teadus- ja arendustegevuse otsetoetused võivad olla tõhusamad uute ettevõtete puhul, kellel on piiratud ligipääs laenu- ja omakapitalile. Kokkuvõttes on OECD leidnud, et innovatsiooni toetavate maksumeetmete mõju tootlikkuse suurenemisele on tagasihoidlik, olles siiski suurem teadusmahukamates tegevusharudes. Samas võib innovatsiooni toetamise maksumeetmete tutvustamisega juhtida erasektori tähelepanu rohkem innovatsioonile. RVF hinnangul on hästi disainitud ning ellu viidud teadus- ja arendustegevuse maksusoodustuste ja otsetoetuste süsteemil kõrge sotsiaalne tulumäär. Kui inimvara piirangu tõttu maksusoodustused ja otsetoetused efekti ei anna, siis tuleks soodustada tehnoloogia ülekandumist.

Tegevused majanduskasvu edendamiseks:

70. Hinnata Eesti teadus- ja arendustegevuse otsetoetuste süsteemi tõhusust ning analüüsida, kas teadus- ja arendustegevust soodustavate maksumeetmete olemasolu suurendaks erasektori teadus- ja arendustegevuse aktiivsust.

Varia

Majandusarengu ettenägelikum juhtimine arengukavadega

Eesti arengut suunab ligikaudu 50 strateegilist dokumenti⁷⁸. Need arengukavad on heaks kiidetud, kuid ei ole täies ulatuses rahastatud. Arengukavade täitmise jälgimiseks koostatakse regulaarselt aruandeid ning uuendatakse rakendusplaanid.

Alljärgnevalt on välja pakutud sammud konkurentsivõime kava tõhususe parandamiseks, milleks tuleb arengukava tegevused ja sihtmärgid jagada prioriteetse järgi klassidesse. Prioriteetse eesmärgi saavutamata jäämisel tuleb poliitikameetmed automaatselt üle vaadata. Lisaks tuleb eesmärkide saavutamist hinnata prognooside põhjal, mitte tagasivaatavalt. Samuti on soovitatud kaaluda konkurentsivõime kava formaadi muutmist. **Eesmärgiks tuleb seada, et konkurentsivõime kava tuvastab konkurentsivõimet pärssivad tegurid ning pakub neile lahendused.**

Eesti majandusarengut kujundavad strateegiad on seotud ühtseks tervikuks horisontaalses konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“⁷⁹. Konkurentsivõime kava kirjeldab Eesti konkurentsivõime suurendamiseks püstitatud eesmärgid ning nende saavutamiseks vajalikke tegevusi. **Eesti seadis põhieesmärgiks saavutada tootlikkuse kiire kasv, seda nii suurema kapitalimahukuse kui ka kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste kaudu, ning taastada majanduskriisi eelne kõrge tööhõive tase.** Lisaks on alameesmärkide hulgas näiteks teadus- ja arendustegevuse investeringute taseme tõstmine 2015. aastaks 2 protsendini ning 2020. aastaks 3 protsendini SKPst, Eesti osakaalu suurendamine maailmakaubanduses 0,11 protsendini aastaks 2020 ja palju muid alameesmärgid.

Kui tööhõive taseme puhul on Eesti 2020 eesmärgi juba saavutanud, siis mitmete teiste eesmärkide saavutamine on kahtluse all. **Eelmisel aastal langes tootlikkus töötaja kohta 70 protsendini EL keskmisest, jäädes alla 73 protsendile seatud sihttasemest. Veelgi enam, tootlikkus on olnud stagnatsioonis alates 2012. aastast.** 2020 eesmärgi saavutamiseks peab Eesti tootlikkust suurendama järgmise viie aasta jooksul sama palju nagu eelmise kümne aasta jooksul kokku. **Teadus- ja arendustegevuse investeringute 3 protsendise taseme SKPst on seni saavutanud küpärtaisis riike, kus keskmine sissetulekutase ületab Eesti oma tublisti üle kahe korra.** Eesti jaoks on tegu ambitsioonika sihtmärgiga. Maailmakaubanduse osakaalu suurendamise eesmärgi saavutamiseks peab Eesti kasvatama ekspordi ajavahemikul 2016–2020 igal aastal ligikaudu 4 protsendipunkti võrra kiiremini, kui on maailmakaubanduse keskmine kasv. Riigi eelarvestrateegia aluseks olevad makroprognoosid sellist turuosa suurendamise kasvu ette ei näe. Eesti jäi 2015. aastal märgatavalt maha täiskasvanute elukestvas õppes osalenute määra eesmärgist, 15 versus 12,4 protsenti.

Konkurentsivõime kava täitmist vaadatakse üle igal kevadel ning uuendatakse selles olevaid meetmeid ja tegevusi. **Konkurentsivõime kava efektiivsust aitaks suurendada suurem reeglipõhisus arengukava eesmärkide saavutamise hindamisel. Kõrvalekalde korral automaatselt käivituv ülevaatuse rutiin aitab säilitada pühendumust iseendale võetud eesmärkide saavutamisel.** Samas ei pea iga kõrvalekalle kaasa tooma automaatset ülevaatust. Arengukavas sisal-

78 Vaata lähemalt aadressil: <https://valitsus.ee/et/eesmargid-tegevused/arengukavad>

79 Konkurentsivõimekava leiab aadressilt: <https://riigikantselei.ee/et/konkurentsivoime-kava-est-2020>

duvad tegevused ja eesmärgid võib jagada alljärgnevalt⁸⁰. Eeltegevused on hädavajalikud sammud arengukava elluviimiseks. Kui eeltegevust ei toimu, tuleb leida alternatiivsed sammud arengukava eesmärkide saavutamiseks. Vastasel juhul tuleb arengukava ja selles seatud eesmärgid üle vaadata. Kvantitatiivse tulemuslikkuse kriteerium seab näitajale kvantifitseeritud eesmärgi, mida peab saavutama arengukava elluviimiseks. Need näitajad peavad olema poliitika meetmete abil piisavalt kontrollitavad. Lisaks on indikatiivsed sihtmärgid, mida kasutatakse arengukava lisaeesmärkide saavutamise hindamiseks ja mis täiendavad kvantitatiivse tulemuslikkuse kriteeriume. Struktuursed sihtmärgid on raskesti kvantifitseeritava mõjuga tegevused, mida tuleb ellu viia arengukava eesmärkide saavutamiseks. Automaatne ülevaatus, kui mõni eeltegevus jääb täitmata või kvantitatiivse tulemuslikkuse kriteeriumit ei saavutata.

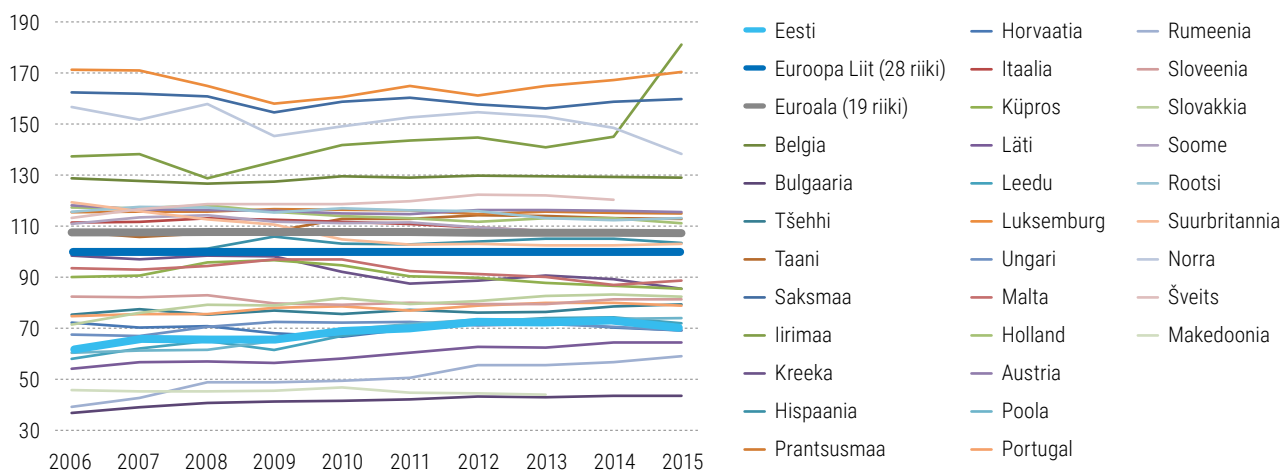
Praegusel juhul hinnatakse konkurentsivõime kava eesmärkide saavutamist tagantjärele, oodates ära laekuvad andmed. Võtmenäitajate prognoosidele tuginemine annaks võimaluse kõrvalekallet varem tuvastada. Tuginedes viimase riigieelarve strateegia aluseks olevale makroprognoosile, käib Eestile ekspordi turuosa suurendamise sihtmärgi saavutamine aastaks 2020 üle jõu. Kasutades lisaks Euroopa Komisjoni prognoosi EL kohta, **ei ole Eestil lootust täita ka konkurentsivõime kavas põhieesmärgiks seatud tootlikkuse kasvu kriteeriumit**, ei lähiaastatel ega ka aastaks 2020.

Alljärgnevalt on esitatud mõned ettepanekud konkurentsivõime kava formaadi täiendamiseks:

- **Oluline on see, et konkurentsivõime kava koostamise protseduur võimaldab tuvastada peamised majandusarengut takistavad tegurid, teha nende kohta vajalikud analüüsid ja anda teada tulemusel koos välja pakutud lahendustega.** Sealjuures tuleb märgatavalt suurendada kvantitatiivse analüüsi rolli hinnangute andmisel.
- Esmajärjekorras on vaja keskenduda teguritele, mis toetavad majanduskasvu lühiperspektiivis e. äritsükli sagedusel. See ei tähenda, et konkurentsivõimet pikemas perspektiivis mõjutavad tegurid tuleks kõrvale jätta.
- Praegusel juhul on osa konkurentsivõime kavas eesmärgistatavaid näitajaid, eelkõige tööjõuturuga seotud, märkimisväärses sõltuvuses majandus tsüklilisele arengule või olid selle taga muud struktuursed muudatused. Iseenesest võib ka tsüklilise iseloomuga näitajaid sihtmärgiks seada, aga nende muutuse tõlgendamine on keerukam.
- Eesti tooted on maailmaturul tugevas hinnapõhises konkurentsivõime, kuid konkurentsivõime kava on keskendunud suuresti hinnavälisele konkurentsivõimele. Sestap võiks konkurentsivõime kavas olla välja arendatud ka detailsem hinnapõhise konkurentsivõime näitajate plokk, mis praegusel juhul piirdub reaalse tööjõuühikukulu näitajaga.

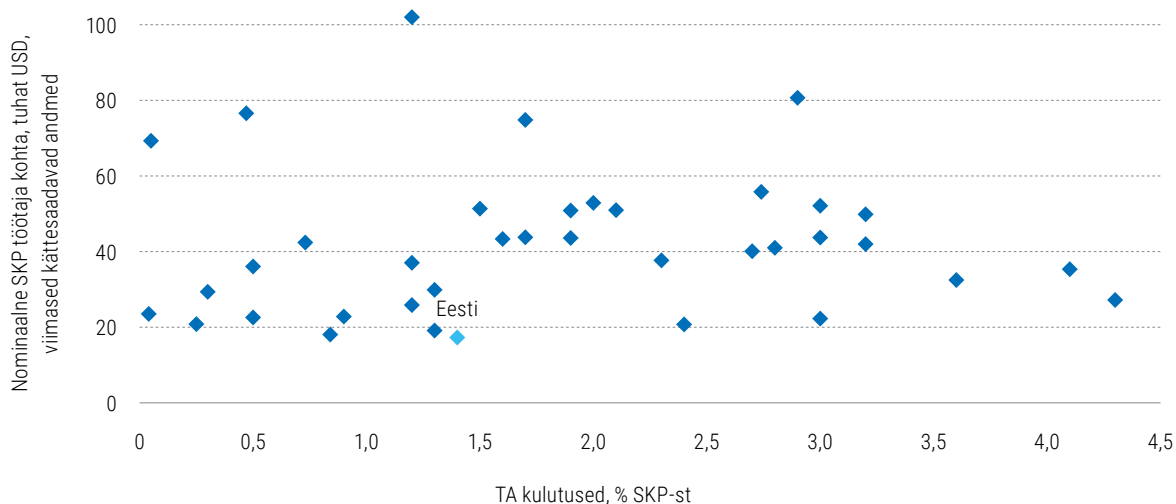
80 Sellise jaotuse aluseks on RVF poolt majanduspoliitilistes programmides tingimuslikkuse seadmisel kasutatavad kohustuste eri vormid. Loe lisaks: <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/conditio.htm>

Töötaja tootlikkus EL=100 suhtes (%)

Eurostat

TA kulutused versus nominaalne SKP töötaja kohta

Tegevused majanduskasvu edendamiseks:

71. Kaaluda konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ formaadi muutmist, et see võimaldaks tuvastada majanduse konkurentsivõimet pärssivad tegurid ja pakuks lahendused. Konkurentsivõime kava peab muutuma tugeva analüütilise sisuga dokumendiks, mis toetub senisest enam kvantitatiivsele analüüsile. Defineerida konkurentsivõime ja operatsionaliseerida see kontseptsioon, siduda konkreetsete mõõdikutega, ja määrata sellele vastutaja.
72. Suurendada reeglipõhisust konkurentsivõime kava eesmärkide saavutamise hindamisel, et tagada eesmärkidest kõrvalekallete ilmnemisel

automaatne kava ülevaatus. Struktureerida konkurentsivõimet tagavad tegevused ning sihtmärgid prioriteetsuse põhjal. Muuta konkurentsivõime kava tagasivaatav hindamine prognooside põhjal hindamiseks.

73. Eristada konkurentsivõimet lühi- ja pikaajaliselt mõjutavad tegurid, välja arendada hinnapõhised konkurentsivõimet hindavate näitajate plokk. Kasutada indikaatoreid, mida riik või avalik sektor saab otseselt mõjutada (efektiivne maksumäär jm).
74. Siduda arengukavades olevad tegevused konkreetsete riigieelarve eraldistega.

Juhtimiskultuur majanduskasvu toetaja või piirajana

Eesti ühiskonna areng ja majanduskasv on kiirem, kui seda veab ja toetab kvaliteetne ja tulevikku suunatud juhtimine. Ilma oskusliku juhtimiseta on kasv aeglasem, rohkemate piirangute ja eksimustega ning ressursse kulutav. Juhtimine aitab suuna ja eesmärkide seadmise, meeskonna loomise ja arendamise, ressursside leidmise ja töö korraldamise ning tagasiside ja jätkuva õppimise kaudu jõuda oma eesmärkideni. Tehes neid tegevusi hästi ja oskuslikult on võimalus jõuda eesmärkideni kiiremini ja efektiivsemalt. Paljud juhtimise valdkonnaga seonduvad teemad käivad ühtviisi nii avaliku kui ka erasektori kohta.

Eesti lähiajaloo tõttu on meil rahvusvahelise juhtimise oskusi ja pikaajalist kogemust märgatavalt vähem. Praeguse Eesti ettevõtluse vundamendi ehitas üles põlvkond, kes peale Eesti taasiseseisvumist alustas ettevõtlusega ning osales aktiivselt erastamises. Järgnenud 25 aasta jooksul on olnud väga kiire areng. Kuigi seda on raske mõõta, võib siiski arvata, et Eesti juhtimistava ja -kompetentsid pole jõudnud arenenud maailmaga võrreldavale tasemele. **MATG arvates on Eestis rakendatavad juhtimistavad ja hoiakud sageli võrreldavad sellega, mida Lääne-Euroopa kasutas paarkümmend aastat tagasi.** See tähendab juhikeskset ja autoritaarsemat juhtimist, tagasihoidlikku kaasmist, vähest töötajate arendamist ja meeskonnatööd, nõrka strateegilist planeerimist ja ärianalüüsi vähest kasutamist otsuste tegemisel. Rohkem nüüdisaegseid juhtimistavasid on võetud kasutusele välisomanikele kuuluvates ettevõtetes.

Suurimaid Eesti kapitalile kuuluvaid ettevõtteid, mis on ühtlasi ka suurimateks tööandjateks ja maksu- maksjateks, juhib valdavalt nüüdisaegse Eesti ettevõtluse üles ehitanud põlvkond. Need ärimudelid on tuginenud enam Eesti odavast tööjõust tulenevale konkurentsieelisele. Praeguseks on need inimesed

eluaastate järgi 50ndate lõpus ja 60ndates. Olles väga hästi teinud oma elutöö ja saanud rikkaliku kogemuse, on nende töövõime, energia ja riskivalmidus paratamatult langemas. Eestis puuduvad pikaajalised tavad, kuidas ettevõtte juhtimine antakse üle kas professionaalsetele juhtidele või järgmise põlvkonna omanikele. Juhikeskse juhtimisstiili tõttu ei ole ettevõtete seest tihti peale kasvamas iseseisva mõtlemise ja strateegilise visiooniga uusi juhte. See tähendab, et lõpuks olude sunnil toimuv juhivahetus on ette planeerimata, takistades ettevõtte keskendumist ja sujuvat toimimist ning langetades ettevõtte väärtust.

MATG püstitab hüpoteesi, et Eesti majanduskasvu raugemine võib osaliselt olla mõjutatud Eesti ettevõtjate elukaarest ja sellega seotud majandusaktiivsuse vähenemisest. Selle teguri mõju võib jätkuda veel paljude järgnevatel aastatel jooksul. Sestap kutsub MATG nendel teemadel avatult arutama ja mõtlema, mis suunas peaks Eesti juhtimiskorraldust ja head juhtimistava arendama. Selle protsessi eestvedajad saavad olla eelkõige ettevõtlusorganisatsioonid ja nende allliidud, aga ka suuremad ettevõtted.

OECD äriettevõtete struktuuri andmetel⁸¹ jääb Eesti ettevõtete keskmise suuruse poolest alla enamikule OECD riikidele. Võiks arvata, et selles mängib olulist rolli nii Eesti majanduse väike maht kui ka elanikkond, kuid näiteks Soome ja Rootsi enam kui 250 töötajaga ettevõtted ületavad keskmise hõivatute arvu poolest Ameerika Ühendriikide, Suurbritannia või Saksamaa ettevõtteid. Silmas peab pidama, et suurematel ettevõtetel on sageli keskeltläbi suurem tootlikkus ning võimekus teadus- ja arendustegevuse kulusid kanda. See on ettevõtete juhtimise valdkonda kuuluv küsimus, kas meie ettevõtted saaksid oma jõude ühendamises või üksteisega liitudes oma väärtust kasvatada ning üleilmsel turul paremini kanda kinnitada.

81 Vaata lähemalt aadressil: http://www.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/entrepreneurship-at-a-glance-2016_entrepreneur_aag-2016-en

Juhtimise kvaliteet avalikus sektoris on võtmetähtsusega. Kuigi pehmeid oskusi ja kogemusi on raske mõõta ja võrrelda, on poliitikakujunduse tõhusust ning riikide juhtimisvõimekust siiski hinnatud. BertelsmannStiftung⁸² koostatud enam kui 40 OECD ja EL riigi võrdluses on Eesti avaliku sektori juhtimise kateoorias keskmiste hulgas.

Avalik sektor ei ole tavaoludes küll majanduskasvu vedaja, kuid samas on avaliku sektori tõhususel ja juhtimistavadel suur mõju ülejäänud majandusele. Eesti saab olla edukas ja kasvav riik, kui meie avalik sektor toimib tõhusalt. Väiksusest tulenevalt on riigi funktsioonide ülevalhoidmine meile proportsionaalselt kallim ja koormavam kui meist kordades suurematele riikidele. Meil tuleb seda kompenseerida paindlikkusega ning avaliku sektori oskusliku juhtimisega. Veelgi enam, avalikkuse suure tähelepanu ja huvi tõttu riigijuhtimise vastu on avalik sektor juhtimispraktikate osas sageli hea ja halva eeskujuga andja rollis. Tippjuhtkond määrab kindlaks toimimise etalonid ning on ootuspärane, et ülejäänud organisatsioon järgib neid. Järjekindlalt tuleb rakendada head juhtimistava ning tunnustada parimaid eeskujusid. Madalat tolerantsi tuleb näidata halva ja meeskonnatööd lõhkuva juhtimise vastu ning selliseid juhte kriitilistele positsioonidele mitte lubada. Avaliku sektori juhtimise eripäraks on asjaolu, et puudub võimalus tugineda turusignaalidele. Kui erasektoris on ettevõtte väärtuse kasv tagasideks juhtimisotsustele, siis avalikus sektoris see ei toimi. **MATG ei ole hinnanud Eesti avaliku sektori juhtimistavasid ja nende tõhusust, kuid me soovime tellida selle hinnangu mõnelt rahvusvaheliselt kompetentsikeskusest.**

Mida keerukam on majandus, seda kriitilisem on erinevate majandusagentide omavaheline koostöö ja tööjaotus. Eesti tähtsustab riigina kõrgelt koostööd rahvusvaheliste organisatsioonide ja teiste riikidega.

Eduka toimimise seisukohalt on sama tähtis riigisene koostöö ja töökorraldus. Ministeeriumid on Eesti avaliku sektori kõige suuremad ja keerulisemad osad, mille juhtimise kvaliteedist sõltub suurel määral Eesti avaliku sektori tõhusus. Sestap on oluline, et avaliku sektori kõrgeimaid mittepoliitilised administratiivsed ametikohad oleksid mehitatud Eesti parimate juhtidega, kellel on võimalus ise oma meeskondi kokku panna. MATG leiab, et töötajate valikul nendele ametikohtadele peab andma olulise kaalu juhtimisalasele töökogemusele rahvusvahelistes ettevõtetes või organisatsioonides.

Riigile kuuluvate äriühingute majandamine peab paranema. Eesti riigil on osalus ligikaudu 30 äriühingus, millest valdavas osas on riik ainuomanik. Nendes äriühingutes töötab kokku üle 15 tuhande inimese ning sinna portfelli kuuluvad Eesti suurimad energeetika- ja logistikaettevõtted. Riigile kuuluvad äriühingud on panustanud viimastel aastatel majanduskasvu aeglustumisse. Avalikul sektoril on praegu hea võimalus ja kohustus olla tark omanik ning näidata nende avaliku huvi objektideks olevate äriühingute juures parimat võimalikku juhtimistava, et need ettevõtted väljuks kiiresti nõrgast majanduslikust seisust. See annaks Eesti majanduskasvu kiirenemisele arvestatava impulsi.

Tegevused majanduskasvu edendamiseks:

75. Rakendada rahvusvaheliselt tunnustatud ja OECD publitseeritud head juhtimistava⁸³ nii era- kui ka avaliku sektori äriühingutes ja sihtasutustes. Pöörata suurt tähelepanu nõukogude moodustamise heale tavale ja selle protsessi läbipaistvusele.
76. Tähtsustada enam avaliku sektori kõrgeimaid mittepoliitilisi administratiivseid ametikohti, kõrvaldades takistused nende positsioonide mehitamisel Eesti parimate juhtidega ja vaadates sealjuures üle ka palgapoliitika.

82 https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/Studie_NW_Policy_Performance_and_Governance_Capacities_in_the_OECD_and_EU_2016.pdf

83 <http://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance.htm>

77. Tellida avaliku sektori juhtimistavade ja nende tõhususe hinnang mõnelt rahvusvaheliselt kompetentsikeskuselt.
78. Tähtsustada meeskonnatöö ja omavahelise koostöö oskusi ja vajadust eesmärkide saavutamisel. Arendada neid oskusi palju enam juhtumipõhise lähenemise kaudu kõikidel haridustasemetel.
79. Pikaajaliselt ja teadlikult vähendada riigi osalust ettevõtluses, suurendades võimekust teenuseid ja tooteid erasektorilt professionaalselt sisse osta ja hallata.
80. Analüüsida avaliku sektori töötajate mobiilsuse suurendamise süsteemi vajalikkust, kus avaliku sektori töötajatele antakse võimalus lühiajaliselt roteerida (innovaatilistesse) erasektori ettevõtetesse, säilitades avalikus sektoris töökoha ja -tasu.

IV PEATÜKK

Tegevuste mõju, maksumus ja mõjuhorisont

Alltoodud tabel koondab kõik majandusarengu töögrupi poolt tehtud majanduskasvu kiirendate tegevuste ettepanekud. Lisaks on tabeli tulbas A ära toodud meetme mõju (skaala: väike/keskmine/suur), tulbas B meetme maksumus (skaala: väike/keskmine/

suur) ning tulbas C on kirjas, kas tegu on M – meede, A – analüüs, E – eesmärk. Viimases tulbas on ülesande tegija. NB! Tegu on hinnanguliste andmetega. 0 tähis- tab mõju puudumist või marginaalset mõju.

Meede/analüüs/sihtmärk		A	B	C	Tegija
TÖÖTURG					
Tööturg: tööjõu ja töölase aktiivsuse suurendamine					
1	Seada tööturu kõige olulisemaks mõõdikuks järgmisel kümnendil tööjõu (töötajad ja töötud kokku) säilitamine praegusel tasemel. Eesti saavutas juba 2015. aastal tööhõivemäära tõstmise eesmärgi. Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ nägi ette, et tööhõivemäär jõuab 76 protsendini aastaks 2020, kuid juba eelmisel aastal jõudis see 76,2 protsendini			E	
2	Kõrvaldada noorte töötamist takistavad piirangud töö- ja puhkeaja seaduses tööajale, suurendada osaajaga töötajate osakaalu.	V	V	M	SoM
3	Suurendada vanemapuhkusel olijate tööturule naasmise stiimuleid	K	V	M	SoM
4	Kaasata tööellu enam omaste hooldamisega hõivatud inimesi	K	V	M	SoM
5	Aktiveerida NEET noori tööturul	V	V	M	SoM
6	Suurendada pensionea tõstmisega töökäte arvu tööturul ning parandada pensionisüsteemi jätkusuutlikkust. On oluline, et pensioniea tõstmisega tõuseks ka efektiivne pensionile mineku iga.	V	V	M	SoM
7	Via ellu tööviimereform, et kaasata vähenenud tööviimerega inimesi enam tööellu ja vähendada kahanenud tööviimerega inimeste lahkumist tööturult tulevikus.	S	K	M	SoM
8	Kõrvaldada piirangud töö- ja puhkeaja seaduses, mis suurendavad ettevõtete jaoks ületunnitöö maksumust, ning muud kitsendused pikemale tööajale. Seada eesmärgiks Eesti nädalase töötundide arvu jõudmine täiskohaga töötamise arvestuses OECD keskmisele tasemele.	K	V	M	SoM
9	Sisserände- ja talendipoliitika majanduskasvu teenistusse rakendamine – lubada tööjõu praegusel tasemel hoidmise eesmärgi saavutamiseks tööturule aastas keskel läbi paar tuhat töökätt välismaalt lisaks praegusele.	K	S	M	SiM RaM HTM

Meede/analüüs/sihtmärk	A	B	C	Tegija				
Tööturg: tööjõu paigutumise tõhustamine majanduses								
10	Tagada täielik prognoosi- ja seiresüsteemi OSKA elluviimine, et saavutada paremat kooskõla töötajate oskuste ning tööturu vajaduste vahel. Haridus-, majandus- ja tööturupoliitika planeerimisel ja elluviimisel arvestada OSKA süsteemi prognoosi- ja seiretulemusi. Tõhustada kutsestandardite uuendamise korda.				K	K	M	SoM
11	Vaadata üle tööturu toimimine ja regulatsioon jagamismajanduse põhimõtetest lähtudes, et võimaldada praegu hõivatud tööjõu tõhusamat ärakasutamist majanduses, et kaasata tööturule tõhusamalt mitteaktiivseid isikuid.				V	V	M	SoM
12	Täiendada praegust süsteemi niininimetatud flexicurity elementidega, et muuta töökoha vahetamine töötajale vähem riskantseks.				V	V	M	SoM
13	Suurendada ettevõtete ja töötajate geograafilist mobiilsust				K	V	M	MKM RaM
14	Täiendada elukestva õppe strateegiat struktuurse tööpuuduse (mõõdetuna OECD metoodika põhjal) mõõdikuga, seades sihttasemeks struktuurse tööpuuduse määra alandamise 5% tasemele aastaks 2023.						E	HTM
15	Töötada välja OSKA-le toetuv elukestva õppe ja täienduskoolituse süsteem, oluline on leida sellele süsteemile püsiv rahastus praeguse ajutise iseloomuga sotsiaalfondi projektide asemel.				K	K	M	SoM
16	Pakkuda õppelaenu ümberõppeks kaugõppes või muul viisil haridust omavatele inimestele, kes töötavad kl 9–17 ega saaks muidu töö kõrvalt õppes osaleda. Suunata õppeasutusi enam paindliku õppeajaga tasemeõppe kavade avamisele, seda nii kutse- kui ka kõrghariduses.				K	V	M	HTM
17	Stimuleerida täiendavalt e-kursuste rakendamist õppeasutustes.				V	V	M	HTM
18	Lisada elukestva õppe strateegiasse sotsiaalse mobiilsuse mõõdikud koos asjakohaste sihtmärkidega.						E	HTM

ÜLEMINEK TÖÖJÕUMAHUKALT MAJANDUSMUDELILT KAPITALI- JA TEADMISMAHUKALE

Üleminek tööjõumahukalt majandusmudelilt kapitali- ja teadmismahukale: majanduse teadusmahukuse suurendamine

19	Kujundada välja ja muuta tavaks ettevõtete ja ülikoolide koostöö struktureeritud seire. Seada eesmärgiks koostöö sihiteadlik parandamine ja barjääride kõrvaldamine, lühiajaliste koostööprojektide ja pikaajaliste partnerlussuhete kasvatamine.	V	K	M	HTM MKM
80	Suurendada erialase tööpraktika tähtsust õppeprogrammi osana nii bakalaureuse-, magistri- kui ka doktoriõppes, mis toimub eelistatult ettevõttes, avaliku sektori või teadusasutuses. Väärtustada akadeemilises karjääris senisest enam erialase tööpraktika juhendamist.	V	V	M	HTM
21	Väärtustada akadeemilises karjäärimudelil senisest enam (ajutist) erialast töötamist ettevõtetes ja ametiasutustes, anda õppejõudude töötulemuste hindamisel akadeemilise teadustöö kõrval suuremat kaalu õppejõudude koostööle (Eesti) ettevõttesektori ja avaliku sektoriga, julgustada akadeemilist personali saama erialast töökogemust ettevõtetes ja ametiasutustes.	V	V	M	HTM
22	Avada Eesti teadus- ja arendustegevuse ning kõrghariduse valdkond enam konkurentsile.	V	K	M	HTM
23	Luaa terviklik arusaam, millistel erialadel on Eestis vaja vähem tööjõudu ja millistel rohkem, et Eesti haridussüsteem saaks majanduskasvu paremini toetada. Majandussektorispetsiifiliste oskuste akumulatsiooni kiirendamine on vajalik. Praegu alles seostatakse haridussüsteemi pakkumine tugevamalt tööturu vajadustega, mille tulemusel ressursside kasutamine majanduses muutub tõhusamaks.	V	K	M	SoM HTM
24	Suurendada märgatavalt LTT erialade osakaalu kõrgkooli lõpetajate hulgas, tõhustades samal ajal tegevusi LTT erialade populariseerimiseks. Seada praeguse 25-protsendise osakaalu asemel eesmärgiks 35 protsenti.	K	K	M	HTM
25	Analüüsida, kuidas humanitaar- ja sotsiaalvaldkonna oskused ning reaavaldkonna oskused täiendavad üksteist Eesti innovatsioonivõimekuse suurendamisel, sealhulgas nendes majandusharudes, kus Eestil on konkurentsieelised. Teha sellest lähtuvad korrektureid humanitaar- ja sotsiaalvaldkonna õppekavades.			A	HTM
26	Suurendada Eesti atraktiivsust välisstudengite hulgas ingliskeelsete õppekavade ja -ainete arvu suurendamise kaudu, sealhulgas bakalaureuseõppes. Arvestada tuleb sealjuures majandusliku tasuvuse põhimõtet ning võtta ette samme selle parandamiseks.	K	V	M	HTM
27	Muuta läbivaks tavaks, et ülikoolide teaduskonnad pakuvad tudengikandidaatidele infot lõpetajate töökohtade kohta kraadiõppe tasemetel lõikes. Seada eesmärgiks erialati hariduse palgapremia avaldamine, võimaldades üliõpilaskandidaatidel teha kaalutletumaid hariduse omandamise otsuseid ning ankurdades palgaootusi.	V	V	E	
28	Analüüsida „Sandwich degree“ vabatahtliku rakendamise mõttekust Eestis, pakkudes sealäbi ka välisstudengitele paremat stardipositsiooni Eesti tööturule sisenemisel. „Sandwich degree“ võimaldab üliõpilasel üheks aastaks õppetegevusest vabaks saada erialase töökogemuse omandamiseks. Kuigi õppeprotsess pikeneb selle tõttu ühe aasta võrra, võib see kaasa aidata ka kooli kõrvalt töötamise ning materiaalsetel põhjustel õpingute katkestamise vähendamisele.			A	
29	Parandada rahastamise võimalusi kõrghariduse ja teaduskraadi omandamiseks.	K	V	M	HTM
30	Parandada ettevõtetele ligipääsu tasemeõppe kursustele, et ettevõtted saaksid suurendada oma panust inimeste koolitamisse, koostöös haridusasutustega õige koolituse leidmine võib anda märgatava panuse tootlikkuse suurendamisse, samuti võib ettevõtete jaoks olla oluline ligipääs kõrgharidusasutuste infrastruktuurile.	V	V	M	HTM

	<i>Meede/analüüs/sihtmärk</i>	<i>A</i>	<i>B</i>	<i>C</i>	<i>Tegija</i>
31	Lua stiimulid, et nii Eesti kui ka välismaised ettevõtted kasutaksid enam Eesti ülikoolide laboreid, mis on ajakohastatud ning varustatud tipp tehnoloogiaga. Kaaluda teadustegevuse toetuse seadmist sõltuvusse laborite kasutamise intensiivsusest ettevõtete poolt. Hinnata ka kutseõppeasutuste laborite kasutusefektiivsust.	V	V	M	HTM
32	Kutsume ettevõtlusorganisatsioone üles aitama kaasa tervikliku arusaama loomisel, kuidas Eesti muutub teadusmajanduseks. Selle töö käigus võiks erialaliitude tasandil välja töötada strateegilised arendustegevuse, innovatsiooni ning teadus- ja tehnoloogiasirde kavad, mis konsolideeritakse ühtseks teadusmajanduse arengukavaks.	V	V	M	EO
33	Kutsume ettevõtteid üles seadma sisse kasutatava tehnoloogia regulaarse uuendamise tava. See on praeguses seisus eriti oluline madala tootlikkusega tööstusharudes.	V	V	M	
34	Kutsume ettevõtteid üles tegema oma töökorralduses muudatusi, mis võimaldavad palgata teistest kultuuriruumidest pärit töötajaid.	V	V	M	
35	Jätkata avaliku sektori TA kulude suurendamist vähemalt 1 protsendini SKPst, ent eelnevalt on vajalik tugevdada teadusmajanduse institutsioonide toimimist.	K	V	M	
36	Seada paika struktureeritud põhimõtete ja eesmärkide süsteem, mida ja kuidas riik soovib teadusse suunatud avaliku sektori rahaliste vahendite eest majanduskasvu edendamiseks saavutada. See peab tuginema välja kujunenud arusaamadele seostest, kuidas Eesti majandus Eesti teadusesse suunatud rahalistest vahenditest kasu saab. Eelnevalt on vaja tugevdada teadmist, kuidas Eesti teadustegevus aitab tootlikkuse suurenemisele kaasa nendel erialadel, kus Eesti ettevõtetel on tugev konkurentsieelis, kuidas toimub teadmuse siire.			E	
37	Tellida OECD-lt Eesti teadus- ja innovatsioonisüsteemi arvustus.	V	V	A	HTM
38	Lua Eesti olusid arvesse võttev informatsioonisüsteem, mis võimaldab hinnata teadustegevuse tõhusust ja selle panust innovatsiooni loomisel. Lisaks erinevatele teadustegevuse aktiivsusiindeksitele pöörata tähelepanu, kuidas Eesti teadustegevus aitab kaasa tootlikkuse suurenemisele Eesti majanduse konkurentsivõimelisemas osas, hinnata teadustegevuse tootlikkuse ja tõhususe näitajaid, teha seda valdkonniti ning kõrvutada Eesti näitajaid eesliiniriikide näitajatega.			A	HTM
39	Tugevdada teadus- ja innovatsioonipoliitika seireprogrammi, mis loob eelduse teadmispõhiseks poliitikakujundamiseks. Kaaluda selle funktsiooni delegeerimist asjaomaste ametiasutuste analüüsiosakondadele. Töötada välja uurimisplaan, mille alusel seireprogrammi ellu viiakse.	V	V	M	HTM
40	Suurendada tehnoloogiasirde keskuste aruandekohustust avalikkuse ees, kaaluda tehnoloogiasirdekeskuste töötulemustele sihtmärkide seadmist.			M	HTM
41	Hinnata kriitiliselt TAI strateegia võimet hõlmata Eesti majanduse teadmismahukamaks muutumise protsessi ja võimet suurendada TA tegevuse panust majanduskasvu.	V	V	M	HTM
42	Pöörata TAI strateegias TA sisendite ja väljundite mõõtmise asemel enam tähelepanu TA sotsiaal-majandusliku mõju mõõtmisele.			E	HTM
43	Pöörata valdkondade TA evalveerimisel enam tähelepanu innovatsioonile, kommercialiseerimisele, koostööle ettevõtetega ning koostöövõrgustiku olemasolule, samuti teadmussirdele.	V	V	M	ETAG
44	Täiendada teadus- ja arendustegevuse korralduse seadust, suurendades teaduspoliitika ning innovatsiooni komisjonide tegevuse võimekust.	V	V	M	HTM
45	Kaaluda õpiprotsessi kiirendamise eesmärgil tihedamat koostööd teiste väikeste arenenud majandusega riikidega ning ühineda võima korral algatusega Small Developed Economy Initiative.	V	V	M	HTM

	<i>Meede/analüüs/sihtmärk</i>	<i>A</i>	<i>B</i>	<i>C</i>	<i>Tegija</i>
46	Vaadata üle intellektuaalomandi kaitset pakkuv seadusandlik raamistik, hinnates selle toimimist ettevõtete ja ülikoolide TA-alase koostöö reguleerimisel. Viia selleks läbi ettevõtete ning ülikoolide küsitlus ning koostada selle põhjal õigusloome analüüs.	V	V	M	JuM
47	Luaa alaline töögrupp, mis toob ühise laua taha Eestis majanduskasvu teemaga tegelevad analüütilised üksused. Selleks ei ole vaja luua ühtegi lisatöökohta. Töögrupi eesmärgiks on tõsta majanduskasvu lühi- ja pikaajaliste tegurite analüüsimine suuremasse fookusesse, selgitada välja huvigruppide ootused analüütilise töö suhtes, tõhustada üksuste vahel koordineerimise ning parandada infovahetust. Töögrupi esimeseks sihiks peaks olema strateegilise majanduskasvu uuringute plaani loomine.	V	V	M	RK
48	Pöörata meedias enam tähelepanu innovatsiooni, teadmiste ja tehnoloogia siirde väärtustamisele.				
Üleminek tööjõumahukalt majandusmudelilt kapitali- ja teadmismahukale: majanduse digitaliseerimine					
49	Seada VKEde (sealhulgas töötleva tööstuse VKEde) digitaliseerimine peamiseks prioriteediks töötleva tööstuse rohelises raamatus. See peab sisaldama konkreetseid tegevusi ja eesmärgi. Panustada tööstusharuüleste probleemide lahendamisse ning keskenduda vähem tööstusharuspetsiifilistele probleemidele. Eristama peab ühelt poolt tegevused tootmisprotsessi, hoolduse ning järeleteeninduse väärtusahela efektiivsemaks tegemiseks ning teiselt poolt tegevused tarkade toodete ja teenuste arendamiseks ja tootmiseks.			E	MKM
50	Luaa eraldi meede, mille abil valitakse välja 10 tuleviku projekti töötleva tööstuse VKEde digitaliseerimise toetamiseks. Nende projektide eesmärk on aidata kaasa tööstuse digitaliseerimisele järgmise 10 aasta jooksul. Meede peab toetama nutikaid investeeringuid ning aitama kaasata eraraha kaasamisele, et investeeringud kasvaksid.	K	K	M	MKM
51	Panustada (riik) koostöös VKEde ja ettevõtlusorganisatsioonidega andmevahetuse ja rahvusvaheliste standardite väljatöötamisele töötleva tööstuse digitaliseerimiseks. Riigil osaleda ning soodustada ettevõtete esindajate osalemist töötleva tööstuse digitaliseerimisega tegelevate rahvusvaheliste organisatsioonide töös ning riigil koordineerida erinevate esindajate tegevust.	K	K	M	EO MKM
52	Aidata koostöös erialaliitudega kaasa koostööplatvormide loomisele tööstuse digitaliseerimise toetamiseks VKEde seas. Platvormide eesmärgiks on koordineerimisprobleemide lahendamine, vahendades tehnoloogilisi lahendusi (näiteks tarkvaraarendus) ja haridusteenuseid (näiteks juhtide koolitamine), elavdades teadmussiiret (parima praktika levitamine) ja pakkudes organisatsioonilisi lahendusi (ühistegevused).	V	V	M	MKM
53	Luaa rahvusvaheline teadlaste ja ettevõtjate võrgustik töötleva tööstuse VKEde digitaliseerimiseks. Riigil, teadusorganisatsioonidel ja ettevõtete esindusorganisatsioonidel identifitseerida võtmeisikud ja organisatsioonid nii Eestis kui ka välismaal, kelle teadmiste ja oskuste abil saab kaasa aidata töötleva tööstuse digitaliseerimisele.				
54	Seada riigi poolt teadusele suunatud finantsvahendite puhul VKEde digitaliseerimine oluliseks prioriteediks.				

ÄRIKESKKONNA PARANDAMINE**Ärikeskkonna parandamine: ettevõtluskeskkonna parandamine**

55	Viia Team Estonia kontseptsioon ellu ning vajaduse korral muuta seadusandlikku raamistikku, mis võimaldavad suunatud stiimulite ja erandite pakkumise kaudu Eesti atraktiivsust otseste välisinvesteeringute sihtkohana suurendada.	K	K	M	MKM
56	Lisada kõrgkoolide õppekavadesse müügi- ja ekspordikoolituse ained, suurendada EAS ekspordispetsialistide ja ekspordimüügi koolituse pakkumist.	K	K	M	MKM HTM
57	Lihtsustada mikroettevõtete halduskoormust, mis on seotud raamatupidamise, maksuaruandluse ja muu aruandluse kohustusega.	V	V	M	MKM RaM
58	Koostada õigusloome analüüs, miks on Eesti investorikaitse kategoorias rahvusvahelises ärikeskkondade võrdluses nõrgal positsioonil, ning teha vajaduse korral korrektureid investorikaitse raamistiku tugevdamiseks. Sealhulgas analüüsida takistusi Eesti ettevõtetesse välismaalt investeerimisel, kõrvutades meid maailma lihtsaimate ja eelistatuid keskkondadega (nt Delaware).	V	V	M	JuM
59	Edendada e-residentsuse programmi, et ettevõtete digitaalselt loomine ja välisosaluste haldus oleks distantsilt mugavalt ja madalate kuludega teostatav.	V	V	M	MKM
60	Rakendada Eestis rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline osalusoptsioonide maksuraamistik.			M	RaM
61	Töötada välja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline ühishastuse regulatsioon, mis lihtsustab alustaval ettevõttel kapitali kaasamist ning pakub inimestele alternatiivse võimaluse säästusid ettevõtlusesse paigutada.	V	V		
62	Rakendada elektri hinna diferentseerimise põhimõtet, mis võimaldab suurtarbijatele rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisema hinnaga elektrit pakkuda.	V	V	M	MKM
Ärikeskkonna parandamine: maksukeskkonna parandamine					
63	Alandada Eesti maksukoormust riigi funktsioonide vähendamise kaudu.	S	K	M	RaM
64	Säilitada Eesti praegune ettevõtete tulumaksusüsteem, lisades sellesse võimaluse maksustada madalama maksumääraga regulaarsed dividendimaksud.	V	K	M	RaM
65	Jätkata seniseid samme ettevõtete maksukoormuse alandamisel, vajaduse korral kasutada selleks omandimaksude osakaalu suurendamist riigieelarve tulude poolel.	K	V	M	RaM
66	Kasutada käibemaksu- ja sotsiaalmaksuaugu vähenemisest tekkivad vahendid ettevõtete maksukoormuse alandamiseks.	V	V	M	RaM
67	Võtta maksusüsteemi kujundamisel enam arvesse rahvusvahelise konkurentsivõime parandamise aspekti.	K	V	M	RaM
68	Vähendada ebaausat maksukonkurentsi väikeste ja keskmiste ettevõtete hulgas.	V	V	M	RaM JuM MKM
69	Muuta sotsiaal- ja ravikindlustusmaks töövõtja maksuks, et suurendada töövõtja teadlikkust tööjõukuludest ning parandada Eesti positsiooni rahvusvahelistes konkurentsivõime järjestustes.	V	V	M	RaM
70	Hinnata Eesti teadus- ja arendustegevuse otsetoetuste süsteemi tõhusust ning analüüsida, kas teadus- ja arendustegevust soodustavate maksimeetmete olemasolu suurendaks erasektori teadus- ja arendustegevuse aktiivsust.	K	V	M	HTM MKM RaM

VARIA

Varia: majandusarengu ettenägelikum juhtimine arengukavadega

71	Kaaluda konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ formaadi muutmist, et see võimaldaks tuvastada majanduse konkurentsivõimet pärssivad tegurid ja pakuks lahendused. Konkurentsivõime kava peab muutuma tugeva analüütilise sisuga dokumendiks, mis toetub senisest enam kvantitatiivsele analüüsile. Defineerida konkurentsivõime ja operatsionaliseerida see kontseptsioon, siduda konkreetsete mõõdikutega, ja määrata sellele vastutaja.	V	V	M	RK
72	Suurendada reeglipõhisust konkurentsivõime kava eesmärkide saavutamise hindamisel, et tagada eesmärkidest kõrvalekallete ilmnemisel automaatne kava ülevaatus. Struktureerida konkurentsivõimet tagavad tegevused ning sihtmärgid prioriteetsuse põhjal. Muuta konkurentsivõime kava tagasisaavatav hindamine prognooside põhjal hindamiseks.	V	V	M	RK
73	Eristada konkurentsivõimet lühi- ja pikaajaliselt mõjutavad tegurid, välja arendada hinnapõhist konkurentsivõimet hindavate näitajate plokk. Kasutada indikaatoreid, mida riik või avalik sektor saab otseselt mõjutada (efektiivne maksumäär jm).	V	V	M	RK
74	Siduda arengukavades olevad tegevused konkreetsete riigieelarve eraldistega.	V	K	M	RK
Varia: juhtimiskultuur majanduskasvu toetaja või piirajana					
75	Rakendada rahvusvaheliselt tunnustatud ja OECD publitseeritud head juhtimistava nii era- kui ka avaliku sektori äriühingutes ja sihtasutustes. Pöörata suurt tähelepanu nõukogude moodustamise heale tavale ja selle protsessi läbipaistvusele.	V	V	M	RaM
76	Tähtsustada enam avaliku sektori kõrgeimaid mittepoliitilisi administratiivseid ametikohti, kõrvaldades takistused nende positsioonide mehitamisel Eesti parimate juhtidega ja vaadates sealjuures üle ka palgapoliitika.	V	V	M	RaM RK
77	Tellida avaliku sektori juhtimistavade ja nende tõhususe hinnang mõnelt rahvusvaheliselt kompetentsikeskusest.	V	V	M	RK
78	Tähtsustada meeskonnatöö ja omavahelise koostöö oskusi ja vajadust eesmärkide saavutamisel. Arendada neid oskusi palju enam juhtumipõhise lähenemise kaudu kõikidel haridustasemetel.	K	V	M	HTM
79	Pikaajaliselt ja teadlikult vähendada riigi osalust ettevõtluses, suurendades võimekust teenuseid ja tooteid erasektorilt professionaalselt sisse osta ja hallata.	K	K	M	RaM
80	Analüüsida avaliku sektori töötajate mobiilsuse suurendamise süsteemi vajalikkust, kus avaliku sektori töötajatele antakse võimalus lühiajaliselt roteerida (innovaatilistesse) erasektori ettevõtetesse, säilitades avalikus sektoris töökoha ja -tasu.	V	V	V	RaM

